

The Project Gutenberg eBook of Kultala, by Heinrich Zschokke

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kultala

Author: Heinrich Zschokke

Translator: Carl Niclas Keckman

Release date: May 22, 2006 [EBook #18433]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KULTALA ***

Produced by Tapio Riikonen

KULTALA

Hyödyllinen ja huvittava historia, yhteiselle kansalle luettavaksi annettu

Kirj.

HEINRICH ZSCHOKKE

Heinrich Zschokken *Das Goldmachedorf* ilmestyi ensimmäisen kerran 1817.

Carl Niclas Keckmanin suomennos ilmestyi vuonna 1834.

MUISTUTUS

Tämän tarinan on Saksan kieleen kirjoittanut Heinrich Zschokke niminen oppinut Sveitsin eli Helvetsian maassa. Toivoin siitä olevan Maanmiehilleni huvitusta ja hyödytystä, olenma sen suomentanut.

Useampi Suomalainen lukee taitaa kyllä oudoksi katsoa monta tässä kerrottua asiata, eikä ollenkaan meidän maahamme sopivaiseksi; mutta hän muistakoon että kussakin maassa ovat omat tapansa ja asetuksensa, ja erilaiset asiain käytännöt.

Ulkomailla ja Suomessakin muutamassa paikkakunnassa, kussa ihmiset asuvat tihiämmin, on suuria kyliä, ikäänkuin vähäiset kaupungit. Sellainen on myöskin tämä Kultala.

Carl N. Keckman

LUKIOILLE

Hyödyllisten ja siinä sivussa huvittavaisten kirjain puutos on Suomalaista lukemisen ainetta halajavaisille sangen suuri, ja samassa määrässä, kuin lukioitten joukko, päivä päivältä enentyvä. Tosin on tämä jo merkillisesti enentynyt, koska aivan moni, vaikka muissa kielissä kyllä harjoitettu, ja niin muodoin suuresta kirja-tavarasta osallinen, kuitenkin soisi tämän rikkauden olevan myös oman maan kielessä tarittuna. Usiat Isäin puheella puhutut saavuttavat aina likemmin sydäntä.

Tämä puutos on toisessakin päällekkänsä mainittava. Kirjain avulla sekä kasvaa että vahvistuu joka kielen luonto ja omaisuus täydellisemmäksi. Kielessä osotetaan, ikäänkuin peilistä kahden, mailman kuvat; yhden ulkonaisen silmillämme havaittavan, ja sisällisen, jossa hengellisten olentoin omaisuudet itsensä ilmoittavat. Jota kirkkaampi on kieli, sitä selkeämpi myös kumpikin näistä kuvista. On siis varsin tarpeellinen, että kunkin kansan kieli — kirjoissa sovitettu kaikkinaisten aineitten selitykseksi — harjoitetaan ja ikäänkuin kiiltäväisemmäksi himotaan.

Tätä tarkoittaa Seura Suomen miehiä, jotka Isänmaan kielen rakkaudesta ovat yhdistyneet Suomalaisia kirjoja ulos antamaan ja toivovat maanmiehiltänsä mielityötä tähän edesottamiseen. Alkaissansa toimituksiaan, he pitävät tätä Kultalan kirjaa soveliaisena edelläkäypänä. Suuri olisi heille riemun ainet, jos joku lukia kultaa siinä käsittäisi.

KULTALAN KYLÄ

1.

KUINKA TOIVONEN TULEE SODASTA JA MITÄ IHMISET SANOVAT

Yhtenä sunnuntaina jälkeen puoli-päivän istuivat Kultalan kylässä nuorukaiset vanhan pihlajan varjossa ja lauloivat, elikkä nauroivat, kuin joku tuli krouvesta hoiperrellen, joka oli liioin määrin viinoja maistellut. Muut talonpojat istuivat vaimoinensa krouvessa, ja joivat ja pelasivat, ja riemuitsivat ja kaikellaista leikkiä laskivat, niinkuin tuo tapahtuu, koska viinaa ja olutta on hyvään hintaan saatavata.

Silloin tuli suurenlainen vahvannäköinen mies kylään. Hän mahtoi olla noin kolmenkymmenen paikoilla; hänellä oli harmaja takki päällä, pitkä sapeli vyöllä, ja seljässä renseli. Hän näytti vähä villiltä, sillä hänellä oli otsassa suuri naarma ja nenän alla musta huuli-parta, niin että lapset peljästyksissä pois juoksivat.

Mutta muutamat vanhat vaimot, joita hän puhutteli, tunsivat hänen heti kohta, ja huusivat: »Oi, Koulumestarin Pietari hän se onki, tuo Toivonen, joka seitsemän toistakymmentä ajastaikaa sitten meni sotaväkeen. Hei, katsokaat, kuinka hän on kasvanut ja suureksi tullut!» Ja näin vaimoin huutaissa tulivat vanhat ja nuoret juosten krouveista ja pihlajan tyköä, ja pian oli koko kyläkunta Toivosen ympäri kokounut.

Toivonen kätteli kaikkia entisiä tuttujansa, kohtasi kaikkia ystävällisesti, ja sanoi aikovansa taasen asua heidän tykönänsä Kultalassa; hän oli jo kyllästynyt sotaväkeen, ja oli iloinen hengissä sieltä pois päästyänsä. Nyt tahtoivat jokainen häntä vetää krouviin, yksi sinne, toinen tänne: nyt piti muka

juotaman hänen terve-tultuansa, ja hänen piti heille sota-asioistansa jutella. Mutta Toivonen kiitti heitä ja sanoi: »Minä olen väsynyt matkasta ja tahdon levätä. Kuka asuu isä vainajani talossa, ja kuka sen peltoja viljelee?»

Heti astui esiin kylän mylläri ja sanoi: »Minä olen sinne laskenut kankuri Tapanin, ja antanut hänelle huoneen ja tilukset vuokraa (arrentia) vastaan. Vaan nyt täytyy hänen muuttaa pois, koska sinä olet takaisin tullut. Minä olen käräjältä pantu tavarasi hoitajaksi. Saatat pari päivää asua minun tykönäni, siksi että kankurin väki on muuttanut toiseen taloon. Niin saan minäkin sinulle tilin tehdä hallituksestani.»

Ja niin meni mylläri vieraansa kanssa kotiinsa ja antoi hänelle valmistaa hyvän ehtoollisen ja hyvän vuoteen. Mutta Toivosella oli paljon kysymistä yhdestä ja toisesta, kuinka hänen poissa ollessansa kaikki asiat olivat kylässä menestyneet; ja mylläriillä vaimonensa oli paljon vastaamista. Niin he juttelivat puoli-yöhön asti. Ja Toivonen katseli aina yli pöydän myllärin nuoren tyttären perään, jonka nimi oli Elsa. Ja oli jotain katsomista hänen mustiin silmiinsä, sillä Elsa oli kaunis. Mutta Elsakin puolestansa katseli kernaasti yli pöydän, sillä Toivonen oli hyvännäköinen mies, kuin ei hänen huuliparrastansa lukua pidetty, ja hänen käytöksensä ja puheensa olivat siistit ja soveliaat, ikään kuin hän olisi ollut herrasväkeä. Sentähden Elsa vähän pelkäsi häntä puhutella, ja kuin Toivonen häntä silmäili, ei hän tiennyt, mihin hän silmänsä kätkesi. Kuitenkin sanoi hän huuliparrasta, ett'ei se ollut hänen mieleensä.

Ja kuin Toivonen huomen aamulla tuli eineelle, oli hänen nenänsä alta huuli-parta poiskadonnut. Toivonen olisi kernaasti elinkautensa asunut mylly-talossa; sillä mylläri ja hänen vaimonsa olivat hyviä ihmisiä, ja Elsan silmistä loisti selkiästi hänen hyvä sydämensä. Mutta viikon perästä taisi jo Toivonen muuttaa isänsä vähäiseen huoneeseen. Hänellä oli viiden tynnyrin alaa metsää ja niittyä ja viiden tynnyrin alaa peltomaata. Tähän osti hän muutaman lehmän myllärin säästämällä rahoilla.

Ja koska huonet oli vanha ja huonossa tilassa, sai hän kyläkunnalta hirssiä ja kiviä. Nyt rupesi hän kaikki parantamaan, veistämään, höyläämään ja puhdistamaan. Itse hän muurasi, ja teki kaikki työt, aamusta iltaan saakka askaroiten, että se tulisi kauniiksi ja sieväksi, eikä kuitenkaan paljon rahaa maksaisi. Syksyllä oli hänen vähä huoneensa sievin ja kauniin kaikista koko kylässä, ja seisoi virran vieressä olevan kryptimaan keskellä. Ja kryptimaa oli koria kuin ikään joku kaupungissa oleva. Vielä olivat sen tiet ja polut hiedalla ja soralla peitetyt. Hän oli varsin hyvillä mielin, koska myllärin Elsa välistä viheriäiseksi maalatun aidan yli kurkisti hänen kryptimaahansa; Elsa oli myös kukkiakin ja kukan siemeniä antanut, ja lupasi hänelle vielä enemmän keväimeksi.

Kultalan asukkaat eivät isoon aikaan tietäneet, mitä he Toivosesta ajattelisivat. Hän oli sodasta takaisin tullut yhtä köyhänä kuin sinne oli lähtenytkin; sen he kyllä havaitsivat. Kaupungista oli hän tuottanut vaatet-arkkunsaa, jossa myös oli ollut kirjoja. Siinä oli kaikki hänen tavaransa. Mutta ei suinkaan rahat näyttäneet arkusta liian painaneen.

»Kuinka hänen liene laitansa?» sanoivat muutamat. »Hän on köyhä raukka ja typerä päälliseksi, joka ei ole ymmärtänyt sodassa etuansa katsoa. Ei hän sunnuntainakaan voi eli raski mennä krouviin ryyppyjä ottamaan. Ja työtä hän tekee kuin hevoinen, päivän koitosta pimiään yöhön saakka. Se nyt oli hänen onnensa, että hän isältänsä oli jotain perinyt; muutoin hän olisi seurakunnalle vaivaksi.»

»Kuinka hänen lienee laitansa?» sanoivat toiset. »Ei hän juuri paljon uro-tekoja ole tehnyt, kosk'ei hän tiedä mitään niistä jutella niinkuin muut sotamiehet. Ja Jumala tiennee, mistä hän lienee saanut tuon naarman otsaansa. Hän mahtaa olla iloinen ett'ei hän enään tarvitse kruutia haistaa.»

»Kuinka hänen lienee laitansa?» sanoivat taas toiset: »Ei hän kenestäkään huoli, ja sentähden että hän on ollut sotamiehenä, vaatii hän, että jokaisen pitää häntä kumartaa. Mutta saadaan nähdä. Hän on ylpiäs peto, vaan varokoon, ett'ei hän lankea.»

»Kuinka hänen lienee laitansa?» sanoivat vielä toiset: »Ei suinkaan hän ole sodassa mitään hyvää oppinut. Hänellä on kirjoja, joita ei kukaan taida lukea, kukatiesi ei itse Pappikaan. Ja niissä on niin kummia merkkejä ja piiruja, että hirvittää niitä katsella. Kuka takaa, ett'ei hän ole pirun kanssa liitossa.»

»Jumala nähköön!» huusivat muutamat: »Ei hänen ole oikein laitansa, se nyt on tosi. Ei hän ole yhtään ihmistä päästänyt sisä-kamariinsa, ei myllärinkään väkeä ketään, joilla kuitenkin on hänen kanssansa paljo tekemistä. Joka yö siellä on nähty valkia palavan, ja akkuna-luukkuin läpi loistavan. Se kamari on aina lukittu, ja luukut ovat päivälläkin kiini.»

Niin puhuivat ihmiset, kaikkea pahaa ajatellen Toivosesta.

MITÄ TOIVONEN KYLÄSSÄ NÄKEE

Vaikka ihmiset näin Toivosesta paha ajattelivat ja puhuivat, oli hän kuitenkin leppiäs ja kaikkia kohtaan ystävällinen. Alussa hän kulki ympäri jokaisen tykönä heidän kotonansa, kyseli heidän lapsistansa, ja heidän taloudestansa, millä tavalla he tiluksiansa viljelivät, ja kaikista muista asioista.

Entiseen aikaan oli Kultalan kylä ollut jotenki voimakas; ei juuri ylen rikas, mutta niin että joka talossa elettiin hyvin. Mutta nyt oli siellä varsin huono tila ja köyhyys. Rikasta eli varakasta ei ollut kuin juuri muutama talonpoika, krouvari ja mylläri. Muitten tykönä oli köyhyys ja viheliäisyys silmin nähtävät. Sadasta talon-isännästä lähetti kaksikymmentä lapsensa kerjäämään; kuusikymmentä tulivat jotenkuten aikaan, vaikka olivat sangen velkaantuneet, ja vaan muutamat olivat vielä niin voimassa, että jaksoivat ulostekonsa maksaa ja pystössä pysyä.

Jo huoneitten ulko-näöltä taittiin arvata, kuinka huonosti sisällä mahtoi olla. Seinät olivat monessa mutkassa, katot tuulelta raiskatut ja sillensä jääneet, ilman korjaamata; akkunanklasit rikki, ja reijät rievuilla kiinni tukitut eli tuohilla paikatut. Kuin sisälle mentiin, tuli paha löyhkä eli haju vastaan; likaa oli joka paikassa, pöydät ja penkit pesemätä, laattia oli sekä rikki että myös musta, juuri kuin ei olisi koskaan nähnyt vettä, niin siihen oli likaa paatunut. Samassa tuvassa, jossa ihmiset asuivat, nähtiin porsaita ja kanoja, ja vielä sikojakin ja vasikoita. Varsin harvat olivat ne, joissa oli eri huonet eli kyökki, kussa ruuat keitettiin, mutta kyökki-kaluja eli keittoaseita oli aivan vähän, ja netkin myös huonoja eli kelvottomia, ja makasivat siellä ja täällä pesemätä. Kryptimaissa ei ollut yhtään siivoa eli järjestystä; hyvä kyllä, jos saatiin potaatteja sikain ja ihmisten tarpeeksi. Aidat olivat kehnot, ett'eivät estäneet sikoja ja muita eläimiä sisälle pääsemätä. Huoneitten edessä oli sontaläjiä, ja niiden päällä ja ympärillä, huiskin haiskin pelto-aseita, puita, halkoja, ja kaikellaisia kaluja, joita muutoin ei saatu katon alle. Miehet ja vaimot kulkivat rikkinäisillä eli paikatuuilla, likaisilla vaatteilla eli ryysyillä, usein viikottain ilman silmiänsä ja käsiänsä pesemätä. Heidän pienet lapsensa saivat usein puoleen päivään asti kätkyessä maata ilman korjuta omassa liassansa, ja jotka olivat vähän vanhemmat juoksisivat ulkona melkeen alastomina eli rypöivät tunkiolla, tahi sisällä uunin takana.

Ei ollut siis ihmet, jos sellainen saastaisuus siitti kaikellaisia tauteja. Mutta ennenkuin ymmärtävää ja oikein oppinutta lääkäriä haettiin, niin mentiin jonkun vanhan ämmän, eli tietäjän, eli noidan, eli kuoharin, eli senkaltaisen tykö, joka ei muka niin suurta maksoa vaatinut. Ja jos isäntä eli emäntä oli sairas, ett'ei kyennyt työhön, silloin kävi talouden työt kaikki takaperin. Tästä hädästä täytyi sentähden myydä talon irtainta kalua eli viljaa eli karjaa, eli joku osa talon maatakin, elikkä rahaa lainata suurta korkoa (intressiä) vastaan. Ja näin sitten elettiin siksi että velka oli suuremmaksi kasvanut, kuin että sitä maksaa voitiinkaan; josta luonnollisesti seurasi ulosmittaus eli kaiken tavaran pois myyminen auksjonin kautta, ja niin tultiin vaimoneen lapsineen maantielle.

Jos nyt Toivonen silloin tällöin tahtoi antaa jonkun hyvän neuvon, ja nuhteli heitä siivottomuudestansa ja epäjärjestyksestensä, sai hän vaan pahoja sanoja. Muutamat sanoivat: »eipä tuo nyt saata köyhällä olla paremmassa tilassa, ja tällä täytyy aikaan tulla.» Toiset taas sanoivat: »Mitä se sinuun koskee? Katso sinä omia keinojasi!»

Varakkaammilla ja rikkaammilla talonpojilla oli toki paremman näköinen elämä, enemmän tavaraa ja kaluja että vaatteita. Mutta tavattiinpa heilläkin paljon kyllä siivottomuutta ja huolettomuutta. Sillä alinomaa ja joka haaralla ympärinsä nähden silmänsä edessä naapurein kerjäläis-elämää ja saastaisuutta, harjausivat hekin siihen, ett'eivät pitäneet juuri paljo parempaa siivoa. Arkipäivinä he olivat likaisissa ryysyissä; mutta sunnuntaina siihen sijaan he ylpeilivät koreissa ja tyyriissä vaatteissa. Eikä heillä ollut muuta puhumista, kuin valituksia pahoista ajoista, Esivallasta ja kylän väestä. Sillä kuin melkein kaikki taloudet kylässä olivat velkaantuneet, niin harvat olivat jotka voivat maksaa. Ja kuin, sitte viimeisen sodan, seurakunnalla oli suuri, monen tuhannen Ruplan velka, lankesi ränttyin ja kaikkein yhteisten ulostekoin maksu varakkaampain niskoille. Tästä he olivat pahoilla mielin ja murisivat.

Muutoin olivat Kultalassa toinen toistansa vastaan ja alinomaa kuului riitaa ja toraa. Yksi ei uskonut toista; kukin kiroili ja soimasi toista; Jokaisella oli aina jotakin paha toisesta sanomista. Siellä ei ollut uskoa eikä uskollisuutta, mutta vaan valhetta ja petosta. Köyhät kadehtivat rikkaita; rikkaat rasittivat ja vaivasivat köyhiä. Niiltä, jotka hädässänsä heiltä lainasivat rahaa, ottivat he hävittömästi suuren korkorahan, 12, 20 ja enemminkin sadalta, ilman että se heidän sydäntänsä liikutti eli omaatuntoansa vaivasi. Köyhät taas puolestaan kokivat sitä kostaa konnan tavoin; salaa he vahingoittivat rikkaiden puita ja istutuksia, varastivat kryptimaan kasvoja ja puiden hedelmiä, kanoja ja halkoja, ja mitä vaan eteen sattui jota helposti saattivat ottaa. Ei siellä ollut sanaan, eikä valaankaan luottamista. Avioväenkin keskellä oli alinomaa vainoa, riitaa ja torua. Tätä näkivät lapset joka päivä, eivätkä parempaa oppineet.

Vaikka nyt kansa oli näin silmin nähtävästi huonossa tilassa, ja vaikka jokainen haukkui Esivaltaa ja valitti pahoja aikoja, eikä ollut muka rahaa kenelläkään koska tarpeelliset maksut piti suoritettaman, olivat he kuitenkin ylpiät ja tahtoivat elää suuresti. Eivätpä juuri liialla työllä itsiänsä vaivanneet. Varakkaat, hiljemmin mennessänsä töihinsä eli varemmin työstä tullessansa, sanoivat itseksensä: »Jumalan kiitos, näinpä hyvä on! miksikä itseänsä yli määrin vaivata, koska aikaan tullaan?» Köyhät taas ja työmiehet, kesken työtänsä istuin tuo tuostakin kädet ristissä ja tupakka-piippu suussa, sanoivat: »No, ihmisiähän mekin olemma; levätä tuota nyt aina tarvitsee.»

Mutta lauantaina eli sunnuntaina oli jokaisella rahaa, krouvissa juodaksensa ja iloitaksensa. Siellä nyt räyhättiin ja huuttiin: »tuokaapa enemmän viinaa! hui hai! kortteja tänne!» Ja niin meni kurkun kautta koko viikon ansaittu saalis, ja vielä enemmänkin. Pelatessa yksi hukkasi rahansa, ja toinen taas joi kaiken voittonsa. Ei arkipäivinäkään kokonaan unhotettu krouvia: aina sinne sopi pistäytävä, sillä ei tämä väki juuri mielellään sietänyt että kurkku olisi kuivana. Mutta kotona oli vaimolla ja lapsilla tuskin vatsan täytettä. Koska taas oli rahaa talossa; jos vähänkin, niin piti kahvea laitettaman; silloin keitettiin ja rustattiin, syötiin ja juotiin, ikään kuin olisi joka päivä ollut viiminen. Sanottiin muka »Herra Jumala, harvoin hän tällainen tila meitä kohtaa. Saanee hän tuota nyt kerran edes elää vähän paremmin. Mitäpä tässä elämässä muutoin olisikkaan?»

Juhlapäiviä ei puuttunut, ja niitä piti aina vietettämän. Jos kaupungista ja likitienoissa oli markkinat, niin sinneppä piti muka mentämän katsoaksensa, kuinka siellä krouveissa elettiin, ja kuullaksensa, mitä uutta mailmaan kuuluu. Sielläpä nousi useimmiten riitoja, tappeluja ja oikeudenkäymisiä, jotka aina saattoivat sekä ajan että rahan kulutusta, eikä mitään hyvää eli hyödytystä. Ei suinkaan sellainen elämä talon tavarata kartuttanut, vaan pikemmin sitä vähensi. Ja kuitenkin kirosi ja valitti kukin tämän tähden pahoja aikoja, Esivallan toimituksia ja vielä omankin kylänsä väkeä.

3.

MITÄ TUO YMMÄRTÄVÄINEN MYLLÄRI SANOO

Tällaista pahaa ja syntistä elämätä nähtyänsä Toivonen tuli vihaiseksi. Hän meni mylläriin tykö, niin kuin hänen oli aina tapansa, koska hän oli pahoilla mielin. Ja kuin siellä tuo ihana Elsa hänelle suloisesti naurahteli, katosi kaikki harmi, ikään kuin musta pilvi hajoaa auringon säteistä.

Toivonen sanoi mylläriin: »Kuinka nämät ihmiset ovat niin jumalattomia ja heidän majansa niin täynnä viheliäisyyttä! Ei ennen niin ollut. Silloin oli vireys pelloilla, siivo ja siisti kylässä, sopu ja yksimielisyys huoneissa ja rikkautta aitoissa. Silloin talonpojat pidettiin kaupunkilaisilta kunnialla, ja heitä kutsuttiin Kultalan pohatoiksi. Nyt on kaikki aivan toisin, köyhyys asuu pahuuden kanssa huoneissa. Mitenkä sota on niin paljon pahaa matkaan saattanut!»

Mylläri vastasi ja sanoi: »Meidän kylämme on sodan kautta kärsinyt ja räsitetty, niin kuin muutkin kylät ja kaupungit. Tänne tuli vierasta väkeä ja söivät meidän varojamme; meidän täytyi olla sotamiehille altisna ja heille antaa mitä tahtoivat; meidän pitää Ruunulle maksaa verot ja ulosteot; emmekä saaneet paljo mitään kaluistamme, sillä kaikki kaupanteko oli pysähtynyt, ja sitten tuli päälliseksi katovuosia, että heinät ja laihot menivät hukkaan. Mutta ei meidän paha onnemme tule ainoastaan sodasta ja pahoista ajoista. Sillä muut kaupungit ja kylät ovat samoja kärsineet kuin mekin, ja alkoivat kuitenkin jo taas menestyä. Mutta meidän kylässämme tulevat asiat aina päivä päivältä pahemmaksi ja huonommaksi. Muut kaupungit ja kylät olivat surkiassa tilassa ja köyhyyteen alapainetut niin kuin mekin: kuitenkin rupeavat he jo Jumalan avulla nostamaan päätänsä. Mutta, Jumala nähköön! me vajoomme aina syvempään ja menemme hukkaan.»

»Jumala varjelkoon!» huusi Toivonen »Mistään se tulee?»

Mylläri vastasi: »Siitäpä se tulee, että muut kaikilla voimin pyrkivät uida rannalle; mutta me jätämme itsemme aalton valtaan, emmekä tee itse mitään auttaaksemme itsiämme. Ja vielä päälliseksi, ne jotka meitä voisivat auttaa, ne sysäävät meitä vielä syvemmälle.»

»Kutka ne ovat?»

»Minä sanon sen sulle tässä kahden kesken;» sanoi mylläri. »Koska jonkun kansakunnan asiat käyvät takaperin, niin ole vissi siitä, että sillä on huono hallitus. Ja sepä on kylämme laita. Meidän kylämme hallitusmiehet ovat taikka omaa etuansa pyytäviä, elikkä yksinkertaisia ja huonoja miehiä. Kahdella niistä on omat krouvinsa, ja kolmannen vävyllä myös krouvi. Sentähden on heille paremmin mieliksi, että miehet ovat heidän tykönänsä; kuin omissa töissänsä. Kansan kokoukset pidetään yhdessä eli toisessa krouvissa ja päätetään aina juomisella. Jolla ei ole rahaa, se saapi lainaksi. Ja koska hän sitten

ei voi maksaa, ostetaan häneltä yksi maanpaikka toisen perästä ja niin velka suoritetaan; elikkä mitä muutoin on, myydään julkisessa auksjonissa. Tästäpä niitä tulee kerjäläisiä. Ja niin tulee vähitellen kaikki kiintiä omaisuus muutamain rikasten haltuun. Joka tahtoo lainata rahaa, menee niiden tykö, ja saa kaksi- eli kolme-vertaista korkoa vasten. Näin köyhät suunnattoman korkorahan makson kautta tulevat sitä pikemmin perikatoon.

»No, mutta miksikä eivät ne, jotka rahaa tarvitsevat, ennen lainaa muualta, ulkokylistä eli kaupungista?» kysyi Toivonen »Sentähden ett'ei meidän kylän miehilleen muualta enään uskota kopeikkaakaan!» vastasi mylläri. »Sillä että kylän hallitusmiehet tähän asti ovat aivan huolettomasti ja keviämielisesti antaneet todistuksia rahaa tarvitseville, ovat ne, jotka niiden todistusten päälle ovat heille lainanneet, kokonaan eli puoleksi tulleet rahoistansa petetyiksi; ja niin muodoin on hallitusmiestemme huolettomuus tehnyt, ett'ei meille uskota eikä ole apua ulkoa toivomista. Koska nyt ei kukaan kaupungista enään tahdo meille lainata, niin meidän kylän väki alinomaa haukkuu ja kiroo kaupunkilaisia ja uhkaa tulipalolla. Ja jos jolloinkin kaupunkia kohtaisi paha onni, niin se olisi meidän roskaväellemme suurimmaksi iloksi, vaikka meille vielä nytkin tulee kaupungista paljon voittoa ja apua.»

»Se on varsin kauhia asia!» huusi Toivonen. »Mutta onhan meillä vielä oikia yhteinen omaisuus.»

»Niin kyllä, mutta senki päällä on velkaa ja sitä nauttivat ainoastansa rikkaat!» vastasi mylläri. »Sillä koska hallitusmiehet päättävät jonkun yhteisen kaupanteon, käyvät katselemassa kylän tiluksia ja rajoja, eli muita senkaltaisia yhteistä kansaa koskevia eri-töitä toimittavat, pitää aina juotaman ja syötämän yhteisellä kulutuksella. Näin juoksee köyhempäin tavarat hallitusmiesten kurkkuun. Jokaisesta, aivan vähimmästäkin työstä he vaativat maksunsa. Lisäksi tulee, että koska rikkaat voivat pitää lemmiä, mutta köyhät ei yhtään, niin rikkaat yksinensä syöttävät kaikki laitumet ja yhteiset maat; mutta köyhille ei ole yhtäkään etua eli hyvää yhteisestä omaisuudesta.»

»Koska sinä nyt kaikki tämän tunnet, mylläri, miksikä et sinä sano sitä kansalle ja avaa heidän silmiänsä?» kysyi Toivonen vihapäissään.

»Eipä se auttaisi mitään?» vastasi mylläri. »Sillä että useimmat kylästämmme ovat velkaa rikkaille, tekevät rikkaat mitä tahtovat, eikä uskalla kukaan heitä vastustaa. Ja jos joku meistä tahtoo avatakkaan suutansa soimataksensa tällaista määrää käytöstä, niin heti joukko rupeaa haukkumaan ja pauhaamaan, että ollaan hengen vaarassa. Sen kyllä tietävät hallitusmiehet ja rikkaat. He pitävät niitä köyhiä raukkoja koirinansa, joita he aina ärsyttävät niiden päälle, joista heille on vähääkään vastusta.

»Se on varsin onnetoin asia!» huusi Toivonen; »Jos niillä ihmisillä ei ole ymmärrystä, pitäisi heillä toki olla omaatuntoa ja Jumalan pelkoa.»

»Niinpä se pitäisi,» sanoi mylläri; »mutta mistäpä sitä tulisi? Meidän Pappimme on vanha herra, joka katsoo tulojansa ja etuansa, saarnaa alinomaa uskosta, taivaasta ja helvetistä, toimittaa kaikki kirkko-askareensa niin kuin muukin tekee päivätyönsä, ja sitä tehtyensä, ei huoli mistään muusta ollenkaan. Mitä tehdä pitää, mitä synti on ja kuinka se pitää vältettävän, mitkä kristilliset avut ovat, ja kuinka ne pitää opittaman ja harjoitettaman sitä hän ei opeta. Ei hän käy koskaan kenenkään talonpojan huoneessa, muutoin kuin kutsuttuna. Niin muodoin hän ei ole mikään totinen neuvonantaja, mikään totinen lohduttaja, eikä hän sinne päinkään tunne perhekuuntain tilaa, että hän saattaisi olla heidän koti-elämässänsä avuksi eli neuvoksi ja jumalaisuutta ja parannusta heistä vaikuttaa. Ihmiset menevät tavan vuoksi kirkkoon, Pappi saarnaa tavan vuoksi, ja kirkosta päästyänsä ryhtyvät he tavalliseen pahuuteen ja ylellisyyteen. Ja kuin eivät ihmiset parane sisästänsä sydämmen puolesta, niin ei myöskään heidän ulkonainen elämänsä tule paremmaksi. Ja niin kuin vanhat ovat, niin nuoretkin.»

»Kuinka? Eikö kouluttajastakaan ole mitään?» kysyi Toivonen.

Mylläri sanoi: »Sitte kuin isäsi kuoli, joka oli Jumalata pelkäävä ja ymmärtäväinen mies, on koulumme laita varsin huono. Pojat ja tytöt oppivat tuskin lukemaan, ja jonkun rukouksen. Mutta vanhemmiltansa kotona he oppivat, mitä he näkevät, niin kuin valetta ja petosta, vannomista ja kirousta, riettautta ja ulkokultaisuutta, toraa ja tappelua, kerjuuta ja varkautta, peliä ja juoppoutta, joutilaisuutta ja ilkeyttä, riitaa ja kateutta, panettelemista ja soimausta,» j.n.e.

Näitä kaikkia kuultuansa Toivonen puisti päätänsä ja meni murheella mielin tiehensä.

Muutamana sunnuntaina saarnan jälkeen tuli koko seurakunta kokoon; nyt muka tarvittiin hyvää neuvoa, mistä rahaa saataisiin, sillä koko maan päälle oli pantu erinomainen ulostekoin maksu, ja päälliseksi haettiin ulos vanha velka, josta ei ollut korkoa (intressiä) oikiassa järjestyksessä maksettu. Koko kyläkunta kokouksi vanhan tavan jälkeen suuren pihlajan alle. Hallitusmiehet seisoivat keskellä taloin isänniltä piiritettyinä, ja ulkopuolella olivat vaimot, tyttäret ja lapset, kuultelemassa, mitä haastettanee.

Toivonen meni myöskin sinne ja oli itsekseen päättänyt puhua kylänmiehillensä muutamia sanoja heidän viheliäisestä tilastansa. Koska siis hallitusmiehet olivat asiat panneet keskusteltavaksi ja laanneet puhumasta, astui Toivonen kivelle kaikilta nähtäväksi ja alkoi näin puhua:

»Hyvät ystävät ja kylänmiehet! Nuorna poikana minä läksin pois teidän tyköänne sotaväkeen ja olen täysikasvuinen miehenä tullut takaisin. Mutta tänne tultuani, minä tuskin taisin tuta enään koko kyläämme, ja minun sydäntäni särkee, nähtyäni kuinka on kaikki niin muuttunut. Ennen aikojaan meidän kylämme oikein ja syystä kutsuttiin Kultalaksi, sillä se oli oikia kultamaa, kussa Jumalan siunaus asui, enemmän kuin muualla. Usiammat meillä olivat rikkaat ja varakkaat; köyhiä oli vaan muutamia ja kerjäläisiä ei ollenkaan. Ja silloin meitä kutsuttiin tästä syystä koko maakunnassa Kultalan pohatoiksi. Sillä emme olleet räpäleissä, kerjäläisten tavoin, vaan ehiöissä ja puhtaissa vaikka ei liian koreissa eli tyyreissä vaatteissa; ja meillä oli ei ainoastaan kotonamme täydet tarpeet, mutta myöskin aina joku rupla oli. Silloin ei ollut seurakunnalla mitään korkoa maksettavaa laina-rahoista, mutta me saimme muualta vuokraa sinne lainatuista rahoista, joita olimme säästäin kokoilleet. Silloin oli kaikki pelto-maa hyvässä sonnassa ja ruokossa, sillä jokaisella oli oma lehmänsä ja hevosensa, ja myöskin muutamia lampaita ja sikoja. Silloin oli meidän kylämme sievä ja pulskia kuin kaupunki. Huoneet olivat siistit ja puhtaat sekä sisää että ulkoa, niin ett'ei kukaan kaupungin herroja olisi tarvinnut hävetä niissä asua. Kyökikalut ja muut talouden aseet osottivat kyliksi, että talossa oli varoja ja järjestystä, ja akkunat olivat puhtaat ja loistivat kuin peilit. Harvalla miehellä oli velkaa, eikä senkään tarvinnut peljätä, kuinka sen maksaisi. Niillä ajoin kultalalainen sai ilman velkakirjata eli pantita ja takaukseta, ainoastaan rehellistä sanaansa vastaan, kaupungista lainaksi satoja ruplia ja enemminkin. Silloin oli Kultalassa vielä kultainen aika.»

Tällainen Toivosen puhut oli kaikille mieliksi, ja muutamit sanoivat:
»Kylläpä se puhuu oikein!»

Mutta hän puhui vielä enemmän ja sanoi: »Nyt ei ole enään niin. Ei meidän kyläämme pitäiskään enään kutsua Kultalaksi, vaan sen oikia nimi olisi Sontala eli Likala. Pelloistamme on kaikki siunaus kadonnut; sillä muutamilla on liian paljon maata, toisilla taas ei ollenkaan; eivätkä ne tule oikiassa järjestyksessä viljellyksi. Kerjätä moni ei enään katsokkaan häpiäksi, vaan ikään kuin oikiaksi elatuskeinoksi. Useimmat taloudet ovat velkauneet, ja yhdellä toisen perästä on se päivä edessä, jona täytyy mennä pois talostansa. Ryöstö voudille ei koskaan puutu meidän kylästä tekemistä. Naapurikyläin kanssa meillä on riitoja ja käräjänkäymisiä, ja itse keskenämme vihaa ja eripuraisuutta. Meillä on vielä entinen ylpeys, mutta ei entinen tavara. Meillä on huoneet ja sydämmet yhtä tyhjä ja saastaiset. Sillä kukin täällä paremmin ymmärtää ryypätä kuin työtä tehdä; paremmin lainata kuin maksaa; paremmin varastaa ja kerjätä kuin antaa; paremmin tehdä petosta kuin totuutta. Jos näin kauvan käypi, niin me tulemma kaikki häpiällä ja viheliäisyydellä perikatoon. Meille ei enään uskota mitään kaupungissa eikä maalla, ja kuin jotakuta tahdotaan haukkua roistoksi eli petturiksi, sanotaan: se on Kultalalainen.»

Tästäpä nousi nurina ja tohina kokouksessa, ja kaikki vihapäissä Toivosen päälle, niin että Elsa rukka oli sangen suuressa pelvossa. Sillä hän seiso siellä likellä, tarkkaan katsellen Toivosta, josta hän piti varsin paljon. Mutta Toivonen ei ollut tästä tohinasta ja huudosta milläänkään ja puhui edespäin:

»Hyvät ystävät ja kansaveljet! jos teissä vielä on vähääkään kunniaa ja kelpoa, niin ottakaa toinen toistanne käteen, sanoin: ei tämä käy laatuun; parannusta tähän tarvitaan. Mistäpä se tulee tämä paha? Tuolta krouvista; teidän peltonne ovat viinaryppyihin hukkuneet ja karjanne ovat korteilta kumoon lyödyt. Säästää te oletta unhottaneet ja työntekoon että te enään oikein kykene. Köyhyys opettaa varastamaan, ja laiskuus on kaiken pahuuden alku. Isäinne tavarat ovat tuhlatut ja heidän hyvät vaatteensa ovat ryysyiksi ja räpäleiksi muuttuneet. Mutta jos vaan on vähänkään rahaa, niin pitää juotaman ja vaimot lapsineen kotona saavat nälkää nähdä. Kuinka tämä loppuu? — Minä kysyn kyläkunnan hallitusmiehiä ja vanhempia: missä ovat kylän omaisuudet ja kuinka te oletta käyttäneet isäimme jälkeen jätetyt tavarat? Miks'ette tee rehellistä tiliä hallituksestanne ja miks'ette anna hyviä neuvoja kuinka näin pahoina aikoina apua saataisiin? Miksikä te yhteistä rahaa tuhlaatte kernaammin kuin sitä yhteisesti hyväksi käyttäisitte? Miks'ette sulje kiinni krouveja ja siihen sijaan laske ulos vettä yhteisistä maan-tiluksista ja paranna autioita peltojanne? Miksikä te oletta niin nopiat rahaa ulos lainaamaan, ja taas niin hitaat koska pitäisi auttaa ihmistä maantielle tulemasta?»

Silloin kiljasivat muutamit hallitusmiehistä: »pidä suusi kiinni, elikkä tulet edesvastauksen ja sakon

alaiseksi.» Ja koko kansa huusi samaten: »ole vaiti! pidä suusi kiini!»

Mutta Toivonen vastasi: »Te saatatte vaatia minua edesvastaukseen; mutta saatan minäkin teidän päällenne valittaa. Jos minä ilmoitan kuinka te oletta täällä hallinneet ja yhteisiä asioita ja tavaroita käyttäneet, niin saadaan nähdä, kummanko tulee suurempi hätä. Ja te ystävät ja kylän-miehet, näyttäkää, jos voitte, että minä olen puhunut mitään väärin eli valhetellen. Kysykää omaa tuntoanne, jos yhteinen omaisuutenne on lisännyt tai vähennyt; jos oletta tulleet rikkaammaksi eli köyhemmäksi; jos uskoa ja kunniaa vielä on seassamme; jos vielä löytyy Jumalan pelkoa ja rakkautta ihmisiä kohtaan, elikkä jos ei siihen siaan nähdä oman hyödyn pyyntöä, armotonta suunnattoman korkorahan ottoa, juoppoutta, petosta, ilkeyttä, valapattoisuutta ja kaikellaista väärää käytöstä? Ja jos ei ole omalla tunnollanne kieltä, niin katsokaat hävinneitä mökkiänne ja latojanne, melkeen hedelmättömiksi muuttuneita peltojanne ja niittyjänne, teidän tyhjiöitä kukkaroltanne ja arkkujanne, ryysyisiä vaatteitanne ja paitojanne: net ovat minulle todistajat teitä vastaan. Katsokaat lapsiraukkojanne, kuinka he ovat hoitamata! he ovat minun todistajani teitä vastaan. Teillä on enemmän huolta karjastanne kuin lapsistanne; ja karjastanne että taas niin paljon pidä lukua kuin ylöllisestä elämästä, juoppoudesta ja pelistä.»

Hän tahtoi vielä enemmän sanoa, mutta he sysäsivät hänen pois kiveltä, hirmuisesti huutain, eivätkä antaneet hänen enään puhua. Muutamat myöskin tahtoivat rueta häneen, mutta hän tarttui heihin väkevästi ja viskasi heidät toisiansa vastaan, että päät kolisivat yhteen. Hän otti vahvan sauvan ja uhkasi lyödä maahan ensimmäisen joka häntä lähestyisi. Huuto nousi aina suuremmaksi ja julmemmaksi. Muutamat vielä poimivat kiviäkin. Toivonen meni sauvaansa puistain joukon läpitse kotiansa. Mutta hänen jälkiensä lensi kiviä ja kansan kirouksia; ja verissä silmin tuli hän kotiinsa. Hän pesi pois veren, sitoi haavan otsastansa ja oli alallansa.

Silloin tuli, vaaliana kasvoista kuin kuolema, ja itkussa silmin Elsa ja kysyi: »Toivonen, kuinkas sinun on?» Eikä hän peljästyksestä saattanut enempää sanoa, mutta Toivonen lohdutti häntä ja halasi häntä.

5.

KUINKA TOIVONEN VIHAMIEHILTÄNSÄ VAINOTAAN, JA MITÄ HÄN SIIHEN TEKEE

Toivosella oli siitä päivästä saakka, jona hän oli kansalle puhunut, alinomaa harmia ja rauhattomuutta. Pahanilkiset pojat nakkasivat yöllä häneltä akkunat rikki. Toisena yönä olivat he taittaneet kuusi nuorta hedelmä-puuta, jotka hän oli kryptimaahansa istuttanut. Toisen kerran taas oli sieltä varastettu kaikellaisia kasvantoja, j.n.e.

Koska hän tätä valitti hallitusmiehille, vastasivat he vaan irvistellen ja pilkaten: »Olisitpa sinä vielä enempääkin rankaistusta ansainnut, jos me tahtoisimme oikeutta myöden tehdä. Pyri tiehesi, sinä hävytön!»

Toivonen sanoi: »Jos että te tahdo hankkia minulle oikeutta ja varjella minua konna ja pahantekiäin vallattomuudesta, niin tehkää kansalle tiettäväksi, että minä aivon hakea oman käden oikeutta ja varokoon kukin itseänsä.»

Vihamiehet eivät kuitenkaan laanneet häntä vaivaamasta ja vahingoittamasta, vaikka omaksi vahingoksi ja peljästykseksi. Koska he yhtenä iltana, jona hän oli myllärin tykönä ja he siitä tiesivät, varkahin pistäisivät hänen kryptimaahansa siellä taasenkin pahaa tehdäksensä, laukeni yhtäkkiä kaksi pyssyä akkunasta, ja he pötkivät pakoon, luullen pahan hengen olevan hänen talonsa vartiana; sillä heidän juostessansa tuli Toivonen kotimatalla myllystä heitä vastaan, ja sanoi heille: »Mitä teillä on minun talossani tekemistä?» Ei hän kuitenkaan heille mitään muuta tehnyt. Toisti taas koska pahanilkiset miehet, hänelle pahaa tehdäksensä, olivat keskiyönä viinapäissä kiivenneet hänen aitansa yli, tulivat he jaloistansa pahoin haavoitetuiksi, että he surkiasti parkuivat ja tuskin pääsivät sieltä pakoon.

Nämät ja tällaiset tekivät heille suuren pelvon, eikä enään uskaltanut kukaan mennä öisenä aikana hänen tiluksillensa.

Mutta hän kohtasi, niin kuin ennenkin, kaikkia ystävällisesti. Tällä hän antoi hyvän neuvon, toiselle taas jonkun vähäisen raha-avun. Mutta kylän viheliäinen tila teki hänelle pahan mielen, ja yhtenä päivänä hän meni Kappalaisen luokse hänelle sitä valittamaan.

Kappalainen sanoi: »Minä olen vaan Pappi, eikä ole minulla siihen mitään puuttumista, enkä tahdokaan itseäni sekoittaa teidän riitoihinne. Kaikki kylän onnettomuus tulee asukkain synnistä ja saastaisuudesta. Eivät he huoli ollenkaan Jumalan sanasta, eikä varoituksista, ja tahtovat vielä

päälliseksi vähentää minun tulojani. Kyllä vielä tulee Herran raskas tuomio heidän päällensä ja väsyikin kerran Jumalan pitkämielisyyden syntejensä kasomasta.»

Toivonen sanoi: »Älkää pahastuko Herra Pastori; taidatta te kuitenkin paljon hyvää tehdä, jos tahdotte. Sillä näiden ihmisten sydämet ovat paatuneet, sentähden että heidän ymmärryksensä ja järkensä on pimitetty. Jos te vaan vähänkään katsoisitte koulun perään ja pitäisitte huolta siitä, että nuori väki kasvaisi hyvissä tavoissa ja kristillisissä avuissa, että he oppisivat rakastamaan hyvää ja vihaamaan paha, ei suinkaan puuttuisi parannuksen hyviä hedelmiä.»

Pappi vastasi: »Se on kouluttajan asia, eikä Papin. Onhan minulla virkani puolesta kyllä tekemistä, eikä ole mitään aikaa sellaisiin toimituksiin. Se on kyläkunnan oma syy, ett'ei heillä ole parempaa kouluttajaa, koska he hänelle antavat niin huonon palkan.»

Toivonen sanoi: »Korkiasti kunnioitettava Herra Pastori, hyvä paimen, joka toimella kaitsee lampaitansa, pitää myöskin huolen kaikista ja katsoo kaikkia heidän tarpeitansa. Kansa on tietämätön ja tekee paha usein paljaasta tyhmyydestä, ett'eivät he tiedä kuinka he itsiänsä auttaisivat ja askareitansa oikein toimittaisivat? Jos te nyt joutilaina hetkinä kävisittä silloin sitä, tällöin tätä perhekuntaa katsomassa, ja näkisitte niiden ihmisraukkain ymmärtämättömyyttä, kuinka he usein ainoastansa hyvän neuvon puutteessa menevät kateeseen; kuinka ne ihmisparat vähitellen harjauntuvat viheliäisyyteensä, siksi että he viimen ajataan pois talostansa; — kuinka lapset kasvavat ilman huoleta, eivätkä taida tulla paremmaksi, koska he joka päivä näkevät ja kuulevat mitä huointa ja pahinta on mailmassa; jaa, Herra Pastori, jos te vaan kerrank...» Kappalainen esti häntä enempää puhumasta, huutain: »Mikä sinua vaivaa? Tuletko sinä tänne Pappia neuvomaan ja opettamaan, mitä hänen pitää tekemän? Mene tiehesi puheinesi. Minä olen hengellinen paimen, joka pidän huolta köyhistä sieluista, ja joka päivä rukoulen heidän edestänsä. Mutta sinäpä tahtoisit, luulemma, tehdä minua sianpaimeneksi.»

Kappalaisen näin puhuttua vihastunutta, Toivonen meni sieltä pois murheissa mielin. Mutta ei hän saanut lepoa, ja ajatteli: tähän täytyy saada parannusta, ja kyllä Jumala auttaa.

Ja hän puki juhlavaatteisiinsa, otti sauvan käteensä ja läksi kaupunkiin. Siellä hän kulki ympäri korkeimpain esimiesten tykönä, yhden toisensa perästä, asiatansa puhuakseen. Mutta yhdellä heistä oli juuri vieraita, eikä hän joutanut häntä kuunnella; toinen oli mennyt ulos lystiä ajelemaan, eikä saattanut häntä kuunnella; kolmas istui juuri pelissä kortit kädessä, eikä joutanut häntä kuunnella; neljäs luki juuri saatuja rahojansa, eikä ennättänyt häntä kuunnella; viides seurasi vaimoväkeä tanssihuoneeseen, eikä ollut aikaa häntä kuunnella. Vihdoin pääsi hän viimisen tykö, joka häntä kuunteli. Hänelle Toivonen avasi koko sydämensä, ja puhui kylänsä viheliäisyydestä ja surkeudesta, kylän hallitusmiesten kehnoudesta ja pahuudesta, Kappalaisen huolettomuudesta, kouluttajan taitamattomuudesta.

Tähän sai hän tämän vastauksen: »Sinä herja, joka soimaat hengellistä ja maallista esivaltaa, pyri nyt tiehesi, äläkä puhu enään, elikkä minä panetan sinun vankihuoneeseen, teidän Kappalainen on hyvä mies ja minun sukulaiseni.»

Tällä vastauksella meni Toivonen kaupungista; ja tultuansa ulos tullista, puhkesi hänen sydämensä ja hän itki katkerasti.

6.

UUSI KOULUTTAJA

Jälkeen puolipäivän tultuansa takasin kylään, ei hän kenenkään antanut tietää, mitä hän oli ollut kaupungissa tekemässä ja kuinka siellä oli käynyt. Siihen siaan oli hän iloisena ja tytyväisenä olevinansa ja puhutteli kaikkia ystävällisesti, ja vielä Karhulaakin, pahinta vihamiestänsä, joka piti krouvia ja oli rikkain mies kylässä ja myöskin kirkkoväärti ja kylän hallitusmiehiä. Hän seisoi haaralla jaloin ovessansa, lakki toisella korvalla, kädet ristissä, piippu suussa, ja katseli ylpiästi ympärinsä.

»Hyvää iltaa, kirkkoväärti!» huusi hänelle Toivonen: »Joko oletta päivä-työnne lopettaneet?»

Karhula vaan liikutti vähän päätänsä ja sanoi, ilman Toivosta katsomatakkaan: »Onhan mulla täysi työ seisoa tässä keppi kädessä ja ajaa pois kerjäläisiä talostani.»

Kuultuansa näin armotonta puhetta yhdeltä kylän hallitusmiehistä, jonka olisi pitänyt olla köyhäin, leskein ja orvoin isänä, tunsu Toivonen sen käyvän läpi luittensa ja meni kiireesti tiehensä. Sitä enemmän lohdutti häntä, koska hän myllytalon ohitse kulkeissansa näki Elsan, myllärin kauniin tyttären, joka istui huoneen edessä puun varjossa ja ompeli paitoja. Hän punastui nähtyänsä Toivosen, naurahteli

hänelle leppiästi, mutta vapisi häntä kättäissänsä ja kyyneleet loistivat hänen silmistänsä.

»Mitäs itket, Elsa?» kysyi Toivonen peljästyynnä.

Elsa pyhkäsi pois kyyneleet, nauroi vielä leppiämmästi, ja sanoi, päättänsä puistain: »Tänäpä minä en sitä sano, Toivonen kulta, kyllä sen saat vielä kuulla.» — Elsa näytti hänestä vielä kauniimmalta ja ihanammalta kuin koskaan ennen. Mutta kuinka Toivonen kyselikin, ei hän saanut tietää syytä, miksi Elsa oli itkenyt.

Sitten kysyi häneltä Elsa: »Sinä olet ollut kaupungissa. Siellä sinulla on tainnut olla varsin lystit päivät, ja olet kukatiesi tanssannutkin kaupungin neitoin kanssa. Vain kuinka? — Toivonen, sinä huokaat? Ai, ai, Toivonen, eipä se ole minulle mieliksi. Nyt sinulla on ikävä kaupunkiin, eikä enään taida sinulle kelvata olla meidän köyhässä kylässämme.»

Näin Elsan puhuissa, katsoi Toivonen maahan mitään vastaamata. Silloin tuli Elsa likemmäksi, otti häntä käteen ja sanoi taas vapisevalla, tuskin kuuluvalla äänellä: »Toivonen, Toivonen kulta, mikä sinua puuttuu? sano minulle suoraan: mitä sinua vaivaa?»

»Elsa!» huusi Toivonen ja katsahti ylös taivaaseen päin: »Jumala sen tietää, minä taitaisin olla onnellinen, ja olenki, mutta en koko mailmasta muualla kuin sinun tykönäsi, sillä sinä olet niin varsin hyvä. Mutta minä surkuttelen ihmisiä. Minä tunnen niitä niin monta, ja enimmät ovat sangen pahoja. Katso vaan ihmisten viheliäisyyttä tässä köyhässä Kultalassa. Eikä tuo juuri niin aivan paljo maksaisi heitä siitä auttaa. Mutta, Jumala nähköön! ihmisrukat tulevat niin kuin eläimiksi ja sepä se juuri on kovasydämmisten rikkaitten mieliksi. Kylän hallitusmiehet pitävät virkansa, siitä vaan ylpeilläöksensä, väkivaltaa tehdäksensä ja omia etuja hankkiaksensa. He pettävät orpoja, ryöstävät leskiä, eikä heillä ole yhtään omaa tuntoa. Niin tulee kylän tila aina kehnommaksi, useimpain perhekuntain hätä aina suuremmaksi, eikä kukaan huoli auttaa. Ne jotka taitaisivat, katsovat vaan omaa, ei lähimmäistensä etua. Ei yksi korppi toisensa silmää puhkase, vaan pitävät yhtä, sortain köyhempää kansaa.»

Elsa sanoi: »Rakas Toivonen, miksi sinä sitä suret? Taivaassa on vanhurskas Jumala, joka niitä tuomitsee, jotka velvollisuksiensa laimin lyövät. Ja syytöinhän sinä olet kansan viheliäisyyteen ja onnettomuuteen. Miksikä siis itseäsi tuskautat?»

Toivonen vastasi: »Saatanko minä olla hyvillä mielin helvetistä, ja siellä nähdä piruin kauheutta ja sieluparkain vaivaa ja piinaa? Niin en minä saata olla iloinen maankaan päällä, kussa minun täytyy nähdä kaupungin herrain ja ylpiäin kylän hallitusmiestemme hävyttömyyttä, jotka ennen kokevat alas polkea ja syvempään viheliäisyyteen sysätä köyhää väestöä, kuin että he heitä auttaisivat parempaan tilaan, niin kuin olisi heidän velvollisuutensa. Jos sitte ne onnettomat viimen epätoivosta tulevat pahantekiöiksi, ja murhaa tekevät, niin ne liikuttavaisesti ja juhlallisesti rankaistaan ja mestataan; eli jos ihmiset lapsistaan huolivat vielä vähemmin kuin eläimistään, niin he vaan pitävät sen naurun asiana. Eikö se jo ole helvetin esikuva? Eivätkö useimmat Kultalan asukkaista ole köyhyytensä kautta tulleet melkein järjettömäin eläinten kaltaisiksi? Eivätkö he ole vielä kehnommat eläimiä, köyhyyttä seuraavain vikain ja rikosten kanssa, jotka ovat riitaisuus, tappelu, keskinäinen soimaus ja kannet, varkaus, laiskuus, ylön syöminen ja juominen?»

Elsa sanoi: »Vanha kouluttajakin on saanut juoppoutensa palkan. Yöllä ennen eilistä päivää tuli hän päihtynnä krouvista, sattui kovin likelle joen rantaa, putosi sinne ja hukkuu. Eilen aamulla hän sieltä löyttiin. Tänäpä hän on haudattu. Se nyt on paras, ett'ei hänellä ollut vaimoa eikä lapsia.»

Tämä sanoma hämmästytti Toivosta. Hän kyseli vielä yhtä ja toista. Hän näytti miettivän jotain erinomaista, ja meni syvissä ajatuksissa kotia. Elsa ei ymmärtänyt, mikä hänen niin yhtäkkiä pisti päähänsä. Mutta tulevana sunnuntaina sai hän sen kuulla.

Koska Jumalan palvelus oli päätetty, kokousi seurakunta valitaksensa uutta kouluttajaa. Toivonen tuli myöskin kokoukseen saapuville. Elsa seiso i taampana vaimoin ja muiden tytärten seassa. Hänellä oli suuri pelko, että Toivonen taas rupeaisi puhumaan jotain, josta kansa närkästyisi, ja oli sentähden anonut isältänsä, että hän kokisi hillitä Toivosta, jos se tulisi kovin kiivaaksi. Eikä mennytkään mylläri koko ajan hänen vierestänsä.

Kappalainen ilmotti kansallen asian, josta nyt oli tuumattava, johon heti kirkkoväärti ja hallitusmies Karhunen sanoi, että koska nyt kouluttajan virka oli auki, ja se oli varsin vähäinen virka, jota seuraa huono palkka mutta paljon vaivaa, niin oli muka hyvä asia, että täällä oli kelpo mies, joka tahtois i ottaa vastaan tämän viran. Se oli nimittäin kraatari Jussinen, jolla eivät tahtoneet neulakeinot oikein hyvin menestyä, ja joka oli hänelle sukua.

Mutta toinen kirkkoväärti, joka myöskin piti salakrouvia, pani taas vaaliin köyhän sukulaisensa, tuon nilkun viulun soittajan Jurrin, ja tuumaili, että vielä senkin tähden hän enemmän pitäisi otettaman tähän virkaan, että hän, kyläkunnan vähäin varain vuoksi aikoi tytyä vähempäänki palkkaan, nimittäin

hän ei tahtonut kuin kolme neljättä osaa entisestä palkasta.

Kraatari Jussinen, nähtyänsä että enimmäkseen talonpojat luopuivat viulun soittajan puoleen, ei sanonut tahtovansa kuin kaksi kolmatta osaa koko palkasta. Tästä vihastui viulun soittaja niin että hän rupesi haukkumaan kraataria varkaaksi, huorintekiäksi ja valapatturiksi, ja sanoi tytyvänsä vielä vähempään palkkaan. Kraatari uhkasi haastaa Jurria käräjihin näistä soimauksista; mutta niin vähään palkkaan ei hän sanonut tahtovansa ruveta kouluttamaan.

Kuin nyt ei kekään muu itseänsä ilmoittanut tämän viran hakiaksi, sentähden että kouluvirka tästä kylästä katsottiin häpiälliseksi ja pyyttiin ainoastansa semmoisilta, joilla ei ollut mitään, oli jo seurakunta päättämäsillänsä, että virka annettaisiin viulun soittajalle Jurrille; sillä hän taisi vähän kirjoittaa ja räknätä.

Mutta nyt astui Toivonen, tulipunaisena kasvoista, esiin ja huusi: »Lehmäin ja sikain paimenelle, joka ajaa teidän karjaanne laitumelle, te annatte paremman palkan, kuin kouluttajalle, jonka pitää opettaa teidän pojillenne ja tyttärillenne Jumalan pelkoa ja hyödyllisiä asioita. Teidän lapsenne ovat ihmisiä, luodut Jumalan kuvaksi, vaan ei eläimiä. Ettekö te häpiä niin käyttää itsiänne heidän opettajaansa kohtaan? Mutta kyllä minä syyn tiedän: hyödyllisiin tarpeisiin ei ole koskaan rahaa, ja koulurahaa ei voi köyhä väki maksaa, jolla on tuskin potaatteja, suoloja ja leipää. Minä tahdon teille tehdä sen hyvän, että tarjoan itseni kouluttajaksi enkä vaadi mitään palkkaa. Minä sanon sen vielä kerran, minä rupean kouluttajaksi, eikä se maksa kylälle eikä yhdellekkään taloudelle kopeikkaakaan.»

Miehet katsoivat kummastellen toinen toisensa ja Toivosen päälle. Eivätkä muutamat tahtoneet häntä kouluttajaksi, mutta sanoivat hänen kukatiesi taitavan ja tahtovan perkeleelle myydä lapsiraukkain sielut. Mutta useimmat arvelivat, ett'eipä kukaan muu ota sitä virkaa ilman palkata, ja huusivat että Toivonen piti otettaman kouluttajaksi. Nyt luettiin huudot (äänet) ja Toivonen valittiin kouluttajaksi.

Tätä kuultuansa tahtoi Elsa häpiästä ja hämmästyksestä kokonaan vaipua maahan. Sillä paitsi nylkyriä ja sian paimenta ei ollut kukaan koko kylästä niin ylönkatsottu kuin kouluttaja. Hän juoksi kotiinsa aivan pahoilla mielin, juuri kuin hänelle olisi tapahtunut suurin onnettomuus ja katkerin häpiä. Hänen isänsäkin, se rehellinen mylläri, putisti päätään ja sanoi: »Tuo Toivonen on, luulenma, järkensä kadottanut.»

Mutta Toivonen piti päätöksensä. — Hänen täytyi mennä kaupunkiin, siellä taitonsa puolesta tutkittavaksi, ja koska hän taisi koreasti kirjottaa ja tunti luvun laskua (räkninkiä) enemmän, kuin tarvitsikaan talonpoikainen ihminen, saatiin hän Fullmahdin kautta kouluttajaksi.

7.

KUINKA TOIVONEN KOULUA PITÄÄ

»Elsa kulta! älä minua sureta tytyttömyydelläsi ja alakuloisella olennessi!» näin puhui Toivonen mylläarin tyttäreille: »Katso, vanhat ovat pahat ja tuskin parannettavat. Mutta kukatiesi minä vielä voinen lasten hyvällä opetuksella saattaa köyhän kylämme parempaan tilaan ja arvioon. Muuta keinoa ei ole. Kyllä se nyt niinki on, että kylän kouluttajaa ylenkatsotaan ja halpana pidetään; mutta kuinka meidän Vapahtajamme itseänsä alensi, ihmisiä parantaaksensa, opettaaksensa ja autuaaksi tehdäksensä. Jos kylän kouluttaja oikein ja rehellisesti toimittaa virkansa, niin hän on yhtä hyödyllinen ja samasta arvossa ja kunniaassa pidettävä kuin isompain kouluin opettajat ja professorit. Mutta ei sitä niin katsota mailmasta. Kukin katsoo ja tarkoittaa ylöspäin, ja laimin lyöpi mitä alempana on. Sentähden on ylhällä enimmiten liian raskas paino, ja alhalla kovin keviä, ja niin muodoin monen Ruhtinaan istuin seisoo huonoilla jalvoilla.»

»Voi Toivonen, Toivonen!» huusi Elsa: »Et sinä tiedä, kuinka pahoin olet tehnyt!» Ei hän kuitenkaan sanonut miksikä.

Talven tultua alkoi koulun käynti. Ensi päivänä Toivonen seisoi oven suussa, ottain vastaan koululapset. Joilla oli likaiset kengät, niiden piti ne puhdistaa olkitukolla ja myöskin pyhkiä kengän anturat puhtaaksi, etteivät likaisi koulun laattiaa. Sitten hän kätteli ja tervehti jokaista. Mutta jos kädet ja kasvot olivat likaiset, täytyi heidän mennä kaivolle itsiänsä pesemään. Jos eivät hiukset olleet harjatut, lähetti hän heidät kunkin kotiinsa harjattavaksi. Mutta jotka olivat puhtaat ja hyvästä siivosta, niitä hän leppiästi kohtasi.

Pojat ja tytöt olivat kokonaan hämmästyksissään; muutamat häpesivät, toiset nauroivat, toiset taas itkivät. Sellaista ei ollut heille koskaan tapahtunut.

Toisena ja kolmantena päivänä Toivonen seiso i vielä oven suussa, ja vielä muutamina seuraavinakin, siksi että kaikki tulivat puhtaana kouluun. Sitten hän otti heidät vastaan sisällä koulutuvassa. Joka silloin tuli korjaamattomilla hiuksilla, eli likaisilla silmillä, jaloilla tai kengillä, pantiin seisomaan keskellä laattia kaikkien pilkaksi, ja siellä hetken aikaa seisottuansa, lähetettiin kotia puhdistettavaksi.

Moni kylän väkiä tätäkin pahastui; mutta heillä ei ollut mitään sanomista koulusta, ja asiat kävivät niin kuin Toivonen tahtoi. Ja tästä tuli, että parin viikon perästä koululapset, suuret ja pienet, köyhät ja rikkaat, kaikki olivat varsin puhtaat, vähintään niinkauvan kuin olivat kouluttajan tykönä.

Mutta Toivonen ei sitä vielä siihen jättänyt. Koska lapset neljänneksen aikaa vuotta olivat harjauneet järjestykseen, rupesi hän katsomaan heidän vaatteinsa puhtautta. Likaa ja tomua ei saanut niissä olla, jos ne muutoin olivatkin vanhat ja kuluneet, jota hän ei soimannutkaan, sillä eihän se ollut lasten syy. Joka koko viikon oli näyttänyt itsensä puhtaimpana sekä sisällä koulussa että ulkona siitä, teillä, kirkossa, kedolla, se oli hänen paras lapsensa. Se sai ensi viikolla jonkun kuvan, eli muutaman kopeikan, eli arkin puhdasta paperia siihen kirjoittaaksensa; toisella viikolla taas jonkun muun merkin opettajansa ystävyydestä; ja viimen antoi Toivonen hänelle suuta kaikkein lasten nähden; ja jolle tämä oli tapahtunut, se pääsi sunnuntaina kävelemään Toivosen kanssa, eli, jos sattui olemaan nöyrä eli paha sää, hän sai istua kotona hänen tykönänsä ja katsella suureen kuvakirjaan, josta Toivonen taisi puhua monta kaunista ja opettavaista juttua.

Toivonen oli mies, joka tiesi pitää puolensa täysi-ihmistenki seassa, joka kyllä ei vannonut ja kiroillut, mutta eikä myöskään ketään peljännyt. Ei ollut siis ihmet, että kaikki lapset osottivat hänelle kunniaa ja nöyryyttä, ja viimen pitivät häntä yhtä rakkaana ja enemminki, kuin vanhempiansa. Ilahuttava oli nähdä, kuinka he kaikki häntä kohtasivat kunnian osottamisella ja nöyryydellä; kuinka he ystävällisesti ja haluisesti juoksivat hänen tykönsä, koska hän tuli heitä vastaan; kuinka he ikään kuin hänen silmistänsä kokivat lukea hänen tahtoansa, ja kuinka hänen vaan viitattuansa he iloisesti tottelivat häntä.

Tämä oli asia, jota Kultalan talonpojat eivät saattaneet ymmärtää, olletikkin kuin tämä opettaja ei koskaan pieksänyt lapsia nyrkillä tai kepillä eli vitsoilla, eikä edes tukistanutkaan. Monet tulivat peljästyksiin ja puhuivat juttua muutamasta miehestä, joka myöskin oli taitanut houkutella tykönsä lapsia ja viimen oli vienyt heidät vuoren luolaan, johon he olivat kadonneet hänen kanssansa. Muutamat vanhat akat sanoivat julkisesti, ettei ollut asian oikia laita, ja käskivät ottaa pois lapset koulusta. Vaan ei toki kukaan heitä totellut.

Mutta Toivonen puhui ja sanoi: »Sydämmen puhtaus on sielun terveys; ruumiin puhtaus on ruumiin terveys. Eläimet rypekööt loassa, mutta ihmisen, joka on Jumalan kuva, pitää itseänsä puhtaana ylentämän kirkasta taivasta kohden. Sellaisen pitää oleman kaiken lasten-kasvatuksen alun, että lapset oppivat tietämään olevansa ihmisiä ja paljoa parempia kuin eläimet. Silloin heitä saadaan taipumaan kaikkeen hyvään; mutta eläimistä ei tule mitään.»

Vielä Toivonen puhui ja sanoi: »Opettaja, joka ei ymmärrä yksivakaisuudella ja rakkaudella johdattaa lasten pehmeitä sydämiä, että he häntä mielellään tottelevat, hän ei ymmärrä virkaansa. Ja oikeutta myöden pitäisi kouluttajan omaan selkään lyötämän palaisiksi se keppi, jolla hän kurittaa lapsia, juuri kuin olisi hänellä koiria ja muita eläimiä opetettavina, joilla ei ole järkeä eikä ihmisen sydäntä.»

8.

KUINKA SITTEN KÄVI KOULUSSA

Nytpä nousi huuto kylässä, että Toivonen vietteli lapsia, ja opetti heille aivan uutta uskoa, ett'eikä lapset hänen tykönänsä mitään hyvää oppineet. Se oli muka hirvittävä katsoa, kuinka lapset joka päivä pyrkivät päästä kouluun, kuhun ei muka nuorukaisten muutoin koskaan tehnyt halu; se oli varsin vastan luontoa. Paitsi sitä oli koulussa sangen hiljainen elämä, niin kuin kirkossa, koska siihen sijaan ennen mailmassa sieltä aina oli kuulunut hirmuinen tohina ja rähinä; virsiäkin veisattaissa ei kuulunut muuta kuin hiljaista huminaa. Vielä päälliseksi sanottiin, että rukousta pidettäissä oli havaittu kaikellaista uutta, ja että lapsille opetettiin noitakeinoja, niin kuin he jo olivat oppineet hirvittäviä kummituksia kirjoittelemaan eli piirtämään.

Nämät ja tällaiset puheet tulivat viimen Kappalaisen korviin, ja myöskin Pitäjän Kirkkoherralle ja itse Provostillekin tiettäväksi. Nämät kolme herraa tulivat yhtenä aamuna, ilman mitään tietoa edeltäpäin antamata, ennen koulun aikaa, Toivosen tykö koulutupaan, sanoin hänelle, miksi he olivat tulleet, ja että hänen nyt piti heidän läsnä ollessansa opettaa lapsia samalla muotoa kuin tavallisesti teki.

Lasten tullessa oli köyhissäkin ja kuluneissa vaatteissa puhtaus ja järjestys silmin nähtävä, ja ihana katsoa kuinka he ensin tervehtivät opettajaansa, ja sitten menivät kukin siallensa, kussa he iloisesti kuiskittelivat keskenänsä ja kummastellen silmäilivät vieraita. Lapset olivat kaikkiaan viisi kuudetta kymmentä; pojat istuivat toisella ja tytöt toisella puolella koulutupaa.

Koska lapset oli kaikki koossa, sanoi Toivonen korkialla äänellä: »Rakkaat lapset! ennen kaikkea nöyryttäkäämme itsemme kaikkialla läsnä olevaisen Jumalan, meidän taivaallisen Isämme edessä, ja kantakaamme Hänen eteensä ajatuksemme ja hartaat rukouksemme, Jesuksen nimeen!» Kaikki lapset panivat sormensa ristiin, lankesivat polvilleen ja katsoivat hiljaisuudesta alas. Toivonen pani myöskin polvilleen; Provasti ja toiset Papit, nähtyänsä että kaikki itsensä nöyryttivät jankaikkisen Jumalan edessä, tekivät samaten. Sitten Toivonen luki kauniin, liikuttavaisen rukouksen kirjasta, joka oli hänen edessänsä tuolilla. Tämä rukous oli niin yksinkertaisesti ja selkiästi kokoon pantu, että pienikin, kuudenajastaikainen lapsi taisi sitä ymmärtää. Se vaikutti herrain sydämissä, niin että kyöneleet tippuivat heidän silmistänsä.

Sitten kaikki nousivat ylös, ja vanhimmat lapset, katsoin mustan taulun päälle, johon oli virsin nuottia ja sanoja kirjoitettu, veisasivat neli-äänisesti kauniin aamuvirren. Pienemmät hyräilivät hiljaisemmalla äänellä heidän mukaansa. Sen jälkeen paraimmat lukiat vuorottain lukivat kirjasta muutamia kauniita Pyhän Raamatun värssyjä; kirja löytiin kiinni, ja samat sanat ulkoa sanottiin ensin koko koululta ja sitten yhdeltä ja toiselta lapselta, jonka Toivonen kutsui esiin.

Tämän tehtyään lapset jakausivat neljään joukkoon, ja astuivat kukin eri puolellensa mustan taulunsa eteen, johon nähtiin kirjoitettuna suuria (sekä Latinaisia että muitakin) puustaveja, tavauksia, koko sanoja ja rateja. Niiden jälkeen kaikki piirsivät tai kirjoittivat piirtimillä kivi-tiluille eli pännöillä ja pläkillä paperille. Toivonen kulki yhden lapsen tykö toisen perästä, kiitti yhtä, neuvoi toista, opetti kolmatta pännää eli piirrintä oikein kädestä pitämään j.n.e.

Hetken perästä lapset taas jakausivat toisiin neljään joukkoon eli luokkaan, ja nyt yhden opettajan sijaan nähtiin neljä. Sillä net, jotka parahiten taisivat lukea, panivat mustalle taululle prantätyitä (Latinaisia eli muita) sekä yksinäisiä puustaveja että tavauksia, koko sanoja, niin kuin myöskin usiampain sanain yhteyksiä, Toivosen käskyn jälkeen. Net olivat liitetyt paksun paperin päälle, irtainaiset ja erinäiset. Toivonen katsoi perään että kaikki oli oikeen tehty; ja sitten kukin pikku opettaja antoi lasten luokassansa selkiällä äänellä sanoa puustaveja, tavauksia, sanoja ja sanain yhteyksiä. Ei kukaan toistansa estänyt. Toivosen silmät ja korvat olivat kaikkialla ja hiljaisella äänellä hän ojensi siellä ja täällä mitä väärin sanottiin.

Taas hetken perästä lapset jakausivat toisiin luokkiin; puustavein sijaan pantiin tiluille numeroita eli laskumerkkejä, sekä yksinäisiä että joukottain, ja tuli uudet opettajat, jotka luvun laskussa eli räknämisessä olivat paraita; muutamit sanoivat numeroita yhteen, toiset laskivat yhteen, (addeerasivat), toiset taas laskivat erite (subtraheerasivat), j.n.e. Paraimmille räknääjölle Toivonen antoi jotain suurempaa laskettavaksi, jota he räknäsivät itseksensä, ja saatuaan lasketuksi, kukin sanoi mitä hän oli saanut. Toivonen katsoi perään ja sanoi jos oli väärin eli oikein laskettu.

Varsin erinomainen oli se hiljaisuus ja järjestys, joka siellä havaittiin, ja kaikkein halu oppia. Sellaista eivät olleet Papit nähneet elinkautensa semmoisissa lasten kouluissa.

Koska nyt oli ennenpuolipäivällinen lukeminen päätetty, läksivät lapset, kumarrettuansa Toivoselle ja vieraille, hiljaisuudessa kotiansa. Mutta ulkona oli lapsilla lysti elämä ja tohina.

Jälkeen puolipäivän nähtiin taas lapset tauluin edessä. Siellä he tiluille eli paperille piirsivät suorita ja mutkaisia piiruja; muutamit vielä piirsivät kukkain, huoneiden, kaikellaisten aseiden ja astiain kuvauksia. Sitten paraat lukiat kirjasta lukivat toisille huvittavaisia ja hyödyllisiä tarinoita ja historioja, jotka silmin nähtävästi olivat lapsille varsin mieliksi. Sen perästä käski Toivonen niiden, jotka parahiten taisivat kirjoittaa, kotonansa panna paperille ne nyt ylösluetut tarinat, ja huomana näyttää ne hänelle, mutta varoitti heitä kirjoitus-virheitä tekemästä. Viimeseksi Toivonen nimitti julkisesti kiittäin, ne lapset, jotka sinä pänä olivat tehneet parahiten puolestansa. Ja koska heitä oli kuusi, teki hän heille sen ilon, että hän vielä hetken aikaa jutteli heille jonkun kauniin historian. Niin hän puhui heille yhdestä miehestä, joka nöyrässä talvi-pakkaisessa oli nukkunut maantielle ja kylmettynyt, että hän sieltä kannettiin kuollunna kylään; ja kuinka ymmärtämättömät talonpojat heti olivat tahtoneet panna hänen lämpimään huoneeseen. Mutta taitava lääkäri oli samassa sattunut sinne tulemaan, joka oli hänen riisunut ja kokonaan peittänyt lumella, sitten pannut jääkylmään veteen, että jäsenten ympäri oli hyytynyt hieno jää; sen jälkeen oli hän panettanut hänen kylmään sänkyyn lämmittämättömässä huoneessa, villavaatteilla häntä hieronut, siksi että se kuolleeksi uskottu oli taas virvonnut henkiin. Kaiken tämän Toivonen selitti lapsille. Ja niin loppui tämä koulupäivä.

SUNNUNTAIKOULUSTA JA MITÄ MYLLÄRIN TALOSSA TAPAHTUU

Näin Toivonen opetti koululapsia; joka päivä oli aina jotakin uutta. Provasti ja toiset Papit kiittivät häntä paraammaksi kouluttajaksi koko maassa. Vaan tätä eivät saattaneet Kultalan asukkaat ymmärtää, ja sanoivat keskenänsä: »Kuinkapa Toivonen sen asian saattaa paremmin ymmärtää, kuin vanhat kouluttajat, jotka meillä oli nuoruudessamme? Mutta se on silmän kääntäjä, ja on nyt itse Papitkin lumonut. Ei hänen kanssansa ole oikein asiat.»

Kesällä ei ollut Kultalassa koskaan pidetty koulua; sillä vanhemmat lapset tarvittiin vanhemmillensa avuksi sekä ulko- että koti-töissä. Mutta Toivonen otti kesälläkin pienemmät lapset tykönsä, ja opetti heitä muutaman tiiman, antoi heidän leikitellä tykönänsä, eli pani heidät vähiä töitä tekemään kryptimaassansa eli pellollansa, johon he häntä seurasivat, niin kuin kantaa pois pieniä kiviä, kitkeä eli perkata pois pahoja ruohoja ja senkaltaista. Tätä nähtyensä toisetkin lapset Toivosta rukoilivat hartaasti, ettei hän heitäkään unhottaisi, ja hän otti heidätkin, koska oli joutilasta aikaa, tykönsä ja opetti heitä. Sunnuntaina ja Juhlapäivinä hän kuljeskeli heidän kanssansa ympärin maita ja metsiä; näytti heille myrkyllisiä yrttejä ja puhui heille julmia tarinoita myrkyn vaikutuksista; eli hän jutteli heille eläinten, sekä kesyin että raivoin (villein), elannosta ja tavoista; lähteistä, virroista ja meristä; vuorista ja luolista; maista ja ihmisistä maan päällä; tähdistä, kuinka kaukana meistä ja kuinka suuret ne ovat. Kaikkia näitä oli hän taikka itse nähnyt eli kirjoista lukenut.

Koska vanhemmat, jo enemmän kasvaneet pojat tämän näkivät, tuli muutamillen heistäkin halu, sunnuntaina käydä Toivosen tykönä. Ja hän soi sen kernaasti, sillä hän surkutteli heidän suurta tietämättömyyttensä. Ja hän opetti heille vielä kaikellaista, ja sanoi heille, mitä heidän joutilaina hetkinä arkipäivinä piti lukea, räknätä eli kirjoittaa. Sitä hän sitten sunnuntaina kyseli ja katseli. Niin siitä tuli oikia sunnuntaikoulu. Ja sinne tuli aina enemmän väkeä. Mutta joka ei tullut sinne puhtaana, joka kulki krouvissa, joka pelasi korttia, joka joskus vannoi ja kiroili eli antausi tappeluihin, sen hän ajoi pois. Hän oli tuomari heidän välillänsä, mutta käytti itsensä kuitenkin aina kuin heidän vertaisensa. Mutta sentähden he myöskin kiitollisesti auttivat häntä arkipäivinä hänen töissänsä, ilman hänen vaatimatakkaan.

Mutta nämät nuoret miehet, jotka Toivosen tykönä kävivät, naurettiin ja pilkattiin toisilta kylän pojilta; heille pantiin liikanimiä, he kutsuttiin koulumestareiksi ja oppineiksi, ja saivat kärsiä monta pulakkaa ja vastusta. Ja se oli juuri kylän hallitusmiehille mieliksi, että Toivosta ja hänen ystäviänsä vainottiin; sillä he pelkäsivät, että hän saisi paljon väkeä puolellensa ja kerran valittaisiin heidän sijaansa. Sentähden he soimasivat häntä ja sanoivat hänestä kaikkea pahaa, ja joka tilassa yllyttivät kylän miehiä ja heidän vaimojansa häntä vastaan. — Tästä syystä hän ei käynyt kenenkään tykönä, paitsi myllärin talossa, kussa hän oli usein ja aina ystävällisesti vastaanotettiin.

Mutta yhtenä iltana sinne tultuansa tapasi hän väen siellä murheellisina ja pahoilla mielin. Vanha mylläri oli ääneti ja ajatuksissaan; hänen vaimonsa pahalla tuulella ja vihainen, juoksi ympärin ja paiskasi ovet kiinni jälkeensä; Elsalla oli silmät itkusta punaiset.

Koska Toivonen oli yksinänsä Elsan kanssa, sanoi hän: »Mikä onnettomuus täällä nyt on tapahtunut? ja mikä paha henki on tähän rauhan huoneeseen tunkeutunut? Te oletta kaikki kokonaan muuttuneet. Sano mulle, Elsa, mikä vaivaa?»

Elsa vastasi vapisevalla äänellä: »Jumala nähköön! Toivonen, minun täytyy sen nyt sinulle sanoa. Jaa, minun täytyy. Minä olen varsin onneton.» Niin hän puhui, eikä voinut itkusta enempää puhua.

Koska Toivonen oli hänen levollisemmaksi saattanut, sanoi Elsa: »Nyt on ajastaika sitten kuin minun tapasit itku silmissä, ja syytä kysytyäsi en vastannut. Silloin oli kirkkoväärti Karhula tullut meille, ja isältäni ja äidiltäni anonut minua vaimoksi pojallensa, jolla jo on oma myllynsä toisessa pitäjässä. Eikä ollut isällä ja äidillä mitään sitä vastaan, sillä Karhula on rikkain kylässämme ja vanhin kirkkoväärti ja hallitusmies, joka meille voi tehdä paljon sekä hyvää että pahaa; eikä isäni tahdo ketään muuta vävyksensä kuin mylläriä. Mutta minä sanoin olevani vielä kovin nuoren ja tahdoin vielä odottaa vuoden aikaa; ja siihen se jäi. — Mutta nyt on vuosi kulunut, ja juuri samana päivänä tuli Karhula poikanensa takaisin. He ovat syöneet meillä, isä ja äiti ovat jo kaikesta suostuneet Karhulan kanssa, ja tänäpäpäni piti kihlajaiset pidettämän (kihlattaman). Mutta minä vastasin, etten koskaan tahdo mennä naimisiin, enkä siitä luopunut. Sillä Karhulan poika on juomari ja ylellinen, niin kuin hänen isänsä on kovasydäminen ja ylellinen ihminen. Nyt on meillä murhetta ja onnettomuutta talossamme.»

Tätä kuultuansa Toivonen hämmästyti ja tuli varsin levottomaksi. Mitään puhumata käveli hän edes ja takaisin kamarissa. Hän itse oli toivonut kerran saavansa Elsan vaimoksensa. Yhtäkkiä hän itsensä käänsi hänen tykönsä ja sanoi: »Elsa, rakas Elsa, etkö sinä tahdo koskaan naida? Niin tahdon minäkin

olla naimatonna koko elinkauteni, sillä en olisi ketään muuta valinnut kuin sinua. Ja minä olen aina sinua rakastanut enemmän kuin itseäni, ja toivoin alinomaa sinun olevasi vielä hyvän minua vastaan.»

Elsa nojasi päänsä Toivosen rintaa vasten ja sanoi itkein: »Ah Toivonen, Jumala sen tietää, että minä sinua rakastan, ja enemmän kukatiesi, kuin oikeen onkaan. Mutta minun isäni on rikas, ja tahtoo rikkaan vävyn, eikä hän koskaan luovu siitä päätöksestensä. Mutta sinä olet köyhä kouluttaja, etkä vielä moneen aikaan voi elättää vaimoa.»

Silloin Toivonen otti sen hyvän, itkevän Elsan syliinsä, ja antoi hänelle ensi kertaa suuta, sanoin: »Nyt sinä olet morsiameni ja kihlattuni, eikä mikään valta maan päällä voi sinua minulta pois ottaa. Älä pelkää, herttaiseni, sillä nyt sinä olet minun.» Ja hän meni ulos hakemaan vanhaa mylläriä ja hänen vaimoansa. Ja Elsa kuuli heidän kaikki kolmen puhuvan kovalla äänellä ja kiivaasti keskenänsä, vaan ei hän mitään siitä ymmärtänyt. Ja hän vapisi suuressa pelossansa, eikä tiennyt hädässängsä yhtään neuvoa. Niin hän lankesi polvillensa akkunalla olevan lavitsan viereen, pani kätensä ristiin, ja rukoili hartaasti itku-silmin Jumalan tykö, toisten riidellessä. Ja saatuansa tästä vähän lepoa ja lohdutusta, nousi hän ylös ja näki akkunasta Toivosen, ynnä hänen isänsä ja äitinsä kanssa, menevän myllyntalosta kylälle päin.

Tästä vielä eneni hänen pelkonsa ja hätänsä sangen paljon. Ei kukaan talossa tiennyt, mihin vanhemmat olivat menneet Toivosen kanssa. Mutta sen hän kyllä tiesi, että Toivonen oli pikavihainen ja äkkinäinen, ja oli saattanut rikkoo hänen vanhempiansa vastaan, niin että siitä kukatiesi tullee käräjän käynti, ja sama Karhula oli myös lautamies! Suuressa hädässängsä rukoili hän paljon Toivosen ja itsensä edestä.

Kello kymmenen paikolla illalla kuuli hän vähäisen kolinan. Isä ja äiti tulivat Toivosen kanssa. Ja mylläri tarttui tytärtängsä käteen ja sanoi: »Elsa, rakastatkos Toivosta?» — hän vastasi ja sanoi: »Onko se minun syyni? Olihan se teillenkin rakas.» Sitten laskivat vanhemmat hänen ja Toivosen kädet yhteen ja siunasivat molempia lapsinansa. Elsa rukka oli kokonaan hämmästynyt, eikä tiennyt, oliko tuo tosi eli ei.

10.

TOIVONEN TULEE PAHAAN HUUTOON

Koska sitten tulevana sunnuntaina saarnastuolissa kirkossa kuulutettiin että Toivonen ja Elsa olivat morsianväkeä, töllistelivät Kultalan talonpojat avoin suin, ja vaimot kuiskuttelivat ehtimiseen keskenänsä; mutta Karhula meni vihapäissängsä ulos kirkosta, ja vannoi, ei tahtovansa levätä, ennen kuin hän oli kokonaan hävittänyt sanansa pitämättömäng mylläriin huoneinensa ja myöskin Toivosen, ajanut heidät ulos kylästä ja saattanut kaikki pakkotyöhön eli hirteen. Kuitenkin ja ilman näistä Karhulan uhkauksista huolimata pidettiin kolmen viikon perängstä Toivosen ja Elsan häät myllytalossa kaikella ilolla ja riemulla.

Ja nuoren avioväen illalla tultua kotiin Toivosen taloon, halasi Elsa miestängsä ja sanoi: »O, herra Jumala! kuinka minä olen onnellinen! En saata vielä oikein uskoa, että se on tosikaan. Sanotaan kyllä olevan monta onnetonta ja murheellista avioliittoa; mutta saattaisimmeko me koskaan lakata toinen toistamme rakastamasta, ja koskaan toivoa ennen olla ijankaikkisesti eroitettuna kuin yhdistettynä?»

Toivonen vastasi ja sanoi: »Me tulemme olemaan onnelliset toinen toisemme kanssa, niinkauvan kuin elämme maan päällä; mutta meidäng pitää tehdä kolme lupausa. Ja niinkauvan kuin me net pidämme, on sovinto ja Jumalan siunaus oleva avioliitossamme. Tästä päivästä sinä elät minulle ja minä sinulle; emmekä koskaan pidä mitäng vähintängkään salana toinen toisellemme, ja jos olemmakin mitäng rikkoneet, tahdomme sen heti toisellemme ilmoittaa. Sen kautta tulemma välttämäng monta rikosta, erehtymistä ja riitaa, jotka usein paljon murhetta ja pahaa matkaan saattavat. Mutta toiseksi ei meidäng pidä kellekkäng, ei isällekkäng eikä äidille mitäng meidäng keskinängisistä asioistamme ilmoittaa, ettei kukaan saisi puhua niistä eikä tukkeuta meidäng väliimme. Ainoastaan niin olemma kokonaan toinen toisemme omat, juuri kuin olisimme yksinäiset mailmassa. Viimeksi ei meidäng pidä koskaan suuttua toisellemme, eikä leikillängkään sanoa toisellemme pahaa sanaa; sillä leikki usein muuttuu todeksi, ja mitä välistäng tehdäng se pian kyllä muuttuu tavaksi.»

Niin Toivonen puhui. Ja molemmat tekivät keskenängsä lupaukset Jumalan edessä. Ja kuin he olivat suun annolla vahvistaneet liittonsa, kuului yön hiljaisuudessa kaunis veisu ulkoa. Toivolan koululapset, sekä pojat että tytöt, olivat tahtoneet tehdä opettajallensa iloa. — Ja kuin nuori pari seuraavana aamuna oli noussut ylös, näkivät he paljon miehiä, vaimoja ja lapsia seisovan vähäng matkaa sieltä, katsovan ja sormella näyttäväng Toivosen huoneen päälle. Kummastellen Toivonen aukaisi akkunaa, ja näki koko

huoneensa olevan ruusuilla ja kukkakiehkuroilla koristetun. Tämän olivat yöllä hiljaan ja salaisesti hänen koululapsensa tehneet. Pienimmätkin lapset olivat täksi tarpeeksi kokoilleet kaikellaisia kukkaisia. Niin kauvan kuin Kultalan kylä oli ollut, ei sellaista vielä ollut siellä nähty. Ja kuin sitten Toivonen meni kouluun, tulivat sinne ensi aamuna jälkeen hänen hääpäivänsä kaikki lapset, suuret ja pienet, rikkaat ja köyhät, kukilla koristettuina, ikään kuin olisi suuri juhlapäivä. Tämä ilahutti Toivosta ja hänen nuorta vaimoansa sangen suuresti; sillä se näytti lasten hyvää, rakastavaa ja kiitollista sydäntä. Ja he suutelivat lapsia, antoivat leipoa kakkuja ja jakoivat heille niitä.

Mutta kylässä oli paljon turhaa puhetta näistä häistä, ja jokaisella oli hänen oma ajatuksensa. Sillä ei kukaan saattanut uskoa, että tässä oli käynyt oikein ja luonnollisesti, ja sitä ei he voineet ymmärtää, kuinka rikkahin mylläri koko maassa oli antanut kauniin ja pulskian tyttärensä ja ainoan perillisensä köyhälle koulunopettajalle vaimoksi. Elsa olisivat koreat kaupungin herratkin pyytäneet, niinhän se oli kaunis ja rikas. Kaikki tahtoivat sentähden tietää, miksi mylläri oli tehnyt niin hullun asian; mutta hän vaan nauroi, eivätkä häneltä mitään saaneet kuulla. Myöskin myllärin emäntä sai usein sukulaisiltaan kuulla soimauksia ja pahoja pilkkasanoja tuosta köyhästä ja kehnosta kouluttajasta, ja että semmoiselle maanjuoksialle oli annettu sellainen tytär. Kaiken Jumalapelkonsa kanssa oli myllärin emäntä vähän häpiänlainen. Sentähden sellaiset soimaukset hänelle tekivät pahaa, niin että hän kerran vihoissaan itki ja pikaisuudessa sanoi Karhulan emännälle: »Ole vaiti sellaisen turhan puheen kanssa; ethän sinä tiedä mitään. Toivonen on mies ostamaan koko teidän talonne ja monen muunkin. Hänellä on enemmän kuin uskoisikaan. Sen minä olen nähnyt omilla silmilläni. Jos vaan tohtisin puhua, niin saattaisin sinulle sanoa asioita, joita avoin suin kuulisit.» — Näin hän puhui, mutta vaikenin yhtäkkiä, ja oli pahalla mielin, että hän oli vihoissaan puhunut enemmän kuin olisi pitänyt. Eikä saanutkaan Karhulan emäntä kuulla enempää, ja hänen täytyi myöskin luvata, ettei hän hiiskuisi siitä kelienkään.

Eikä Karhulan emäntä sanonutkaan kellenkään muulle kuin sisarelleen ja miehelleen, joilta hän ennen oli ottanut lupauksen, että he sen pitäisivät salana. Mutta hän ymmärsi myllärin emännän puheen niin, että hän oli omilla silmillään nähnyt Toivosen tykönä suuret joukot kultaa ja hopiata; että Toivonen taisi, milloin tahtoi, ostaa koko kylän, ja että Toivosen talossa usein tapahtui sellaisia, että, jos niitä uskaltaisi puhua, hiukset päästä nousisivat pystyyn. Ja nousivatkin, tätä kuultua, Karhulalla ja hänen vaimonsa sisarella hiukset, eivätkä saattaneet muuta, kuin uskoa tätä salaisuutta likimmäisille ystävillensä.

Muutaman päivän perästä tiesivät ihmiset Kultalassa paljon enemmän, kuin myllärin emäntä oli sanonutkaan. Tiettiin muka, että Toivonen oli liitossa helvetin ruhtinaan kanssa, jolle hän oli omalla verellensä kirjoittanut sielunsa. Mutta kolmekymmentä ajastaikaa piti perkeleen tehdä kaikki mitä Toivonen tahtoi; ja lopulla viimistä vuotta piti perkeleen Joulun yönä kello 11 ja 12 välillä saada Toivosen sielun, ja vääntää hänen niskansa nurin. Toivosella oli kultaa niin paljon kuin hän tahtoi, ja tuolle kauniille Elsalle oli hän antanut rakkausjuoman, niin että sen täytyi taikka tulla hulluksi ja surkiasti kuolla, elikkä naida hänen. Vielä puhuttiin että Toivonen taisi lumoa haltioita, löytää aarteita, loihia tauteja, saastuttaa eli pilata lemmiä, että verta lypsivät, lumoa tulta, tehdä itsensä kovaksi ja ampumattomaksi, luudalla ratsastain ajaa ilmassa, ja paljon sellaista. Kaikkea tätä oli hän muka oppinut noitakirjoista.

Siitä pitäin kaikki Kultalassa ankarasti pelkäsivät kouluttajaa. Pahaa hänelle ei kukaan uskaltanut tehdä, peljäten Toivosen kosta ja helvetin konsteja. Ei itse Karhulakaan, hänen julmin vihamiehensä, tohtinut hänelle eikä myllärillekään mitään tehdä. Moni teki myöskin salaisesti ristinmerkin, kohdatessansa Toivosta.

11.

ELSA ON HYVÄSSÄ HUUDOSSA

Mutta koska kylän nuorukaiset kohtasivat Elsaa, joka kukoisti niin kuin ruusu, ei kukaan tehnyt ristinmerkkiä, mutta kukin tervehti häntä ystävällisesti, toivoin hyvää päivää, ja vielä hänen ohitsemistyänsä, pysähtyi moni katsomaan hänen peräänsä. Sillä Elsa oli kaunis vaimo, ja näytti päivä päivältä tulevan kauniimmaksi, niin että Kultalan tytötkin sitä kummastelivat. Eikä hän kuitenkaan ollut kalliimmissa eli koreammissa vaatteissa kuin muutkaan emännät. Mutta joka häntä näki sunnuntaina eli arkipäivänä, aamulla eli illalla, aina se oli niin kuin vieraisiin menevä. Hän teki työnsä päivänpaisteessa, pellolla eli kryptimassa; kävi navetassa, syötti ja korjasi karjansa; vei kaupunkiin myytäväksi munia ja muita kaluja — ja aina hän oli yhtä puhdas ja siviä, ei yhtään likapilkkua näkyneen hänen vaatteissaan.

»Kohtama uskon tuonki taitavan velhoa!» sanoi Karhulan emäntä pistäin nuuskua sieraimiinsa ja hialla pyhkien nenäänsä.

»Niin kyllä!» sanoivat kaikki nuoret miehet. »Sepä vaan taitaa. Jos ei Elsa jo olisi naitu, saattaisi hän saada meiltä kaikilta sydämmen ruumiistamme, niin kaunis se on.»

Ja kylän isännät usein pitivät vaimojansa pahoin, haukkuivat ja pieksivät heitä, soimaten, etteivät olleet pysyneet niin kauniina kuin kouluttajan emäntä. Vaimot silloin parkuivat, vannoiivat ja kiroilivat, ja pitkällä kynsillään piirsivät naarmuja miestensä kasvoihin.

Kaksi tyttöä, jotka olivat Elsan ystäviä ja joiden kohta piti häitä pitää, tulivat Elsan tykö ja sanoivat: »Nyt sinä jo olet ollut yli vuoden naituna, ja olet kaunis kuin neitsy. Ja kaikki miehet sinua ihmettelevät, ja vaimoin täytyy sinua kadehtia. Elsa kulta, sano meille, kuinka sinä teet. Sillä, tiedäthän sen, että tavallisesti tyttö saatuansa miehen tulee rumaksi ja ilkiäksi, ja rakkaus lakahtuu. Mutta niin ei ole sinun kanssasi.»

Elsa vastasi: »Minä tahdon sen teille selittää. Siihen on yksinänsä vaimoin syy. Niin kauvan kuin ovat naimattomina ja tahtovat kelvata nuorille miehille ja heiltä ihastuttaa, kokevat he itsiänsä kaunistaa ja koristaa, ja kaiken rahan minkä ansaitsevat, panevat he pukuunsa. Silloin he ovat siviät ja sievät, heidän kasvonsa loistaa kuin aurinko, ja heidän hiuksensa ovat korjuussa ja palmikoitut. Mutta kerran saatuansa miehen, eivät he enään ole milläänkään korjuusta ja puhtaudesta. Koko aamukauden he ovat selittämättömillä hiuksilla, joissa vielä on höyheniä eli olkia yövuoteesta; unhottavat itsiänsä pestä, ja luulevat sen vasta sopivan emännälle, että hän on likainen, sillä siitä muka nähdään hänen ryhtyneen töihin. Nyt pitää säästettävän: mies tarvitsee rahaa, eikä sitä enään saa panna, niin kuin tyttönä ollessa, vaatteisiin ja koristuksiin. Hamet tulee vanhaksi, likaiseksi ja kuluneeksi; sitä laitattaa maksaa paljon rahaa, sillä useimmat eivät huoli eli viiti sitä itse tehdä, ja varsin monta on, jotka ei ole ollenkaan oppineetkaan itse laittamaan eli tekemään vaatteitansa. Näin he harjauvat ryysyisissä ja likaisissa vaatteissa olemaan, ja sellainen saastaisuus ja huolimattomuus itsestänsä tekee vaimon miehensä silmissä rumaksi ja tympiäksi; niin rakkaus ja sovinto menee karkuun, ja rauhattomuus tulee taloon.»

Tytöt sanoivat: »Kyllä se niin on, Elsa; oikeenpa sinä puhut.»

Vielä puhui Elsa: »Tultuani Toivosen vaimoksi, minä heti ajattelin sitä, kuinka hänellen aina kelpaisin ja olisin mieliksi, sillä minä rakastin häntä. Ja minä päätin itsekseni, vielä enemmän pitää huolta itsestäni, kuin ennen, enkä koskaan tulla hänen silmäinsä eteen muutoin kuin puhtaana ja siviänä, ilman yhtään lian merkkiä. Sentähden minä tarkkaan katsoin vaatteitani; sentähden täytyy navetassani, köökissäni ja aitassani olla puhdas kuin tuvassani. Pieninkin likapilkku piti hetikohta pois pesettämän. Näin vaatteeni aina olivat kuin uudet ja minäkin mieheni silmissä joka päivä niin kuin uusi.»

Tytöt sanoivat: »Mutta Elsa, aikaa myöden kuluu paraatkin vaatteet; ja mistä uusia ottaa, kuin ei ole miehellä varaa?»

Elsa vastasi: »Minä tarvitsen vaatteisiini vähemmän rahaa kuin muut. Sillä pienimmän reijän vaatteissani minä heti ompelen kiinni, ettei se tule suuremmaksi. Niin ei se maksa kuin neulaa ja lankaa. Mutta muut pitävät vaatteensa siksi, että ne tulevat vanhaksi, eivätkä laita mikä on rikki; niin pieni reikä tulee suureksi, ja vähän ajan perästä on kaikki räpäleinä, niin että täytyy ostaa uutta verkaa; mutta minä saatan vielä pitää vanhat vaatteeni ja niin muodoin säästän paljon rahaa. Emännät, jotka eivät taida eli tahdo itselleen paikata ja ommella, tuhlaavat suuren rahaston, ja ovat kuitenkin niin kuin olisivat tunkiolla maanneet.»

Näin Elsan puhuttua, molemmat tyttäret tulivat punaisiksi, rupesivat itkemään ja sanoivat: »Me emmä ole oppineet niin sievästi ompelemaan ja paikkaamaan kuin sinä. Siitä meille tulee taloudessamme paljon estettä ja vahinkoa; me näemme sen jo edeltä käsin, emmekä saata sitä auttaa.» Ja he menivät murheellisina kotiinsa.

Sitten Elsa miehellensä kertoi tämän keskipuheen ystäväinsä kanssa, ja sanoi tahtovansa opettaa heitä ompelemaan ja paikkaamaan, sillä hän ei soisi heidän tulevan onnettomiksi.

Toivonen syleili hyvää vaimoansa ja sanoi: »Sen kautta sinä ansaitset Jumalan siunauksen ja olet itse tämän huoneen siunaus. Älä ainoastaan näitä kahta tyttöä opeta, mutta kaikkia, jotka sinulta tahtovat oppia. Moni perhekunta kylässämme tulee kaiken työnsä ja vaivansa alla köyhäksi ja viheliäiseksi, sentähden ett'eivät emännät taida oikeen taloutta katsoa ja pitää. Eivät he ymmärrä kryptimaahansa istuttaa ja kylvää kaikellaisia terveellisiä kasvantoja, joista erilaisia ruokia taitaan valmistaa, ett'ei aina tarvita syödä yhtä ja samaa. Eivätkä he taida oikeen keittää ruokaa ja vähällä tehdä sitä hyvän makuiseksi. Koska joskus pitää tehtävän oikeen herkkuruokaa, niin siihen pannaan rasvaa ja voita, ja kaikellaista, joka maksaa paljon, ja josta ei kuitenkaan tule hyvää mutta useimmin terveydelle vahingollista ruokaa. Huonosta ruasta tulee ruumiiseen huono veri ja pahat nesteet. Siitä tulee sairaudet, jotka maksavat paljon rahaa; ja kivuloisten ihmisten työ ei paljon kelpaa. Samaten on myös vaatteiden laita. Onhan niitä kylässä ompelijoita, mutta että he neulomalla ansaitsevat rahansa ja elatuksensa, eivätpä he juuri huoli muita opettaa. Jotka eivät taida paikata ja ommella, niillä aina on

reikiä vaatteissa ja sukissa, elikkä ovat ne niin kehnosti laitettut että paikka on julmempi kuin reikä. Aina pitää uutta hankittaman, mutta se maksaa rahaa ja köyhyttää. Se on varsin paha, ettei joka kylässä ole joku vaimo, niin kuin papin rouva eli emäntä, eli kuka ymmärtäisi keittokeinoja, kryptimaan viljelystä, ommella, kutoa ja paikata, ja opettaisi kylän tyttäriä. Sepä tuottaisi paljon rahaa ja menestystä kylään, ja saattaisi toimeen monta ilollista ja onnellista avioliittoa. Mene, Elsani, ja ansaitse itsellesi sellainen Jumalan palkka.»

Näin puhui Toivonen.

Ja Elsa antoi molemmat ystävänsä tulla tykönsä joutilaina hetkinä, ja opetti heitä taitavasti ja sievästi ompelemaan ja kutomaan, niin myös rikkiäisiä ja revenneitä vaatteita niin sievästi ja soveliaasti paikkaamaan eli kiinni ompelemaan, että tuskin näkyikään mistä oli rikki eli revennyt. Niin hän myöskin näytti heille kuinka säästämällä taitaan liinaa leikata paidaksi, ettei aivan paljon mene hukkaan. Samaten hän heitä opetti sukkia kutomaan ja kuluneita parsimaan. Hän kuljetti heitä ympärin talossansa; siellä oli kaikki hyvässä järjestyksessä, sillä joka asialla oli siansa, ja joka mitään tarvitsi ja otti pidettäväksi, pani sen taas heti siallensa. Hän vei heidät navettaan, ja kellariin, ja aittaan; joka paikka oli puhdas ja kuiva, eikä puhdistaminen paljon vaivaa maksanut, sentähden että kaikki aina puhtaana pidettiin. Ja hän vei heidät kryptimaahan, ja opetti heitä kaikellaisia ruuksi kelpaavia kasvantoja kylvämään ja istuttamaan, ja kuinka niitä säilytetään ja maulliseksi ruuksi valmistetaan. Hän vei heidät köökkiinsä ja opetti heitä puhtaasti ja siviästi laittamaan ruokaa, keittämään ilman liiata rasvata ja muita paljoita lisäyksiä, mutta että kuitenkin saatiin hyvän makuinen, ravitseva ja terveellinen ruoka. Elsa oli äidiltänsä oppinut keittämään kaikenlaisia liemi- ja liha-ruokia, ja talven varaksi valmistamaan ja säilyttämään papuja, kaaleja ja muita kryptimaan tuloja.

Molemmat tyttäret tätä varsin ihmettelivät, sillä eivät he olleet sellaista kotonansa nähneet, ja heille oli siitä suuri ilo, että he naituansa taisivat miehiänsä hyvin pidellä ilman suuremmata kustannuksetta.

Kuin nämät muille tytöille sanoivat, mitä kaikkia he Elsalta olivat oppineet, ja että he tahtoivat tulla hänen kaltaisiksi, tuli muitakin tyttäriä toinen toisen perässä Elsan tykö ja anoivat häneltä oppia. Ja vihdoin oli Elsan tykönä juuri kuin oikia koulu. Sillä että kaikki nuoret miehet paljon pitivät Elsasta, niin kaikki tyttäret tahtoivat tulla samanlaisiksi kuin hän.

Alusta oli siitä Elsalta vähäsen työtä ja vaivaa; mutta vähitellen hän siihen tottui, ja hänelle oli aikaa myöden siitä paljon hyvää. Sillä hänelle oli heistä paljon apua kryptimaassa ja navetassa, muutamat askaroitsivat köökissä, toiset ompelivat, kuin ei ollut muuta tekemistä. Ja tulevana vuonna nähtiin jo moni kryptimaa paremmassa tilassa. Talon emännät, yksi toisensa perästä, katsottuansa aidan yli naapurinsa kryptimaahan ja nähtyänsä mitä he sinne istuttivat ja kylvivät ja kuinka he askaroitsivat, anoivat heiltä itsellensä istukkaita ja siemeniä ja kyselivät neuvoa. Sitten, syksyn tultua, moni talonpojan vaimo vei kaupunkiin myydäksensä kryptimaansa tuloja, mitä oli yli oman tarpeensa, ja kotia kauniit rahat. Siitä oli heille kaikille suuri ilo ja menestys. Ne, joilla ei niin hyvässä voimassa olleet kryptimaansa, eikä niin suuria tuloja, katsoivat sitä kieroin silmin ja kadehtien, mutta menivät viimen hekin Elsan luokse, yhtä ja toista kyselemään. Ja Elsa antoi hyviä neuvoja ja opetti mitä hän taisi. Hän teki sen myöskin varsin kernaasti, sillä hän oli hyvä sydämminen, eivätkähän nuo sanat maksakkaan mitään, olletikkin nuorille vaimoille.

Näin Elsa oli kaikilta rakastettu ja hyvässä huudossa, ja jokainen soi hänelle kaikkea hyvää. Sitä he vaan pahastuivat kaikki koko kylässä ja surkuttelivat Elsaa, että hän oli naitu Toivosen kanssa, joka heidän mielestänsä oli helvetin perittävä. Sillä se nyt oli muka tietty asia, että Toivonen oli noita, joka teki taikoja, ja sieluneen ruumiineen oli kadotuksen alainen.

12.

KUINKA KARHULA LANKEAA SILMILLEEN, JA MITÄ VIELÄ TAPAHTUU

Mutta mitä tahansa vaan Toivonen teki, kaikki sen panivat pahaksi. Jos hän sanoi lapsille, ettei olekkaan kööpeliä ja muita sellaisia kummituksia, vaan että ovat pelkurein ja epäuskoisten ihmisten turhia ja joutavia luuloja ja puheita, niin heti kylässä kuultiin; ei se usko Jumalata eikä perkelettä. Eli jos hän opetti lapset tuntemaan myrkyllisiä yrttejä, että he tietäisivät itsiänsä niistä varoa, niin kylässä sanottiin, hänen neuvovan lapsia myrkyä valmistamaan. Olletikkin Karhulan isäntä oli uutera häntä soimatessa ja panettellessa, ja hän kokoili tarkkaan ja iloisesti kaikkia pahoja puheita Toivosesta.

Koska hän mielestään tiesi kyllä, sanoi hän: »Kyllämä nyt hänen hävitän. Hänen täytyy kärejihin, ja hänen oman anoppinsa, myllärin emännän, täytyy häntä vastaan todistaa ja kärejistä tunnustaa mitä hän hänestä tietää. Minä olen lautamies ja kylän hallitusmiehiä, minun on velvollisuuteni tätä ilmoittaa.

En saata sitä kauvemmin kärsiä; minulle olisi siitä viimen edesvastaus.»

Tulevana sunnuntaina hän siis puki päällensä parahat pyhävaatteensa, otti hopiaknappisen keppinsä käteen ja läksi suurilla askelilla marssimaan ulos kylästä. Hän aikoi kaupunkiin Tuomarin tykö, valittamaan Toivosen päälle ja anomaan välikäräjiä. Ei hän kuitenkaan sanonut kellenkään asiastansa; sillä hän pelkäsi, että tuo noita saatuansa siitä kuulla, mahtaisi tehdä hänelle vahinkoa eli jonkun pulakan, ennen kuin hän kaupunkiin ennättäisikään.

Ja näin yksin kulkeissansa maantietä, puhui hän kiivaasti itseksensä, juuri kuin hän jo seisoi Tuomarin edessä; hän kiirehti askeleitansa ja vihassaan pieksi ilmaa kaiken puolin. Näin hänen innossansa juostessaan, sattui keppi hänen jalkainsa väliin, että hän lankesi kumoon. Hattu lensi pitkän matkaa, ja hän loukkasi nenänsä ja kasvonsa. Ähkyin ja kiroillen nousi hän seisoalleen ja haki ylös hattunsa. Mutta otsassa oli suuri kuhlo, niin kuin sarvi puhkeamallansa, nenä vuoti verta ja oli sininen. »Tämä on vissiin Toivosen tekemää!» ajatteli hän itseksensä, eikä uskaltanut mennä edemmäksi, peljäten vielä pahempaa häntä kohtaavan.

Vielä hänen verta nenästänsä pyyhkiessänsä, tuli maantietä myöden täyttä laukkaa ratsastain koreasti puettu herra. Tämä pysähtyi Karhulan kohdalle ja kysyi kiireesti: »Asuuko tuolla kylässä Toivonen niminen koulun-opettaja ja onko hän kotona?»

Karhula vastasi: »Onpa se siellä; miksi niin?»

Vieras vastasi: »Maaherra tahtoo häntä puhutella.» Niin sanoi vieras ja ajoi aika kyytiä Kultalaan.

Karhula töllisteli ison aikaa avoin suin, ja sanoi: »Mi — mi — mitä? Vai Maaherra? Maaherra Toivosen tykö?» Näin hänen sanoissansa, tuli täyttä laukkaa ajain korea vaunu, kussa istui herra, jolla oli suuri tähti rinnassa. Vaunu meni Kultalaan.

»Voi saakeli!» huusi Karhula. »Vissiin kaiketi Maaherra ajaa minun talooni; ja minä en ole kotona!» Karhula juoksi mitä jaksoi, ennättääksensä kylään. Mutta taas sattui keppi hänen jalkainsa väliin, ja hän lankesi pitkälleen, niin että ratisi jäsenissä ja hänen juhlaivaatteensa tulivat pahoin saastutetuiksi. Vannoin nilkutti hän ja tuli viimen kylään. Mutta nähtyänsä ettei vaunu ollutkaan hänen huoneensa edessä, tuli hän vihasta kokonaan villipäiseksi. Hän meni sisään eikä tavannut yhtään henkeä. Hän puki toiset vaatteet ja pesi silmänsä, hämmästyksellä nähden kärvaisiltä liatusta peilistä ajottuneen nenänsä ja otsansa. Nyt kiljasi hän kuin karhu ja huusi väkeänsä, jotka kaikki olivat poisjuosneet. Viimen tuli piika hengästyneenä ja sanoi: »Voi isäntä kulta! Kouluttajan tykönä on suuri Herra! Maaherrako lienee, vaan kuka? kaikki kylän väki on sinne kokounut.»

Eikä Karhula tiennyt, mitä tehdä; vihdoin hän myöskin meni Toivosen talon tykö, kussa muutkin olivat. Puolen tiiman perästä Maaherra tuli ulos, taluttain Toivosta ja Elsa kummastakin kädestä ja puhutteli heitä varsin ystävällisesti. Ja vaunuun nostuansa hän vielä heitä kätteli jäähyvästiksi, ja sitten hän ajoi pois joutuisasti. Kaikki talonpojat seisovivat vielä pitkän aikaa lakki kädessä, hämmästyksissään.

Nyt oli koko kylälle silmin nähtävä että Toivonen oli erinomainen ihminen. Ei suinkaan Maaherra tule kylän kouluttajan tykö, häntä vaan puhuttelemaan, eikä häntä niin ystävällisesti kohteile ilman jotain syytä. Suurilla herroilla on usein suuret rahan tarpeet, ja he hakevat sentähden kullankätköitä, aarteiden kaivajoina ja niiden kaltaisia. Eivätkä suuretkaan herrat aina ole paraita ja jumalisimpia, se oli tietävä asia; ja vähän he siitä huolivat, kuinka heidän käynee tulevassa mailmassa, jos heillä vaan on täällä hyvä elanto.

Sellaiset puheet kulkivat kylässä ja niin ajatteli moni köyhtynyt ja viheliäinen talonpoika. Ja usiammat puhelivat keskenänsä näin muodoin: »Josma vaan tietäisin, kuinka saisin asian toimeen, enmä paljo huolisi mitä lopuksi tullee. Jos ei muutoin auta, olisin mä nyt heti valmis kirjoittamaan itseni perkeleelle, että vaan pääsisin peloistani ja rahaa saisin kylliksi. Mutta kyllämä paremmin tietäisin elää kuin Toivonen. Se on tyhmä raukka, joka asuu täällä ja elää niin kuin muukin talonpoika. Minä hänen siassansa ajaisin, niin kuin Maaherra, vaunuissa monella hevoisella, pitäisin suuren joukon palvelioita, söisin herkullisia ruokia, ja joisin paraita viinoja. Jaa, tuohon paikkaan antaisin sieluni pantiksi.»

Sellaista jumalatonta puhetta he hävyttömästi pitivät kylässä. Rikkaus pilaa sydämen; mutta köyhyys pilaa sen yhtä paljon. Ja koska köyhyys, tyhmyys ja pahat halut tulevat yhteen, on perkele vallan päällä. Niin on monessa kylässä; ja niin oli Kultalassakin.

Toivonen kummasteli suuresti, että nyt yksi toisen perästä tuli hänen tykönsä, tahtoi häntä salaa puhutella; ja viimen sanoi nämät jumalattomat sanat: »Toivonen, sinä taidat kultaa tehdä, koko kylä sen tietää. Sinä tiedät noitakeinoja ja taikauksia. Jos perkeletkin itsensä näyttää, en minä häntä aivo peljätä. Jos niin olla pitää, verelläni mä itseni kirjoitan ruumiineni sieluneni hänen haltuunsa. Sillä minulla on suuri tarvet; en sitä muutoin tekisi.»

Isoon aikaan ei tiennyt Toivonen mitä hänen tähän piti sanoa. Mutta kuin niitä tuli aina usiammat, eivätkä häntä päästäneet, käski hän heidän jokaisen, mutta kunkin erittäin, tulla tykönsä saman puoliyön aikana.

Ja kaikki tulivat pimiänä yönä, jonka hän oli heille määrännyt, kello yhdentoista aikana, aivan hiljaan ja varkahin Toivosen taloon. Hän vei jokaisen tultuansa, ilman sanaa hiiskumata, pimiään tupaan. Niitä oli kaksineljättä talon isäntää. Heille tuli hirmuinen säikäys ja pelko, kuin he synkässä pimiässä sattuivat toinen toiseensa ja tunsivat elävät likellänsä; sillä ei kukaan tiennyt toisista. Monella juoksi hätä-hiki pitkin kasvoja, ja muutamat olivat niin suuressa pelossa, että olisivat pötkineet tiehensä; mutta pelkäsivät hengen vaaraa.

Näin he seisoivat tiiman aikaa suuressa hiljaisuudessa ja pelossa, ja uskalsivat tuskin hengittää. Nyt kello löi kaksitoista. Ja heti kellon lyötyä aukesi yhtäkkiä ovi. Sisällä astui komeasti puettu Upseeri, korkia höyhenvihko hatussa ja pitkä sapeli vyöllä, ja rinnassa oli tähti. Hän kantoi kaksi palavata kynttilätä, jotka pani heidän eteensä pöydälle. Miehet, tunnettuansa toinen toisensa, ensin vähän häpesivät; sillä he kyllä ymmärsivät kunkin tulleen samassa tarkoituksessa. Ja taas he katsoivat Upseerin päälle, jota he jo olivat luulleet pahaksi hengeksi; mutta tunsivat hänessä itse Toivosen.

Toivonen oli yksitoinen kasvoista ja puhui: »Katsokaat nyt minua, te viheliäiset; nyt tunnetta, kuka olen. Minä en ole noita enkä tee taikoja; minä pidän kiinni Jumalasta ja uskon hänen päällensä. Mutta te olette jo aikaa luopuneet Jumalasta; te olette juoneet ja ylöllisesti eläneet; te olette pettäneet ja valhetelleet; te olette varastaneet ja pahaa tehneet; te olette pelanneet ja unhottaneet vaimonne lapsinensa, te olette perkeleen tekoja tehneet. Sentähden olette köyhät ja epätoivoiset. Mutta rehellisyys kauvimmin kestää; Jumalan pelko tekee rikkaaksi. Jumalan teillä on Jumalan siunaus. En tahdo olla rikas, mutta en ole köyhäkään. Jos nyt tahdotta olla niin kuin minäkin, niin tehkää niinkuin minä.»

Näin sanottuansa Toivonen otti viheliäisen kukkaron ja tyhjensi sen pöydälle. Helisten putosi pöydälle pätkkiä kauniita kultarahoja ja pyöryivät ympärin ja sokaisivat silmiä. Eivät koskaan talonpojat olleet niin paljon kultaa nähneet yhdessä koossa. Heidän sydämmensä tykittivät ankarasti.

Mutta Toivonen avasi suunsa ja sanoi: »Totta totisesti, minä sen sanon teille, tämä ei minua tee onnelliseksi; mutta viisaus tekee onnelliseksi, jolla tätä kultaa hankitaan ja nautitaan. Te oletta mun tyköni tulleet, että minä teitä opettaisin kultaa tekemään. Minä tahdon teille opettaa sen konstin. Se on paras mailman viisaus, ja enemmästä arvossa kuin kulta. Koska teillä on viisaus, niin myöskin saatte kultaa, ettekä siitä sitten niin paljon pidä. Mutta sitä onnea ette saavuta, ennen kuin oletta tulleet koetelluiksi. Ja koetuksen aika on seitsemän vuotta ja seitsemän viikkoa. Joka loppuun asti kestää, saapi iloa ilon perästä. Totisesti, minä sen sanon teille, koska se aika on täytetty, pitää kunkin teistä pöydälle kaataman enemmän kultaa, kuin teidän silmänne nyt näkee. — Mutta koetus on jumalattomalle vaikia ja syntiselle kova. Sillä hänen täytyy kokonaan kääntää sydämmensä ja tulla uudeksi ihmiseksi.»

Nämät kaksineljättä talon isäntää kuulivat pelkäävässä hiljaisuudessa Toivosen puhetta. He katsoivat hänen päällensä pystössä silmin.

»Kuka teistä,» hän sanoi, »tahtoo kestää tätä seitsemän ajastajan ja seitsemän viikon koetusta, hän jääköön tänne. Joka pelkää ja jonka usko horjahtaa, se menköön heti pois.»

Ei mennyt kukaan.

»Noh, koska niin on,» huusi Toivonen, »niin teidän täytyy kaikkialla läsnä olevan Jumalan edessä minulle luvata seitsemän lupausta, ja niitä pitää uskollisesti seitsemän ajastaikaa.»

»Ensiksi: Teidän pitää seitsemän vuotta ja seitsemän viikkoa välttää kaikkia juomahuoneita ja krouveja, mutta sitä vireemmin käydä kirkossa, kuulla Jumalan sanaa ja sen jälkeen elää.»

»Toiseksi: Seitsemän vuotta ja seitsemän viikkoa olla kortteihin koskemata, ja kaikkeen peliin, jolla rahasta pelataan.»

»Kolmanneksi: Seitsemän vuotta ja seitsemän viikkoa ei saa mikään kirous eli sadatus, eli haukkumasaana tulla suustanne, eikä mikään paha sana, soimaus eli panettelemus eli valhe-puhet.»

»Neljänneksi: Seitsemän vuotta ja seitsemän viikkoa pitää teidän päivätyönne olla rukous ja työnteko.

Illoin ja aamuin teidän pitää vaimoinenne lapsinenne laskeuta polvillenne, rukoilla Jumalata ja katua syntejänne. Työnne teidän pitää viriästi ja uskollisesti toimittaa, eikä enään tehdä velkaa.»

»Viidenneksi: Joka seitsemän vuoden ja seitsemän viikon sisällä kerrankaan on viinasta juovuksissa, tulee meidän yhteydestämme ulos suljetuksi.»

»Kuudenneksi: Pellolla, jota viljelettä, ei saa kasvaa pahaa ruohoa, eikä huoneissanne saa löytyä likaa ja saastaisuutta. Teidän huoneenne, tallinne ja navettanne ja kaiken kalunne pitää todistaa puhtaudesta. Siitä mä teidät olen tunteva.»

»Seitsemänneksi: Teidän ruumiinne olkoon Jumalan templi; olkaat siis puhtaat, siviät ja siistit sekä elämässänne ja käytöksissänne että ruumiinne ja vaatteinne puolesta, ilman mitään saastaisuudeta. Niin myös teidän lapsenne. Tämä olkoon meidän merkkimme.»

»Joka nyt tahtoo luvata ja pitää nämät seitsemän lupausta, hän astukoon tänne ja antakoon mulle kätensä liiton merkiksi. Joka on heikko, sitä kokekaamme auttaa.»

Näin Toivosen puhuttua kaikki ne kaksi neljättä talonisäntää astuivat toinen toisensa perästä hänen tykönsä, ojensivat hänelle kätensä yli pöydän ja siellä olevan kullan, ja sanoivat kukin: »Minä tahdon.»

»Niin menkääät siis kotia rauhassa ja kääntäkääät itsenne vielä ennen maata mentyänne rukouksella Jumalan tykö, että hän teille antaisi voimaa, lupaustanne pitääksenne. Totisesti, totisesti minä teille sanon, koska aika on täytetty, on kukin pöydällensä saatava enemmän kultaa, kuin tässä silmänne näkevät!» Näin Toivonen puhui ja vielä varoitti heitä kellenkään ihmiselle ilmoittamasta mitä he tänä yönä olivat nähneet ja kuulleet, ja myöskin keskenänsäkin siitä puhumasta eikä sinneppäinkään.

Sitten nämät kaksineljättä kaikessa hiljaisuudessa läksivät tiehensä. Kotia mennessä ei kukaan hiiskunut toiselle sanaa. Niin he olivat hämmästyksissä kaikesta siitä kummasta, jota olivat nähneet ja kuulleet. He olivat odottaneet nähdäksensä varsin toista. Moni, ajatellessansa lupauksia, oli vähäsen pelossaan, sillä net olivatkin kovin vaikeat täyttää. Mutta sitä salaisuuden kaltaista, jolla asia oli peitetty, ja niitä seitsemän vuotta ja seitsemän viikkoa, ja Toivosen puheita, ja pöytää täynnä kultaa, ja sitä komiaa upseeria tähtinensä rinnassa ja sitä synkän pimiätä puoliyön aikaa, niitä ei kukaan saattanut unhottaa, ja se oli heille niin kuin outo uni.

14.

IHMISET VARSIN SUURESTI KUMMASTELEVAT

»Mikä nyt vaivaa, Heikki? Jussi, mitä tämä merkitsee?» näin kysyi vanha kylän vartia, huomen aamulla kulkeissaan pitkin kylän tietä: »Mitä tämä merkitsee? Joko taas tulee Maaherra eli kukatiesi joku suurempi Herra? Vai miksi te niin pesette, ja kaikin puhdistatte?» Näin hän kysyi, mutta hänelle vaan naurettiin vastaukseksi.

Ja kävi muillenko ihmeeksi se erinomainen muutos joka monessa talossa havattiin. Siellä pestiin ja puhdistettiin akkunoita, laattioita, ovia, pöytiä, lavittoita ja penkkejä. Huoneidenkin edestä korjattiin pois kaikki roskat, ja mitä siellä ajeli, pantiin kokoon oikialle siallensa. Ne kaksineljättä talonisäntää kyllä tiesivät syyn, mutta ei kellenkään sanoneet. Sillä he ajattelivat: seitsemän vuoden perästä on meillä kaikki arkut täynnä rahaa.

Toivonen nähtyänsä tätä ihmisraukkein utteruutta, sanoi Elsalle: »En tiedä, itkenenkö tuota vai nauranenko. Sillä katso, mitä nuot ihmiset eivät ennen tehneet omasta taidosta, elikkä rakkaudesta vaimoa ja lapsia kohtaan, eli rakkaudesta Jumalata kohtaan, eli itsiänsä hädästä auttaaksensa, eli että he olivat sen hyödytyksestä vakuutetut, sitä he nyt tekevät epäuskoisesta pelosta ja tyhmän toivon kehoituksesta, kuinka ovat kuitenkin ihmiset hullut! — Mutta epäuskon kautta heidän pitää tulla totuuden tuntoon, ja turmelluksensa kautta oikiaan ja vakaan elämään.»

Mutta kylässä ihmiset viikko viikolta ihmettelivät aina enemmän ja enemmän. Sillä krouvit jäivät nyt melkein tyhjiksi. Sunnuntaina ei kuulunut keilasilla olevain rähinää ja huutoa, eikä kirouksia eli naurua. Korttia eli muuta peliä ei tuskin kukaan enään koskenut. Oluet happanivat krouvarein kellareissa, koska niitä niin vähän enään juotiin. Ei myöskään saksan viinaa eli paloviinaa paljon kulunut. Usiammat miehet pysyivät kotona vaimon ja lasten tykönä, elikkä kulkivat katselemassa peltojansa ja niittyjänsä, ja neuvottelivat mitä sopisi nousevan viikon töiksi. Jotka ennen olivat juomarit ja hulivilit, olivat nyt yksitotiset ja järjelliset; jotka ennen pitivät yllestä elämätä, olivat nyt hartaat kirkon käviät. Jotka muutoin ennen kävelivät ympärin eli ajelivat joutilaina, olivat nyt aamusta iltaan saakka työssä, taikka muiden tykönä palkollisina eli omilla tiluksillansa.

Kestikiivari, nähtyänsä sunnuntaina penkit ja pöydät krouvituvassansa tyhjänä, oli vihasta melkein itkemäisillänsä? »Ovatko nyt kaikki ihmiset tulleet villipäisiksi? Mikä, Juutas! on heihin mennyt? Ei se kelpaa. Eihän kukaan rehti mies näin voi pysyä pystyssä. Ei suinkaan! Tähän pitää tulla toinen järjestys.»

Karhulan kirkkoväärti myöskin, havattuaan krouvitupansa tyhjänä, sanoi: »Jos tämä elämä kauvan kestää, niin mun täytyy jättää pois koko sen elatuskeinon. Mutta kyllä minä ymmärrän, tämä on joku konnan työ minua vastaan; minua tahdotaan muka hävittää. Mutta ennen kuin se tapahtuu, pitää koko kylän tulla häviöön. Jos ma vaan taitaisin keksiä kenen tekemää se on.»

Myös Herra Kappalainenkin oli havainnut tämän muutoksen. Tutkittuansa ja mietittyänsä oli hän löytänyt, että tämä niin monen ihmisen muutos ja parannus oli alkanut siitä sunnuntaista saakka, jona hän oli pitänyt pitkän saarnan kristillisestä uudesta syntymisestä uskon kautta. Sillä saarnalla hän arveli kaikki tehneensä ja sanoikin sen suorastaan. Mutta sen kautta hän saatti päällensä Karhulan ja muiden hallitusmiesten ja krouvarein vihan, että hänelle oli heiltä alinomaista vastusta eikä he tuskin enään käyneetkään kirkossa.

Kestikiivari, päästäksensä hapannutta oluttansa, möi sen puoleen hintaan; hän koki viinan myyjäin keinoilla parantaa viinaansa ja tehdä makiammaksi, ja joka sunnuntaina hän palkkasi soittajita, jotka koreasti ja iloisesti soittelivat, sinne muka houkuttaaksensa väkeä. Mutta näistä kahdestaneljättä talon isännästä ei tullut yksikään, eikä kukaan heidän taloudestansa.

Karhula myöskin koki houkutella tykönsä vanhoja juomavieraitansa, kohtasi heitä ystävällisesti ja iloisesti, juottikin monta ilman rahata, ja sanoi: »Miksi ette nyt ollenkaan tule mun tyköni juomaan?» He vastasivat: »Ei ole rahaa!» — Siihen hän huusi: »Hei! mitä joutavaa! Tiedättehän etten minä ole niin kova, ja kyllä annan lainaksi. Tunnenhan minä teidät.» Mutta eivät kuitenkaan tulleet.

Nyt hän tuli kokonaan vihapäihinsä ja sanoi: »Koska mulle niin teette, kyllä minäkin teille nyrkin näytän. Malttakaat! Kyllä vielä muistatte Karhulan isäntää!»

15.

VELKAKIRJAT AVATAAN. SÄÄSTÖKASSA JA YHTEINEN KEITTO-RAKENNUS

Nyt tulivat yksi ja taas toinen niistä köyhistä ihmisistä, jotka kuuluivat Kullan tekiäin liittoon, salaa Toivosen tykö, valittivat hätäänsä ja sanoivat: »Katso, Toivonen, lupaukseni, vaikka ovat vaikiat pidän minä tarkkaan. Nyt on puolen vuotta kulunut, minä rukoilen ja teen työtä; enkä pelaa, enkä ryyppää, enkä tappele enään. Huoneeni on hyvässä korjussa; vaimo ja lapset puhtaat. Ei saata kukaan minun päälleni valittaa. Mutta kylän hallitusmiehet minua vaivaavat kaikella muotoa. Minun on sillen ja tälleen velkaa. Nyt he uhkaavat ajaa minua talostani, jos en maksa heille velkaani elikkä kulje heidän tykönä juomassa. Auta minua, Toivonen, muutoin en voi pitää lupaustani. Puolen seitsemättä vuoden perästähän minulla on rahaa kylläksi; anna mullen muuan rahasumma edeltä käsin, niin mä sen sitten sinullen maksan takaisin.»

Toivonen vastasi: »Neljäs lupaus on: Rukoilla, työtä tehdä, eikä enään velaksi ottaa. En siis uskalla sinulle rahaa lainata. Mutta katsokaamme perään, kenelle ja kuinka paljon sinä olet velkaa; sitten tuumailkaamme kuinka pääsnet hädästäsi.»

Näin sanottuansa hän otti pännän ja paperia, istui alas ja kirjoitti mitä hänelle kukin kysyttyä vastasi. Mutta hän kyseli kutakin erittäin: »Kenellen sinä olet velkaa? Kuinka paljon ja kuinka suuri korko on? Miksikäs olet velkaa tehnyt, ja oletkos antanut panttia?»

Näin saatuansa tietää miehen koko velkasumman, kysyi hän taas: »Milläs aivot maksaa? Kuinka paljon sinä eli vaimosi ja lapsesi saatatte viikossa ansaita? Kuinka paljon sinulla on maata ja karjaa, ja kuinka paljon sinä saatat keskoisina vuosina myydä elostasi? Kuinkas itsesi elätät ja perheesi? Paljonkos tarvitset viikon, ja paljonko päivän elatukseksi? Kuinka ovat vaatteesi ja kalusi eli aseesi? Mitä vielä pitää hankittaman, ja mitä taittaisilman vahingota säästää?» Kaiken tämän Toivonen kirjoitti tarkasti ylös kunkin suusta. Nyt tuli vasta heidän entinen järjetön ja huoleton taloutensa käyttäminen nähtäväksi. Sillä moni ei edes tietänytkään tarkkaan, paljoko hänen oli velkaa, eikä ollut hänellä mitään ylöskirjoitettu. Sitä piti ensin lainan antajalta tiedusteltaman. Monella oli useamman vuoden korko vielä maksamatta. Se piti siis ensin suoritettaman. Monen täytyi hallitusmiehille, joilta hän hädän aikana oli saanut lainaksi, maksaa korkoa (eli intressiä) kahdeksan ja vielä kaksikintoistakymmentä sadalta. Nyt Toivonen meni kaupunkiin ja sai sieltä omalla takauksellansa

rahaa lainaksi kohtuullista intressiä vastaan, että nämät suunnattoman korkorahan ottajat pois suoritettaisiin, ett'eivätkä enään liian korkorahan ottamalla saisi hävittää köyhempiä. Monella oli vielä enemmän velkaa kuin omaisuutta. Ja siihen apua löytää oli vaikia asia. Mutta Toivonen koki heitä rohkaista ja sanoi: »Säästän ja työtä tehden te Jumalan avulla pääsette velkanne. Seuratkaat vaan kaikissa minun neuvoani!»

Nyt vasta näkivät miehet kuinka pahoin ja väärin he olivat talouttansa ja tavaratansa käyttäneet, ja siitä heille oli paha mieli. Nyt vasta kukin sai nähdä, mitä hänelle, koska velka pois eroitettiin, jäi omaksi. Eikä sitä monelle jäänyt paljo, niin että he joutuivat pahaan hätään ja pelkoon. Nyt kaikki tahtoivat säästää, kaikki työtä tehdä. Mutta kuinka piti alkaa, että se auttaisi?

Toivoselle oli tästä paljon työtä ja vaivaa. Mutta se vaiva oli hänelle mieluinen, sillä hän oli totinen ihmisten ystävä. Hän laittoi kullakin kirjan, kuhun velat kirjoitettiin, niin myös tulot ja maksut, että kukin selvästi näki kuinka asiansa oli.

Sitten hän taas meni kaupunkiin ja haki kaikellaista työtä lapsille ja kasvaneille. Ja mitä niin päiväpalkaksi ansaittiin, se piti viikottain ylöskirjoitettaman ja säästettämän. Muutamat heti antoivat rahat Toivoselle, toiset taas viikottain, että niin syntyisi rahasto, jolla velat aikaa myöden suoritettaisiin.

Kuin näin tekivät useammat, ja Toivonen jo näki yli pari sataa Ruplaa koossa, ajatteli hän: »Miksikä tämän rahan pitää maata kuollunna ja ilman hyödytä? Jos se vuosittain antaisi korkoa, olisipa siitä ihmisraukoille ilman mitään heidän vaivatansa aina vähä voitto ja velan vähennys.»

Niin hän teki itselleen kirjan, johon kirjoitti, mitä kukin viikottain ansaitusta rahastansa pani säästökassaan. Meni sitten kaupunkiin ja puhui rehellisen Herran kanssa, että hän joka kuukausi ottaisi vastaan säästetyt rahat, jos ei ollutkaan enemmän kuin kaksikymmentä Ruplaa, ja lainaisi net ulos korkoa vasten. Ne olivat, sanoi hän, köyhäin, säästävään ihmisten rahoja. Tämä Herra, joka oli rikas kauppiamies ja mielellään tahtoi auttaa, otti vastaan rahat lainataksensa net ulos, ja kuin vuoden lopulla intressit maksettiin, lainasi hän taas netkin ulos, niin, että intressistäkin tuli korko. Mutta Toivonen kotona pani kirjaansa, kuinka paljon kullakin oli osaa tässä korkorahassa.

Se nyt oli Jumalalta suotu onni että nämät ihmiset lapsinensa olivat terveet, ja jaksoivat työtä tehdä. Eipä ennen niin ollut. Sillä koko sunnuntaipäivän juotuansa, he maanantaina vielä olivat kohmelossa, päätä pakotti ja muutoinkin särki ruumista, ett'eivät kenneet työhön. Mutta nyt kuin elivät raittiisti ja pitivät itsensä puhtaana, pääsivät he monta tautia ja paha, jotka tulevat saastaisuudesta ja juoppoudesta.

Ja kuin sitten Toivonen sanoi liittolaisilleen, tehneensä säästökassan, ja että raha, jonka he viikottain toivat hänen hallussansa olevaksi, antoi vuokraa, kummastelivat he sitä ja olivat iloissansa. Ja jokainen näki kirjasta, kuinka paljon rahaa hän jo oli antanut ja kuinka suuri korko hänellä oli lopulla vuotta odotettava. Alusta oli vaan muutama perhekunta tuonut rahansa. Mutta nyt sanoivat yksi toisellensa. Ja moni, kuultuansa että toisilla jo oli kolme, neljä, kuusikymmentä Ruplaa ja enemmänkin säästöissä, tuli pahoille mielin ja tahtoi samaa etua nautita; otti siis vähät rahansa ja vei net Toivoselle, sanoi: »Hei, veikkoseni, miksi et ole minulle mitään puhunut säästökassasta? Pane minunkin rahani, joita en tarvitse, sinne, olkoon vähän eli paljon. Sillä jos ma net kotona pidän, eivät ne enene, vaan pikemmin katoavat, niin kuin tina tuhkaan. Koska rahaa on, niin se tuhlataan pois. Paree siis, ettei niitä näe eikä muista! Jos en saa niitä sinun haltuusi, en isoon aikaan vielä saa ajatellakkaan velkani maksua.»

Niin toivat jokainen Toivoselle viikon kuluessa ansaitusta rahastansa mitä eivät tarvinnut, yksi enemmän toinen vähemmän. Muutamat olivat niin ahneet, että antoivat vaimoin ja lasten nähdä nälkää, sitä enemmän rahaa kootaksensa.

Tätä Toivonen pahastui ja sanoi: »Kyllä se nyt on hyvä, että säästätte; mutta vaimoin ja lasten ei pidä nälkää nähdä. Hyvin syöneellä on myös voimaa ja halua työn tekoon. Tosi kyllä on, että monen emännän, joka myöskin saattaisi pellolla eli niityllä työtä tehdä, eli muutoin rahaa ansaita, nyt täytyy pysyä kotona ja kuluttaa aikansa ruokaa keittäissä. Jos olisi yhteinen ruoan laitos, josta jokainen perhekunta saisi noutaa ruokansa valmiiksi keitettynä, ei niin paljon puita poltettaisi eikä kuluisi niin paljon aikaa niitä kootessa ja hakatessa; ja myöskin mitä halkoja ei omiksi tarpeiksi kuluteta, ne saatettaisiin myydä muille eli kaupunkiin, josta ainakin tulisi joku rahan lisäys ja säästö. Jollakin tavalla tämä pitäisi toimeen saataman.»

»Te muistatte, että me kalliina aikana söimme huonompaa ruokaa. Miksi me silloin säästimme, koska ei meillä ollut mitään, ja emmä pikemmin nyt säästä, kuin on jotakin säästämistä? — Me saamme nyt potaatteja, jauhoja, leipää ja lihaa parempaan hintaan. Me taidamme nyt samalla rahalla, kuin kalliimpanakin aikana, saada parempaa ruokaa ja vielä säästääkin paljon. Jos yksi keittää kaikille, tulee monen emännän aika säästetyksi, jotka siis saattavat tehdä muuta työtä ja ansaita rahaa. Kolmenkymmenen kattilan ja padan alle kuluu päivässä kaksikymmentä kertaa enemmän puita kuin

yhden suuren padan alle, jossa kolmelle kymmenelle perhekunnalle keitetään. Senhän te ymmärrätte, että siitä on voitto. Mutta kussa useammille ihmisille yhteisesti keitetään, siinä kuluukin vähemmin suoloja, voita, rasvaa ja muita ruan höysteitä, että myöskin keittoastioita. Koettuapa tuo nähtänee.»

Näin Toivonen puhui. Moni kyllä suostui siihen; mutta toiset taas ei. Toivonen meni appensa, myllärin tykö ja puhui hänen kanssansa, että hän rupeaisi säästölientä eli köyhäin ruokaa keittämään. Jotka suostuivat tätä ruokaa ottamaan, sanoivat kuinka paljon lientä (soppaa) ja lihaa he kuksi päiväksi tarvitsivat. Niitä oli aluksi seitsemän toista perhekuntaa.

Nyt täytyi kunkin perhekunnan, toisen toisensa perästä, vuorostansa, antaa halkoja keittämisen tarpeeksi ja yhden apuihmisen. Myllärin emäntä piti vaarin keitosta. Kunakin päivänä oli erilaista ruokaa. Jolla ei ollut rahaa, se sai maksaa ruoka-osansa jauhoilla, potaateilla eli muulla maanhedelmällä. Eikä se ollut kellenkään vaikia. Ainoastansa joka lihaa otti, sen piti rahalla maksaman. Myllärin emäntä ymmärsi ruanlaitoksen. Muut vaimot ja työt, jotka vuorostaan olivat päivänsä hänelle apuna, oppivat samassa paljon, jota eivät ennen tieneet.

Näin tuli että nämät perhekunnat, joiden seassa myöskin olivat myllärin ja kouluttajan perheet, söivät sekä parempaa että ravitsevampaa ruokaa kuin muut ihmiset koko kylässä, ja kuitenkin huokiampaan hintaan. Joka päivä oli erilaista lientä (soppaa) eli velliä, kolmasti viikossa lihaa, keitettyä, paistettua ja kaikella lailla laitettua. — Toiset, nähtyänsä ettei näillä ollutkaan vesivelliä eli keuhkoa köyhäin ruokaa, ja että se oli sairaille ja kivuloisille terveellistä, rupesivat myöskin tähän ruokakuntaan, ja vielä moni muukin, joka ei kuulunutkaan koko kullantekiäin liittokuntaan. Sillä he havaitsivat sen kyllä, että näin säästy paljon puita, vaivaa ja aikaa, ja ruokakalujakin ja että saatiin ruokansa valmistetuksi paljoa parempaan hintaan.

Vihdoin tuli myllärin emännän köökkikuntaan kovin paljon osamiehiä, vaikka hän kyllä päivä päivältä sai enemmän apuihmisiä. Sentähdenpä Karhulan isäntä myöskin laitti samanlaisen köökin, siitä voittaaksensa. Mutta kaikki jotka kuuluivat kullantekiäin liittokuntaan, pysyivät myllärin tykönä. He olivat keskenään valinneet ymmärtävimmät isännät vaaria pitämään ruoka-tarvetten ostosta ja täyttämisestä. Sillä tämän laitoksen piti olla ei yhdelle yksinäiselle voitoksi, vaan kaikille eduksi.

16.

KUINKA KROUVIT KYLÄSSÄ VÄHENEVÄT, JA MITÄ VANHAT TALONPOJAT SIIHEN SANOVAT

Mutta toisin kävi Karhulan köökissä. Hän keitatti keuhkoa ruokaa, jota ei kukaan tahtonut syödä. Ja niin vähenivät hänen vieraansa, jotka eivät tahtoneet niin paljon maksaa hänen keuhkosta ruustansa. He yhtyivät keskenänsä, tekemään muka samaten kuin myllärin ruokakunnassa. Mutta eipä se käynyt toimeen, kuin ei ollut yhtään järjestystä ja yksi koki toistansa pettää. Ja sitä nauroi Karhula, iloissaan ettei käynyt muiden paremmin kuin hänenkään.

Mutta hänen tykönänsä oli kuitenkin pahempi, kuin muiden tykönä, sillä hän oli kovasydämminen ja ilkiä ihminen. Hän oli paljon rahaa koonnut vääryydellä, mutta väärin saatu tavara ei menesty. Koska kalliina aikana Kultalaan tuli armeliain ihmisten antoja köyhiä varten, että heille keitettäisiin ja jaettaisiin ruokaa, oli hän hallitusmiesten kanssa puhunut että köyhille pikemmin annettaisiin rahaa itse ostaaksensa ruokaa. Nyt hän piti yhtä kestikiivarin kanssa, ja molemmat möivät köyhille jauhoja ja leipää armottomaan hintaan. Niin tuli kaikki raha heidän kukkaroihinsa. Jos joku hädässänsä eli rahaa saadaksensa tahtoi auksionin kautta myydä heiniä, eli eläimiä taikka jotain muuta, tuli Karhula yhteen kestikiivarin ja muiden hallitusmiesten kanssa, ja he sopivat keskenään saadaksensa kaikki hyvään hintaan. Ensin he tarjosivat varsin vähän, ja lisäsivät pikkuisen. Sitten olivat menevinään toinen toisensa perästä tiehensä, eivätkä enempää tarjonneet, sanoen vaan olevan kovin paljon rahaa huonosta kalusta. Ja että heitä pidettiin ymmärtävimpinä miehinä kylässä, ei uskaltaneet kukaan tarjota korkiampaa hintaa. Näin he saivat kalut huokiaan hintaan. Mutta jos kuitenkin joku oli ymmärtävä ja tahtoi tarjota enemmän, peljätettiin häntä uhkasanoilla, olletikkin jos hän oli jollenkullen mitään velkaa; ja he sanoivat: »Jos sulla on rahaa kyllä ostaaksesi näin keuhkoa kalua, ja tahdot enemmän tarjota kuin ystäväni, niin minä vaadin että maksat pois minulle velkasi.»

Niin teki Karhula. Mutta väärin saatu tavara ei menesty. Hän oli ylpiäs ja riitainen mies, ja hänellä oli alinomaa riitoja ja käräjänkäymisiä. Veljeinsäkin ja sisartensa kanssa oli hänellä myös riita, sillä hän oli isän perintöä jaettaissa petoksella ja kavaluudella ryöstänyt itsellensä suurimman osan. Moni mies kylässä oli hänen kanssansa riideltään ja käräjiä käytyään joutunut kokonaan häviöön ja maantielle.

Ylipäätään oli riitaisuus ja käräjänkäynti suurin syy Kultalalaisten köyhyyteen. Sillä ollessansa vielä voimissansa he tahtoivat elää suuresti ja ylellisesti eli muka herroiksi; jolla oli riita eli käräjänasia, hän

katsoi sitä suureksi ja kunnialliseksi asiaksi, sentähden että jokainen hänen kanssansa siitä puhui ja häntä kyseli. Päälliseksi tulivat kavalat asianajajat ja vielä enemmän heitä ärsyttelivät, sillä heille oli suuri voitto talonpoikain tyhmyydestä ja riidan halusta. Käräjänkävivät silloin pitivät asiastansa niin kiini, että tuhannesti vanhoivat ennen tahtovansa panna kaikki alttiiksi kuin vähänkään peräytä. Tämä juuri oli asianajajain päätarkoitus. Kaikellisilla juonilla ja kavalloilla keinoilla käräjän käynti pitkitettiin vuosi vuodelta, ja sitten asia lykättiin yli-oikeuksiin, niin että viimen kulut ja kustannukset olivat kymmenen vertaa suuremmat, kuin koko asia itsessään maksoikaan. Joka sitten asiansa kadotti, se haukkui tuomarein vääryyttä ja sai nälkää nähdä. Mutta asianajajat pitivät paraan palaisen.

Toivonen, tultuansa kylään, oli monta estänyt riitelemästä. Sillä jos häneltä joku kysyi neuvoa, hän sen aina asetti niin, että asia hyvässä suosiossa ratkaistiin. Ja hän puhui, sanoen:

»Kerran kaksi koira, jotka kaitaisella sillalla tulivat toisiansa vastaan, löysivät lihapalaisen. Ja he tulivat riitaan, kenen se oli. Kolmas koira, jonka myöskin teki halu tätä lihaa, tuli ja kuiskutteli kumpaisenkin korvaan: pidä puolesi! sinun se on oikeutta myöden. Ja niin rupesivat tappelemaan ja puremaan, siksi että molemmat putosivat sillalta jokeen. Sitten kolmas koira otti lihapalaisen ja söi sen, katsoin kuinka toiset uivat. Niinpä käy riita veljestenkin kanssa käräjissä.»

»Riitaisuus maksaa paljon rahaa, ja tuottaa pilkkaa ja häpiätä. Joka rupeaa käräjänkäyntiin, on jo menettänyt puolet siitä mitä hän tahtoo voittaa. Pahat asianajajat ovat niin kuin saksen eli keritsimen molemmat haarat eli terät; ne yhtyvät vaan eroittaaksensa mitä heidän väliinsä pannaan. Jos vihdoin voitatkin asiaksi, olet kuitenkin enemmän hukannut, kuin koskaan saat takaisin: nimittäin työtä ja aikaa; ja vielä kukatiesi terveytesikin, joka usein turmeltu vastuksesta, mielikarvaudesta ja harmista, pelosta, murheesta ja unettomista öistä.»

Näin Toivonen puhui. Mutta Karhula ei häneltä koskaan kysynyt neuvoa, vaan hänellä oli melkeen joka vuosi joku uusi riita. Ne monet kustannukset ja maksut ja lahjat asianajajille ja kirjoittajille, ne monet juoksut ja reisut saattivat hänen vähitellen häviöön. Tapattuansa naapureilleen riidan vanhasta tammipuusta, jonka hän oli sanonut seisovan hänen tiluksillansa, tuli hän pahaan hätään. Tämä tammi tuli hänelle maksamaan monta sataa ruplaa, eikä hän tiennytkään mistä sitä rahaa ottaa, sillä hän oli enemmän velkautunut kuin olisi uskonutkaan. Ja kuin hän nyt kaikkialta haki rahaa, eikä saanut kukaan, huoletti se niitä joille hän oli velkaa. He rupesivat heti häntä velkomaan. Eikä ollut hänelle muuta neuvoa kuin jättää heille kaiken tavaransa. Hänen täytyi myydä talonsa. Tämä hänelle oli riitaisuudesta.

Hänen peltonsa, joita hän oli huonosti ja huolettomasti viljellyt, menivät sentähden varsin vähään hintaan. Ja kuin ei enään paljon käyty krouveissa, ei krouvarinkaan elatuskeino kannattanut. Sentähden joka hänen talonsa osti, nähtyänsä ettei kukaan tullut rahojansa likoon panemaan, jätti hän pois koko krouvarin elatuskeidon. Niin jäi Kestikiivari yksin juoman lasiaksi ja vieraiden vastaan ottajaksi; sillä muut kapakat ja salakrouvitkin olivat jo ansion puutteesta herjonneet.

Muutamit vanhat talonpojat puistivat päätään ja sanoivat: »Tämä on paha aika, ja sen kyllä näemme, että kylämme menee kokonaan häviöön. Ennen aikaan oli kolmessa isommassa kapakassa ja myös pienemmissä ja salakrouveissa täytensä väkeä; nyt tuskin taitaa yksikään tulla aikaan. Kylläpä se on häpiä Kultalalle, ja merkki että asiat ovat meillä pahoin.»

Mutta Toivonen puhui heille ja sanoi: »Ei suinkaan, Veikkoset! mutta nyt on siihen siaan toivo, että kaikki meillä tulee paremmaksi. Minä olen paljon matkustellut ympäri mailmaa, ja nähnyt monta kylää. Jossa olivat enimmäkseen krouvit, siinä mä havaitsin enintään köyhyyttä. Ja kussa ei ollut yhtään krouvia, muutoin kuin juuri matkustavaisia varten, siellä nähtiin hyvä elanto taloissa. Eivätpä juomahuoneiden isännät ilman syytä ripusta huoneensa seinälle merkiksi (skyltiksi) raatelevaisten eläinten kuvia, niin kuin leijonan; eli kotkan eli karhun, eli haukan — netpää eläimet toisten verestä ja lihasta elävät. Toiset ripustavat ulos kultaisen ristin, ikään kuin merkiksi, että tahtovat itse kultaa ja ihmisille antavat siaan ristiä ja murhetta. Toiset ripustavat ulos kultaisen enkelin, mutta se on paha enkeli, joka viettelee ja kokoaa ihmisiä saattaaksensa heitä viimen viheliäisyyteen, köyhyyteen, rikokseen, rankaistuksen alaisiksi ja vankihuoneeseen.»

»Meillä on kestikiivari-talossa, joka on tarpeellinen vielä krouvikin; muta sekin on jo liiaksi, ja jos ei sitä löytyisi, olisi vissiin naapuritaloin parempi. Joka ei juomahuoneessa istu kortti kädessä, se ostaa Biblian ja muita hyödyllisiä kirjoja taloonsa. Joka ei juomarein parissa osta tyyriillä rahalla pään porotusta, hänellä on kotona vaimoinensa ja lapsinensa iloa ja riemua ilman rahata. Joka ei maksa krouvarille, hänellä on rahansa tallessa. Suurempi on kunnia ja hyöty että on omassa kellarissa tarpeeksesi omaatekoa viinaa ja olutta, kuin aamittain ja tynnyrittäin juoda sitä krouvarin kellarista.»

Näin Toivonen puhui, eikä ollut vanhoilla mitään tätä vastaan sanomista. Mutta krouvari tätä kuultuansa tahtoi pakahtua vihasta, sentähden että hän oli krouvareita verrannut raatelevaisiin eläimiin. Ja hän olisi mielellään haastanut Toivosta käräjiin jos olisi voinut. Mutta Toivonen oli viisas,

piti vaarinsa ja vältti häntä eikä ollut milläänkään hänen kiljunastansa ja haukkumisestansa.

17.

UKON TULESTA PAPPILASSA JA UUESTA PAPISTA

Siihen aikaan oli yhtenä yönä hirmuinen ukkoisen ilma. Koko taivaan laki oli ukonliekissä. Ukko jyrisi ja pauhasi, että huoneet järisivät ja akkunat tärisivät. — Koko vuosikauden elettyänsä jumalattomasti ja irstaisesti, Kultalalaiset rukoilivat ukon pannessa hartaasti ja katuiivat syntejensä niin kauvan kuin jyrinä kuului. Sitten taas elettiin niin kuin ennen.

Hirmuisesti paukkuin lensi ukon tuli kylään. Se putosi tulimerenä pappilan ylitse; mutta onneksi ei kuitenkaan sytyttänyt eikä ketään vahingoittanut. Mutta aamulla nähtiin kuinka se oli katon särkenyt; ja vanha Kappalainen tuli niin säikäykseen, että hän kuoli muutaman päivän perästä. Nyt Kultalalaiset Esivaltaa haukkuvat, sanoen: »Esivallan on syy koko tähän pahan onnen kohtaukseen. Sillä jos ei olisi kielletty, ukkoisen ilmalla kelloja soittamasta, ei olisikaan tämä tapahtunut. Ennen taittiin soittain pois karkottaa ukkoisen; mutta nyt se on kielletty. Suurilla herroilla ei ole yhtään Jumalan pelkoa. Siitpä onnettomuus tulee.» — Näin Kultalan miehet puhuivat.

Mutta Toivonen sanoi: »Kuinka te sydämissänne ajattelette niin tyhmästi ja suullanne puhutte niin pilkallisesti. Ei Esivalta ole ukon tulta pappilan katolle saattanut, vaan sen on tehnyt se metallinen nuppi, joka on katolla. Sillä Jumala on sen pannut ukkoisen luontoon, että se aina seuraa vettä eli metallia maan päällä, olletikkin metallisia piikkejä. Sen on Jumala tehnyt, että ihminen tietäköön, kuinka hän taitaa ukkoisesta pitää varansa. Sillä koska ukon tuli löytää metallin, jota myöden se saattaa kulkea aina maan sisään, ei siitä ole mitään vahinkota.»

Näin Toivonen puhui ja vei talonpojat pappilan katolle. Siellä he kaikki näkivät kullatussa nupissa pieniä palaneita eli sulanneita reikiä, ja kuinka ukon tuli oli kulkenut pystössä olevia nauvoja myöden joilla tiilit olivat kattoon kiinni liitetyt, ja sitten hypännyt katon alla riippuvaan rautalankaan, jolla Papin tykö tulevat sisällä huoneessa olevata kelloa soittivat, ja jonka toinen pää ulottui maahan. Että nyt ukon tuli oli löytänyt sellaisen rautatien maahan asti, sen tähden oli itse huonet tullut säilytetyksi. Mutta jos ei olisi sattunut olemaan sellainen ukon tulen johdattaja, olisi kyllä saattanut huonet syttyä palamaan.

Vielä puhui Toivonen: »Että kirkontornit ovat pystöt ja korkiat ja niissä on paljon rautakatuja, siitä usein tapahtuu että ukon tuli niihin vetäypi. Ja koska siis jo moni ihmis-raukka ukkoisen kelloja soittaissaan on henkensä heittänyt, on korkia Esivalta kieltänyt sellaisen hyödyttömän ja epäuskoisen soittamisen.»

Näin Toivonen puhui; ja havattuansa että ihmiset tästä saakka enemmän kuin ennen pelkäsivät ukon tulta, pahastui hän sitä. Ja hän sanoi: »Peljätä ja ahkailla ukon käydessä ei ole hyvä; itse ukkoisen on laupiaan Jumalan siunaus, siinä että se puhdistaa ilman ja tekee maan hedelmälliseksi. Heittäkää siis pois murheenne. Menkää ja pankaat kukin katonne harjalle puolen kyynärän pituinen rautapiikki; liittäkää siihen kynän paksuinen rautalanka, joka menee alas maahan johonkuun märkään paikkaan. Niin on ukon tulelle tie valmistettu, jota se, ketään vahingoittamata, menee sisälle maahan, jos nimittäin rautalanka on ehiä ylähältä alas asti ja pidetään puhtaana ruosteesta ja liasta. Ukon tulen johdattaja on pelon poisjohdattaja, ja varjelee huoneet ja talot.»

Näin kouluttaja puhui, ja pani oman huoneensa katolle rautapiikin ynnä siitä rippuvan rautalangan kanssa (sillä Elsa oli suuri pelkuri, koska ukkoisen kävi). Mylläri oli jo aikaa nähnyt sellaisia kaupungissa, ja teki samaten. Moni talonpoika seurasi heidän esimerkkiänsä, sillä ei tuo nyt paljon maksanut ja olihan se levollisempi.

Mutta toiset taas tyhmydessänsä ottivat siitä suuren pahennuksen ja sanoivat: »Eikö se ole Jumalata pilkata ja panna hänelle lakia ja määrää eteen? Eikö hän voi tulellansa tavata ketä tahtoo? Eivätkö nuo monet piikit mahtane estää hedelmöittävää ukkoisen ilmaa ja vaikuttaa pahaa säätä?»

Siihen Toivonen vastasi ja sanoi: »Te tyhmät, kulkevathan Jumalan ilmat tuhanten puunlatvain yli metsässä, niin kuin yli paljasten tasa-maiden eli kangasten; ja ukon tulet hedelmöittävät maata, sattukoot taikka tammipuun latvaan, elikkä rautapiikkiin, eli järvehen eli jokeen elikkä merehen. Mutta Herra antoi meille neron ja ymmärryksen, varjellaksemme itsiämme niistä vahingoista, joita kaikkein kalliimmat ja parahimmatkin asiat, väärin käytettynä, matkaan saattavat. Valkia on valonsa ja lämpimänsä vuoksi sangen kallis asia, vaikka ei silloin kuin huonet palaa. Sentähdenpä Jumala meille antoi veden, valkiata sammuttaaksemme. Jos nyt vedellä valkiata sammutatte, miksikä epäilettää raudalla ukon tulta estää vahingoittamasta? Ei ole mailmassa mitään pahaa, jota vastaan ei ole Jumala

antanut neuvoa ja varjeluskeinoa. Mutta ihmisen pitää kiitollisuudella sitä vastaanottaa. Joka nyt pimiään uppiskaisuuteen paatunna laimin lyöpi näitä neuvoja, se on Jumalan kalliinten lahjain ylenkatsoja, ja hän kärsii oikeutta myöden rankaistuksensa, olkoon että hänen huoneensa valkian liekiltä poltetaan eli hänen oma päänsä ukon tulelta kohdataan.»

Usiammat uskoivat vielä tätä nerokasta puhetta. Toiset taas; pelkurit eli epäuskoiset ja ylpiät, sydämestänsä ylenkatsoivat tällaista puhetta, eivätkä sallineet että kouluttaja sen asian paremmin ymmärtäisi kuin hekään, sillä he häpesivät tyhmyyttensä ja tahtoivat sitä muka peittääksensä olla paremmin ymmärtävinänsä.

Vanhan Kappalais vainajan sijaan tuli uusi Pappi, nuori mies, nuin seitsemän kolmatta kymmenen paikoilla.

»Hei!» huusivat muutamat Talonpojat: »mitä tuosta pojasta on? Jos Konsistoriumilla (Tuomio-Kapitulumilla) itsellään ei ole enään uskoa, jättäköön toki meillen uskomme, ja älköön panko vaaliin nuoria poikia, vaan niitä joilla on ikää ja taitoa.» Toiset sanoivat: »Meidän uusi Pappimme on, Jumala nähköön, tuota uutta väkeä. Saarnassaan hän puhuu juuri kuin joku meistäkin, ja tosiaan taidamme kaikki ymmärtää ja muistossa pitää mitä hän sanoo. Ei se kelpaa. Ei hän ole kylläksi oppinut vaan tarvitsee enemmän oppia. Mutta toisinpa oli meidän vanha Kappalais vainajamme. Se oli vanhan kansan miehiä. Hän saarnasi niin kauniisti ja oppineesti, ettei kukaan sitä ymmärtänyt, vaikka hän puolentoistakin tiimaa seiso i saarnastuolissa. Hän taisi meidät oikein peljättää, koska hän rupesi pauhaamaan helvetistä ja iankaikkisesta piinasta, katumuksesta ja uskosta, ja kaikkia syntejä luettelemaan. Keskellä talveakin, pakkaisessa että hampaat suussa kalisivat, hän vaan saarnasi sitä pitemmin!» — Toiset taas sanoivat: »Jaa, jaa! vanha Herra vainaja sepä oli toinen mies! Saarnastuolissa seisoissansa hän sen toki täytti ja altarillakin oli jotain katsottavaa hänen suurta ja leviätä muotoansa. Tämä uusi Pappi on liian hoikka ja kaitainen kuin sauva. Ja kuin vanha Kappalais vainaja oikein kiivastui, kuului hän pitkälle matkaa ulos kylästä; ja ihmisten kirkosta päästyä, olivat pari tiimaa jälitpäin vielä korvat lummessa. Sillä vaan oli ääntä! Mutta tämä uusi Pappi puhuu juuri kuin istuisi meidän tykönämme tuvassamme.»

Näin ajattelivat ja puhuivat moniaat Kultalan miehet; vaan ei kuitenkaan kaikki.

18.

VIELÄ ENEMMIN UDESTA PAPISTA

Olipa myös kylässä ihmisiä, jotka hyvin ymmärsivät, että heidän uusi Pappinsa oli varsin hurskas, rehellinen ja oppinut, ja vaikka vielä nuori, kuitenkin jumalinen mies. Jaa, häntä kauvan katsottua, täysi tunnustaa, että hänen käytöksissensä ja muodossansa oli jotain erinomaista ja melkeen taivaallista. Sillä hän oli iloinen ja ystävällinen mutta kuitenkin yksitoinen; hän oli nöyrä sydämestänsä, mutta hänen nöyryytensä vaikutti kuitenkin pelkoa ja rakkautta. Hän ei koskaan torunut, eikä vihastunut, ja oli aina hiljainen ja kärsiväinen; ja koska hän ketään nuhteli, kuultiin vaan rakkauden ääni, joka eksyneitä saatti oikialle tielle.

Tultuansa Kultalaan kävi hän jokaista perhekuntaa katsomassa ja teki itsensä jokaisen kanssa tutuksi. Eikä sitten kulunut sitä päivää, jona ei hän käynyt milloin siinä milloin tässä huoneessa. Hänpä tiesi miten ihmisiä itseensä uskallutti. Aina hän taisi antaa hyvää neuvoa, aina murehen alaista lohduttaa, ynsiä sydäntä liikuttaa ja riitaisia sovittaa. Niin kuin Jesus, Vapahtajamme, oli hän enimmäkseen köyhäin luona eli niiden tykönä, joista pahinta puhuttiin ja jotka olivat tutut ilkiän ja Jumalattoman sydämmensä puolesta.

Ja kuin hän sunnuntaina astui saarnastuoliin, oli siinä jotain ihmeellistä. Kukin luuli, että Pappi puhui ja saarnasi ainoastansa hänelle. Kukin kuuli selitettävän ikään kuin oman sydämmensä tilan, omain vikainsa salaisuuden, ja todet syyt, miksikä niihin oli tultu ja Jumalasta pois luovuttu, ja millä muotoa taas piti taivaallisen Isän luokse palattaman. Ja siinä samassa hän osotti aina Jesuksen Kristuksen päälle, ja Jumalan lasten ja pyhain, niin kuin jumalisten esikuvain päälle. Tämä vaikutti jokaisesta sanankuuliasta syvää peräänajatusta, sillä kukin luuli itsestensä ainoasta puhuttavan. Ja siihen unohtui kokonaan opettajan nuoruus, hänen heikko muotonsa ja vartensa, ja hänen äänensä hiljaisuus. Sillä hänen sanansa olivat taivaallisia sanoja, jotka tulivat sydämmestä ja menivät sydämmeen.

Ensi kerran katsoissansa kylän koulua, tutaksensa sen tilaa ja järjestystä, oli hänelle suuri ilo ja ihastus, nähdä lasten puhtautta, hiljaisuutta ja järjestystä. Ja kuin Toivonen ja kaikki lapset lankesivat polvillensa rukousta pitämään, oli se häntä varsin liikuttava. Ja hän myös lankesi polvilleen ja nöyryytti itsensä Jumalan edessä, ja suuret kyyneleet juoksivat hänen silmistänsä Toivosen lukeissa rukousta. Ja

hän jäi, Toivosen lopetettua, vielä polvilleen, ojensi ristiin pannut kätensä taivasta kohden ja puhui: »Minun Jumalani taivaassa, kuule myös minunki rukoukseni ja huokaukseni! Ole armoinesi läsnä näitä viattomia lapsia, etteivät he koskaan sinusta luopuisi; ole heidän tykönänsä, siksi että heille tulee elämän ehto, ja sinä heidät tästä koetusten mailmasta kutsut isälliseen syliisi. Silloin, o silloin, sinä laupias Jumala, anna Jesuksen ansion tähden minullekin minun syntini anteeksi, että näiden kirkastettuin enkelein kanssa saisin kumartaa polvia sinun istuimesi edessä, eikä siellä ylhällä kukaan meistä puuttuisi. Ja siunaa näiden hyväin lasten opettajata, siunaa hänen sanaansa ja työtänsä, että hän pysyisi väkevänä sinun voimallasi, jalosti levittämään sinun valtakuntaas'!»

Näin puhuttuansa, hän nousi ylös ja sanoi lapsille: »Rakkaat lapset, rukoilkaa ahkerasti tämän teidän opettajanne edestä, että Jumala hänen teille säilyttäisi; sillä, totisesti, tämä mies on teidän isänne, ja ilman hänetä te olisitte lohdutusta kaipaavaiset, hyljätyt orpolapset!» — Tällaista ja muuta kaunista puhetta hän heille piti; ja pojat että tytöt itkeä tihuttelivat, ja nyt he vielä enemmän opettajaansa rakastivat kuin ennen, ajatellen muka, että hän saattaisi kerran kuolla heiltä pois. Ja moni pani sormensa ristiin ja mitään sanomata katsoi, kyneleet silmissä, taivasta kohden.

Aamukoulun lopetettua astui Herra Kappalainen kouluttajan tykö, otti hänen lasten nähden syliinsä ja likisti häntä sydäntänsä vasten, sanoin: »O sinä hurskas ja rehellinen mies, sinä kylvät siemeniä, jotka sinulle kauniisti hedelmöivät ijankaikkisuudessa; opeta minua sinun esimerkkiäsi seuraamaan, sillä sinä olet jo paljon tehnyt, ja minä vielä niin vähän. Ja jos minulta koskaan puuttuisi voimaa ja rohkeutta, tahdon minä tulla tänne ja istua lasten tykö ja tahdon olla niin kuin het, toivova, uskova, rakastava, ja itseäni vahvistaa katsoin sinun esimerkkiäsi ja vakavaisuuttasi!»

Tämä oli oikia juhlapäivä kaikille kylän lapsille. Kyllä he jo ennenkin olivat sydämellisesti rakastaneet Toivosta ja Elsaa. Mutta nähtyänsä, kuinka kunniallisesti itse Herra Kappalainen heidän opettajatansa kohtasi, katsoivat he Toivosta ja Elsaa melkeen yläisemmiksi olennoiksi ja heidän rakkauteensa heitä kohtaan yhtyi eriskummainen kunnioitseminen.

Eipä ollut Kappalainen puoltakaan vuotta ollunna kylässä, niin hän oli useimman perhekunnan oikia ystävä ja neuvon antaja. Häneltä aina tuli paras neuvo, paras lohdutus. Murheelliset ja raskautetut saivat häneltä virvoitusta. Heidän kotonansa hän puhui niin kuin maallinen ystävä. Mutta sunnuntaina oli heistä juuri kuin tämä rakastettu, pyhä mies olisi jättänyt maallisen haamunsa eli muotonsa ja puhuisi kirkossa niin kuin kirkastettu, taivaasta alas tullut enkeli, joka tahtoi heitä perässänsä vetää ijankaikkiseen autuuteen.

Ja hän teki köyhille paljon hyvää; mutta salaisesti, että tuskin tiettiin mistä apu oli tullut. Missä sairaita oli, siellä hän aina oli saapuvilla. Hänellä oli kotona vähäinen apteekki, josta hän antoi lääkityksiä. Hän luki mielellään lääkärien kirjoja, ja taisi niin parantaa monta tautia. Näin hän oli ei ainoastaan hengellinen, mutta myös ruumiillinen lääkäri. Sentähden häntä uskottiin ja toteltiin. Ja näin hän, niin kuin Kristus ja hänen oppilaisensa, paransi sairaita ja saarnasi Jumalan valtakuntaa.

Ja niin hän vähitellen luovutti ihmiset pois kaikellaisia epäuskon lääkitysneuvoja pitämästä ja taikoja tekemästä. Eivätkä enään juosseet taikuri-ämmäin, tietäjäin, loihtiain, velhoin eli senkaltaisten luokse, parannusta muka hakemaan. Sillä ei hän ottanut rahaakaan vaivastaan ja lääkityksistään, ja autti kuitenkin paremmin kuin net. Mutta jos tauti oli kovempi ja vaarallisempi, pakotti hän heitä lähettämään kaupunkiin jonkun taitavan ja oppineen tohtorin tykö. Alussa sekin oli monelle vastahakoista, ja he hakivat apua vanhalta ämmältä eli tietäjältä ennen kuin rehelliseltä ja taitavalta mieheltä, joka oli lääkärinkonstin oikeen lukenut ja oppinut; elikkä juoksivat yhden lääkärin tykö toisen luokse jos ei yhden lääkkeet heti kohta auttaneet, ja niin sekoittivat yhtä ja toista, ettei saattanut tauti muuta kuin tulla aina pahemmaksi. Mutta tästäkin Kappalainen vähitellen sai heidät luopumaan; sillä että hän itsekin taisi vähin lääkäreitä, olihan se muka arvattava, että hän sen asian paremmin ymmärsi, ja niin he oppivat häntä siinäkin uskomaan ja tottelemaan.

Muutoin hän myöskin tunsu paljon asioita, joita ei olisi uskonutkaan. Hän oli varsin taitava ja ymmärtäväinen mesiläisiä hoitamaan, tiesi miten niitä varjella vahingoista ja niille hankkia terveellistä elatusta, jos sitä puuttuisi. Ei hän kuitenkaan pitänyt mesiläisten pesiä kauvan tykönänsä, vaan antoi net ilman mitään maksuta köyhimmille perhekunnille, ja opetti heitä oikeen hoitamaan näitä hyödyllisiä itikoita. Sen hän vaan heiltä vaati, että niistä ulos lentävät uudet paarmat kiinni pyytäisiin ja annettaisiin niille perheillen joilla niitä ei vielä ollut, siksi että niitä löytyi melkeen joka talossa. Ja että hän oli mestari mesiläisten korjuussa, ja opetti sitä kaikille, menestyikin se kaikillen. Ja niin vietiin kaupunkiin paljon mettä eli hunajaa ja medenvahaa eli vaksia, joista tuotiin kotia kauniit rahat. Ja aikaa myöden Kultala tuli koko maakunnassa kuuluisaksi mesiläisten kasvosta, niin että kaukaisistakin paikkakunnista tuli ostajia, jotka nostivat mehenvahan ja meden (hunajan) hinnan kylässä, sillä kukin kiitti Kultalan mettä paraaksi. Näin oli Kultalalaisilla karja, jolle eivät tarvinnut maita eli niittyjä perkata eikä rehuja kokoilla, mutta jotka hienoilla siivillänsä lensivät yli maiden ja metsien ja kultaa toivat taloon omistajillensa.

Ja niin kuin Herra Kappalainen taloissa teki näitä ja muita hyviä parannuksia, niin hän teki myöskin kirkossa ja kirkon menoissa. Mutta tässä hänelle oli paljon vastusta, olletikkin vanhoilta, jotka vanhasta lujaan kiinni pitivät. Seurakunnan veisu kirkossa oli hirmuinen huuto, älinä ja rähinä, yksi huusi sitä toinen tätä, ilman yhtään järjestyksetä eli suloisuudeta. Kukin huusi eli karjui kaiken voimansa perästä kilpaa toistensa kanssa, niin että olisi luullut akkunain särkyvän ja seinäin halkeavan, ja korvat menivät lumpeen, ja itsekin tulivat sinimustaksi kasvoista.

Tätä julmaa räyhäntä vastaan Toivonen jo monesti oli puhunut; mutta eivätpä hänen puheestansa mitään lukua pitäneet, eikä siitä huolineet. Sentähden hän antoi vanhain olla sillänsä, ja opetteli nuorempia ja lapsia oikein veisaamaan, niin että heidän veisuansa kuulla oli varsin ihana ja ylösrakentava. Kuulivatkin sitä mielellään talonpojat vaimoinensa; mutta arvelivat kuitenkin sen olevan hyvän koulussa, vaan ei kirkossa, ja niinpä se jäi sillensä.

Herra Kappalainen otti tämän asian täyttääksensä. Hän piti yhtenä sunnuntaina vaikuttavan saarnan, kussa hän selitti kuinka hyödyttävä on että julkinen Jumalan palvelus oikein juhlallisesti täytetään. Ja hän puhui Kuningas Davidin pyhästä kanteleen-soitosta ja enkelein halleluja-veisusta Jumalan istuimen edessä. Ja jokainen talonpoika havaitsi, ettei hän tähän asti ollutkaan veisannut oikialla hartaudella, niin kuin Jumalan enkelit veisaavat. Sitten sanoi Herra Kappalainen viimeksi: »Vapahtaja on sanonut: antakaa lasten tulla minun tyköni, ja älkäätkä heitä estäkö. Niin emme mekään tahdo estää poikiamme ja tyttäriämme Vapahtajan tykö tulemasta. Ja joka sunnuntai, ennen kuin me veisaamme, pitää heidän ensin veisata jonkun kappaleen virsikirjasta meidän sydämmillemme herätykseksi; tulevana sunnuntaina ensi kerran.»

Näin hän puhui. Ja ensi sunnuntaina oli kirkko täpi täynnä; ja taululle oli pantu ylös ensin yksi ainoastaan lapsilta veisattava virsi ja sitten muilta veisattavat virret. Ja lasten veisu kuului kirkossa niin kuin hiljainen ja ihana enkelein laulu. Monellen tuli kyneleet silmiin ja sydän lämpeni. Moni vanha seurasi hiljaan ja itsekseen hyräillen lasten veisua. Sen perästä koko seurakunnalta veisattiin toinen virsi. Mutta Kappalainen sanoi ensin: »Te miehet, rakkaat veljet, ja te kristilliset vaimot, älkäätkä unhottako, että meidän Jumalamme on kaikissa läsnäoleva, ja että hän teitä kuulee, vaikka te hiljaankin hänelle veisaatte, niin kuin Davidin kantele.» Näin hän puhui. Seurakunta veisasi, ja niin hiljaisesti, että nuorukaisten ja lasten neliääninen veisu kuului aivan hyvin ja selkiästi. Se oli ihmeenihana kuulla. Ja jos joku vanha ämmä välistä kiljasi liian kovasti, nykäsi häntä lähinnä istuva, muistuttain, ettei hän turmelko ja pilatko Jumalan palveluksen juhlallisuutta.

Näin tehtiin monena sunnuntaina; ja vähitellen rupesivat vanhatkin yksi toisen perästä liittämään ääntänsä nuorten veisuun, sillä se oli varsin hyvin heidän mieleensä. Viimen koko seurakunta veisasi hiljaisella äänellä nuorten mukaan, ja myös itse Kappalainen. Koska vieraita kaupungista eli muista kylistä joskus tuli Kultalan kirkkoon, tuli heille mieli niin ihmeelliseksi ja he olivat Jumalan palveluksessansa hartaammat täällä kuin muualla. Ja siitä puhuttiin koko maakunnassa.

19.

MITÄ KULTALALAISISTA MAASSA PUHUTAAN

Kaupungissa ja lähinäisissä kylissä kaikenlaista puhuttiin Kultalalaisista. Ennen heitä oli haukuttu roistoiksi, het katsottiin olevan juomareita, kerjäläisiä ja velan alaisia, joillen ei ollut kopeikkaakaan uskomista. Mutta nyt kummastutti nähdä, että heidän kylässänsä ei näyttänyt sinneppäinkään kuin köyhäin asunnoissa. Heidän huoneensa olivat siistit ja puhtaat; niin oli myös kaikki parahimmassa järjestyksessä ja siivossa sekä teillä ja kujilla että takakartanoissa ja kryptimaissa. Heillä oli parempi siivo kuin monessa varakkaassa kylässä. Kesällä nähtiin jo varahin aamuilla miehet, vaimot ja lapset pelloilla eli muualla töissänsä. Muutamat kantoivat ja hajoittivat sontaa; toiset kryptimaissa kitkivät eli perkkasivat pahoja ruohoja j.n.e. Aina heillä oli jotakin tekemistä. Ja huvittava oli nähdä heitä työssänsä. Työ kului heidän käsissänsä. Jos kaupungissa tarvittiin työmiehiä, niin ennen kaikkia kysyttiin Kultalan miehiä. Koska kaupungin frouvat menivät torille ostamaan, menivät he kernaimmasti Kultalan vaimoin tykö. Sillä he olivat aina varsin sievät ja siistit, puhtaissa ja ehjöissä vaatteissa ja pestyillä käsillä, niin että oikein halutti heiltä ostaa maan hedelmiä, kehräyksiä ja muita kaluja.

Kultalalaiset olivat köyhiä, se oli tietty asia. Mutta aina he maksoivat vuokransa eli velkansa päivän päälle. Ja se kävi ihmeeksi, että heillä oli kaupungissa pienet rahastot vuokraa vastaan uloslainattuna. Tästä tuli että heitä uskottiin ja heille lainattiin. Jos vaan Kultalan Pappi ja kouluttaja menivät takaukseen, kyllä Kultalan mies sai ennen kuin joku muu. Ja vielä annettiin heille vähempään vuokraan, että varmaan tettiin rahat olevan hyvässä tallessa ja vuokrat oikialla ajalla maksettavan. Tästä oli Kultalalaisille monta suurta etua. Sillä he maksoivat pois ne lainarahat, joista kovin suurta korkoa vaadittiin, ja lainasivat sieltä kussa vähemmällä päästiin.

Kaikellaista arveltiin ja puhuttiin tästä kylästä. Sanottiin kyllä siellä olevan hyvän Papin ja toimellisen kouluttajan. Mutta monelle se oli kuitenkin ymmärtämätön asia. Sillä eihän muka Pappi ja kouluttaja voi kaikkia tehdä; ja kukin Pappi arveli olevansa yhtä viisaan, eli kukatiesi viisaammankin, kuin nämät molemmat Kultalan miehet. Sepä se monta huoletti. Lähinäisten kyläin talonpojat suorastaan sanoivat, ettei ollut asian oikein laita. Oli kuultu puhuttavan Toivosesta, että hän taisi kultaa tehdä ja opetti taitoansa silleen ja tälleen kylänsä miehistä. Ja sentähden pilkattiin ja soimattiin Kultalan miehiä, että he muka taisivat kultaa tehdä.

Mutta olikin merkittävää että Kultalalaiset toivat kaupunkin torille kaluja, joista ei tietty, mistä he olivat niitä kaikkia hankkineet. Heidän sekä kryptimaan- että puunhedelmänsä, heidän pellavansa eli liinansa, heidän hamppunsa, heidän jyvänsä, kaikki oli hyvää. Vielä lapsetkin toivat kaupunkiin ja möivät kauniita kukkaisia. Mettä eli hunajaa ja medenvahaa (vaksia) oli heillä enemmän ja parempaa, kuin kaikista muista kylistä saatiin. Kaikille oli tietty asia ettei heillä ollut suurta karjaa; monessa talossa ei ollut kuin kaksi lehmää, eikä kaikissa sitäkään. Kuitenkin saatti moni köyhä, jolla oli yksi ainoa lehmä, tuoda kaupaksi suuria juustoja ja puhdasta voita leivistöittäin. Ymmärtämätön asia oli, kuinka yksi lehmä taisi antaa niin paljon voita ja juustoa. Samaten heillä aina syksyillä oli paraita hedelmiä ja makuisimpia omenoita ja päärynöitä. Mistäpä tämä oli näin yhtäkkiä tullut muutaman vuoden kuluessa?

Naurattikin usein Kultalan miehiä, koska heidän kylänsä, Kultalaa, haukuttiin, niin kuin sen nimi merkitseekin, Kullapesäksi eli Kullantekiäin kyläksi. Mutta hepä jo tiesivät mistä tämä hyvä onni tuli. Sillä Toivonen taisi hedelmäpuita hoitaa ja korjata, ja missä hän kaupungissa eli muualla herraväen puutarhoissa sai kuulla olevan hyvänlaatuisia hedelmäpuita, meni hän sinne ja pyysi saadakseen vesoja eli olkia. Niitä hän oli opettanut nuorukaiset ympäätämään, eli istuttamaan, niin kuin kaikellaiseen muuhunkin kryptimaan-työhön; niin että jo olivat koko mestarit. Oli heillä myös eri veitset ja muita siihen työhön sopivia aseita. Nähtyänsä näitä yksi ja toinen naapuri tahtoivat saada itsellensä parempia hedelmäpuita. Ja niin ympättiin ja istutettiin, että oli lysti katsoa. Moni talonpoika otti metsässä kasvavia omenapuita, niitä paremmanlaatuisiksi kasvattaaksensa; toiset taas siemenistä kasvattivat puita ja istuttivat niitä sitten muualle oikiaan järjestykseen. Kukin tahtoi tässä olla toistansa parempi, vaikka tämä kilvoitus välistä saatti muutaman väärin täyttämään asiansa.

Nytpä taisivat kaupunkilaiset ymmärtää, kuinka Kultalassa vuosi vuodelta saatiin aina parempata ja enemmän hedelmää, josta hyvinä vuosina tuotiin kotia suuret rahat. Siinä nyt ei nähty mitään taikaa. Mutta niin vähästä karjasta saada niin paljon voita ja juustoa, sepä nyt oli eriskummainen konsti!

Mutta sen konstin oli Toivonen, sotaväessä ollessaan, muutamassa kylässä nähnyt ja oppinut, ja tuottanut myötänsä Kultalaan. Ja se olikin varsin soma keino. Eivätpä tahtoneet ensistä kylän asukkaat siihen ruveta; mutta aikaa myöden sanoivat he hänelle siitä sangen paljon kiitoksia. Hän teki nimittäin seuraavalla tavalla.

Hän kulki ympärin liittolaistensa tykönä, joilla oli lehmiä, ja sanoi: »Teille on lehmistänne aivan vähän hyötyä. Yhden lehmän antamasta voista ja juustosta pitää vuosittain saataman selvässä rahassa vähintäkin 25 Ruplaa ja enemminkin, siihen sijaan että nyt lehmän elatus maksaa enemmän kuin sen voista ja juustosta saadaan. Tahdottako ruveta minun kanssani, niin minä teillen hankin paremman tulon. Käskekää muitakin, joilla on lehmiä. Pitää olla vähintäkin 40 eli 50 lehmää koossa; sitten se käypi toimeen.»

Koska nyt oli viidettäkymmentä lehmää saatu kokoon, sanoi hän: »nyt se tulee toimeen!» hän tunsu rehellisen karjan kaitsian, joka oli varsin taitava voita ja juustoa valmistamaan. Hänelle luvattiin vissi kohtuullinen vuosipalkka; mutta sen edestä piti hänen itsensä pitää kynttilöitä, pesuvaatteita ja liinoja, joita tarvitaan juustoa tehdessä, niin kuin myös astioita ja viljaa puhdistaisissa. Astioita ja suoloja taas Toivonen hankki kaikkein osamiesten yhteisellä rahalla, joista ensi vuodeksi valittiin kolme rehellistä miestä peräänkatsomaan tätä uutta työtä.

Karhulan entisessä talossa olivat paraat tähän työhön sopivat tilukset. Siellä oli hyvä ja vilvas maito-huonet ja avarassa pesu-huoneessa suuri pata. Talon nykyinen isäntä antoi nämät tilukset, sillä hänellä oli viisi lehmää, ja hän tahtoi myös koetella ja nähdä, kuinka tuo menestynee. Nyt piti puita hankittaman yhteisellä kustannuksella. Niitä tuotiin. Sitten Toivonen määräsi päivän, kuna kaikkein, jotka tähän uuteen juustokuntaan kuuluivat, piti tuoda maitonsa varsin puhtaissa astioissa. Jos ei ollut astia puhdas, ei otettu koko maito vastaan; niin oli laki; samaten myös jos maito havaittiin olevan vetistä eli muutoin vian alaista. Ja aikaa myöden tämä laki vielä enemmän kovennettiin.

Karjankaitsia mittasi nyt maidon, ja kirjoitti jokaisen nimen alle mitä hän oli tuonut. Saivat he myös kukin erittäin sen panna ylös omaksi tiedoksensa. Näin kantoivat tänne kukin perhet aamuin illoin maitonsa, mutta vierasten lehmäin maitoa oli sakon haastolla kielletty tuomasta.

Yhden päivän kokouneen maidon karjan kaitsia maito-huoneessa löi yhteen astiaan, ja valmisti siitä

voita ja juustoa. Siitä tuli hyviä, kauniita ja suuria juustoja ja hyvää voita; ja vielä heraa ja kirnumaitoa, joka oletikkin kesäpäivinä on terveellistä ja raitista juomaa.

Mutta nyt tuli uusi kysymys: kenen osaksi piti kuksikin päiväksi tuleman tämän suuren voi- ja juustosaaliin? Sillä jokainenhan se oli tähän antanut suuremman eli pienemmän osansa maitoa. Olisipa jokainen sen ottanut, heti kohta viedäksensä kaupunkiin myytäväksi. — Tämä seikka nyt asetettiin tällä tavalla:

Mitä yhden päivän kokoon tuodusta maidosta saatiin voita, juustoa j.n.e. annettiin kaikki tyyni jakaamata yhdelle osamiehelle, ja ensin sille joka oli enimmäkseen tuottanut. Ensipäivinä kyllä saivat ensimmäiset paljoa enemmän juustoa ja voita kuin olivat tuoneetkaan maitoa; sillä saivathan he, mitä kaikkein osamiesten maidosta oli tehty. Mutta nyt he olivatki kaikille muille velkaa niin paljon, kuin het olivat saaneet yli, ja se vedettiin pois siitä mitä he joka päivä toivat uutta. Koska hän näin oli velkansa maksanut ja taas oli hänellä enemmän maitoa annettuna kuin muilla, sai hän jälleen vuorostansa yhden koko päivän saaliin. Mutta sillä aikaa oli jo sekin, jolla oli yksi ainoa lehmä, ja joka kunakin päivänä oli tuonut vähemmän maitoa, vähitellen saanut tuomansa maidon enemmäksi kuin kenenkään muun, niin kuin nähtiin maitokirjasta; ja sai nyt koko päivän saaliin, nuin kuutisen leiviskää, ja enemminki voita ja juustoa yhteen puhkuun.

Voinsa kukin sai kohta ottaa pois; kirnumaito ja juustonhera oli myöskin hänen. Mutta juustot jäivät kellariin siksi että jonkun aikaa siellä maattuansa olivat ennättäneet tulla paremmiksi. Jonka oli vuoro saada koko päivän saaliin, hänen piti myös sinä päivänä olla karjan-kaitsialle avuksi työssänsä, ja hankkia puhtaita liinoja ja mitä muuta siihen tarvittiin.

Ensinpä Kultalalaiset epäilivät, eivätkä luulleet kukaan saavansa mitään maidostansa. Mutta koska he saivat koko saatavansa juustoa ja voita, ja nyt laskivat kuinka paljon maitoa siitä olivat antaneet, tulivatpa he varsin hyvälle mielin. Ja ensi vuoden lopulla nähtiin jo, että ylipäätä luettua oli kustakin lehmästä saatu voittoa 60 Ruplan paikoille, koska nimittäin jo kustannukset olivat poisluetut. Olipa tuo joksikin hyvä saalis!

Ja havattiinkin pian, mistä se tuli. Sillä jota tuoreempaa ja parempaa maito oli ja jota enemmän sitä oli, sitä oli saaliskin parempi. Sellaista ei voinut yksinäinen perhekunta omalla kootulla maidollansa toimittaa. — Vielä päälliseksi: ennen tätä paljon maitoa tuhlatiin, jota nyt vietyä yhteiseen talteen aikansa tuli hyväksi. Ennen meni paljon aikaa hukkaan, eikä ollutkaan aina aikaa juuston tekoon; mutta nyt se kävi itsestään. Kotona tämä työ aina kulutti paljon polttopuita, joita nyt paljon säästettiin.

Koettivatkin alussa muutamat pettää maidollansa; mutta tehtiin niin kovat lait, ettei sitä uskaltanut kukaan yrittääkään, sillä se pääsi maidostansa ja eroitettiin pois koko juustokunnasta.

Tästä oli vielä toinen suuri etu, jota ei ollut ennen kukaan ajatellutkaan. Koska nimittäin kukin mielellään tahtoi hankkia paljon maitoa, saadakseen sitä enemmän voita ja juustoa, piti hän myöskin karjansa paremmassa korjussa, kuin ennen. Het viljelivät sellaisia ruohoja joista lehmät tulivat maidolta runsaammaksi; kokivat hankkia itselleen suurempia ja parempia lehmiä, entisten huonoin ja pienten sijaan; ja jolla oli vaan yksi lehmä, koki saada toisen tykö. Ja koska oli yhteisesti tarpeellinen, ettei sairaan taikka vasta poikineen lehmän maitoa tuotaisi, oli niillä kolmella miehellä, jotka olivat valitut peräänkatsojiksi, oikeus kulkea milloin tahansa navetoissa, ja olikin heidän velvollisuutensa joka puoli vuosi käydä ympärin kaikissa. Näin valvottiin että kaikki karja pysyi tervenä.

20.

UUSISTA PÄÄMIEHISTÄ JA KARHULASTA

»Tuo Toivonenpa on koko Lappi!» niin sanoivat aina Kultalan miehet naurain, koska Toivonen taas oli jotain uutta miettinyt, ja se luonnistui. Ja onnestuikin hänelle melkein kaikki, mitä hän otti tehdäksensä, sillä ei hän ruvennut mihinkään ilman tarkkaan ajattelemta; eikä hän kiirehtinyt eikä jättänyt työtänsä kesken, vaan askaroitsi hiljakseen, eikä ottanut koskaan päällensä enemmän, kuin voi kantaa.

Luulisipa nyt Toivosella vaimoneen olevan ylen paljon tekemistä. Eipä niinkään; hän taisi kaikki niin asettaa että viimen suurin osa töitä tuli muiden osaksi. Vielä koulussakin hänellä oli vähemmän työtä, sillä hän oli apumieheksensä opettanut taitavan, Juhana nimisen nuorukaisen. Se oli köyhäin vanhempain poika, ja Toivonen antoi hänen asua ja syödä tykönänsä ja opetti hänelle mitä kouluttajalle oli tarpeellinen tietää. Toivonen piti paljo tästä Juhana; ja hän olikin koulussa niin taitava opettaja, kuin melkein itse Toivonen. Lapset myös häntä rakastivat, sillä hän oli hiljainen ja ystävällinen, ja teki

opin heille helpommaksikin melkeen kuin itse Toivonenkaan; sillä hän, niin kuin nuorempi taisi paremmin taivuttaa oppinsa ja puheensa lasten ymmärryksen mukaan. Toivosella oli nyt aikaa katsoa kryptimaatansa ja peltojansa, ja oli iloillaan, nähtyänsä, kuinka kylässä kaikki vähitellen tuli toiseen muotoon.

Ja olikin erinomaista katsoa, kuinka ihmiset, jotka ennen olivat köyhiä raukkoja, vähitellen selvittivät velkansa, ja kuinka heidän huoneensa olivat paremmat ja komeammat näöltään; koska siihen saian ennen varakkaat talonpojat, jotka vanhoista tavoistansa kiinni pitivät, vähitellen köyhtyivät, koska he omaisuutensa tuhlasivat, ylösjoivat, poispelasivat eli riidoilla hävittivät.

Ne 32 isäntää, jotka kuuluivat Toivosen liittokuntaan, käyttivät itsensä hyvin, ja olivat kaikista ensimmäisinä, koska Toivonen oli jotain uutta miettinyt. Heidän esimerkkinsä sitten kehoitti monta naapuria samaten tekemään. Ne nuorukaiset, joita Toivonen sunnuntaipäivinä opetti, ja tytöt, joita Elsa opetti ompelemaan ja muita vaimon töitä, vaikuttivat paljon hyvää kotitaloissa vanhempainsa tykönä. Muut taas olivat kelvottomat ja parantamattomat ja jäivät sellaisiksi. Niitä miehiä oli Karhula. Hän vihasi kaikkia uusia asetuksia. Alinomaa hän niihin kiroili ja sanoi että Jumalan oppi ja pelko niiden kautta hukkaupi; tähän piti tuleman muutos; ei tämä muka kelpaa kauvan. Mutta Herra Kappalainen, joka usein kulki hänen tykönänsä, piti hänen kurissa, ettei hän saanut paljon pahaa tehdä. Tähän tuli vielä että hän mistasi paraan ystävänsä ja apumiehensä, joka myös oli kirkkoväärti ja kylän hallitusmiehiä. Tämä oli jo aikaa havainnut, ettei juomain myynti enään paljon luonnistanut, ja änskissään ruvennut itse juomaan, niin ettei hän sitä päivää ollut selvänä. Ja tullaksensa taas yhtäkkiä rikkaaksi, alkoi hän pelata, johon kaikki rahat menivät, ettei ollut mitään jälillä. Viimeisen tavaran ottivat ne joille hän oli velkaa.

Nyt piti valittaman uusia hallitusmiehiä; sillä myös toinenki hallitusmiehen virka oli samalla aikaa sattunut avonaiseksi. Kylässä oli kaksi lahkokuntaa. Roistoväki tahtoi jonkun heidän vertaisiansa, joille het olivat velkaa; mutta eivätpä siihen suostuneet ne jotka paremmin ymmärsivät ja ajattelivat. Tästä siis syttyi riita. Moniaat kysyivät Herra Kappalaista tästä asiasta, koska hän kävi heitä katselemassa. Mutta hän vastasi heille ja sanoi:

»Minä varsin kummastelen, ettei kukaan teistä ole ajatellut sen oivallisen miehen päälle, joka teille jo on niin paljon hyvää hankkinut, joka on niin nerokas, niin ystävällinen ja niin toimielias. Minä meinaan Toivosta. Jos te hänen valitsette, niin teillä on rehti mies asianne toimittajana. Ei hän ole niitä miehiä, jotka väkisin pyrkivät kunniaavirkoihin. Mutta juuri sentähden pitää häntä ensin haettaman. Sillä niillä, jotka juoksevat kunniaavirkain perään ja tahtovat tulla muka muita paremmaksi ja yläisemmäksi, niillä on enimmiten kaikellaisia erisyyttä. He ovat ylpiöitä ja turhan kunnian pyytäjiä, eivätkä pidä niin suurta lukua kansan yhteisestä hyvästä, kuin omasta hekumastansa ja ylpiästä elämästänsä.»

Vielä hän puhui: »Kyllä sekin on hyvä, että valitaan varakas mies esimieheksi; mutta eipä rikkaus ole, vaan yksivakaisuus on yläisin avu. Onneton se kansa, joka esimieheksensä ottaa sen, jollen useimmat kansan jäsenet ovat velkaa. Sillä he tekevät hänen valtiaaksi ja tuomariksi omissa asioissansa, ja he tulevat oman tyhmyytensä kautta tällaisten kylän rasittajain orjiksi. Valittakoot ennen sellaisen joka voi sekä kovasydämmisen velkojan että rikkaan solvennuksen pitää kurissa.»

Vielä hän puhui: »Hyvä pää tekee paljon, mutta rehellinen sydän tekee vielä enemmän. Kysykääät siis ensin: onko se mies rehellinen, avukas? sitten kysykää: onko hänellä neroa kyllä, ja ei hän liene jollenkullen rikkaallen velkaa? — Kansan esimiehen pitää olla vapaan velasta ja velvotuksesta; muutoin ei hän ole, mutta hänen velkamiehensä, jota hän pelkää, on paikkakunnan hallitusmies.»

»Te ette taida erehtyä hakeissanne parasta miestä. Ajatelkaat vaan, kenen te kuolemavuoteellanne panisitte ennen kaikkia muita leskenne ja jälkeenjääneiden orpolastenne hoitajaksi, että hän hyvästi katsoisi teidän omaistenne parasta? Kas, se tehkää hallitusmieheksi. — Elikkä, jos teidän täytyy mennä jonkun muun palvelukseen, kenen te mieluisimmin tahtoisitte herraksenne? Kas, se tehkää hallitusmieheksi!»

»Jos vaan useammilla hallitusmiehistä on hyvä tahto ja rehellinen mieli, joka vieroo vääryyttä: kyllä kaikissa hyvä neuvo keksitään. Yksi ainoa hyvä pää on kyllä. Kolme hyvää päätä, mutta ilman hyvät sydämmeä, eivät sovi yhteen. Sillä kukin tahtoo sen ymmärtää paremmin kuin toinen, ja niin syntyy riita ja eripuraisuus heidän välillensä, joka heistä sikiää kansan sekaan.»

»Sanokaat minulle, kuka on paras isä lapsiansa kohtaan, heitä rakastava vaan ei kuitenkaan heikko, ankara ja ei kuitenkaan kovasydämminen? Elikkä sanokaat minulle: kuka on paras talonisäntä, jota hänen perheensä mielellään palvelee ja rakkaudella kohtaa, mutta jota se myös pelkää; joka kaikki talossansa taitavasti asettaa ja johdattaa, ilman tohinaa ja räyskeetä, ilman torata, ilman vihata, ja että kuitenkin kaikki käypi hyvästi, ikään kuin itsestänsä? — Se tehkää koko kansakunnan isännäksi.»

Näin se viisas ja nerokas Herra Kappalainen puhui, ja jokainen nyt ajatteli toisin kuin ennen. Ja

kansan koottua, kahta uutta hallitusmiestä valitsemaan, päätettiin suurimmalta osalta, ettei huutoja eli ääniä pitänyt annettaman julkisesti, vaan että kukin paperille kirjoitti huutonsa, ettei kukaan tietäisi ketä kukin oli anonut, ja niin hän sai vapaasti ja pelkäämättä anoa kenen hän katsoi paraaksi ja kelvollisimmaksi. Tämäpä ei ollut ollenkaan Karhulan mieliksi, sillä hän oli jo määrännyt, ketkä hän tahtoi virkaveljiksensä, ja hänen teki mielensä nähdä kutka hänen kanssansa pitivät ja kutka uskalsivat olla häntä vastaan. Mutta ei auttanut tällä kertaa hänen vastuksensa. Paperille kirjoitetut huudot koottiin ja ensi vaalista valittiin Toivonen ja toisesta Mylläri kylän esimieheksi. Mutta Mylläri ei ottanut sitä virkaa vastaan, että hän oli Toivosen appi, eikä ollut sopiva että samassa hallitusraadissa istui kaksi sukulaista. Sentähden hänen sijaansa valittiin toinen hiljainen, vireä ja ymmärtävä Väkelä niminen mies.

Nähtyänsä kuinka tämä vaali kävi, Karhula tuli kokonaan mustaksi kasvoista. Hän toivoi vielä ett'ei Toivonenkaan huolisi koko virasta; mutta siinä hän pettyi. Toivonen kiitti kyläkuntaa, että he olivat hänelle sen viran uskoneet, ja tarjosi heille koulun opettajaksi apumiehensä Juhanan, joka myös taitonsa vuoksi tutkittuna ja muutoin hyvistä käytöksistään tuttu, kouluttajan virkaan säättiin.

Karhula meni kotiinsa aivan pahoilla mielin ja alakuloisena. Siellä vasta hän osotti vihansa ensin kissaa vastaan, joka liehakoiten juoksi hänen jaloissansa, sitten koiraa, joka ystävällisesti hyppeli hänen ympärillensä; sitten piikaa vastaan, joka ei häntä heti ymmärtänyt, kuin hän anoi paloviinaa, ja vielä päälliseksi vaimoansa kohtaan, joka sattui sanomaan että Väkelä oli rehellinen mies.

21.

MITÄ TOIVONEN KYLÄN HALLITUSMIEHENÄ TOIMITTAA

»Voi! voi! voi! voi!» huusi Karhula ja kynsi korviaan, ajatellessansa että Toivonen nyt oli kylän hallitusmiehiä. Mutta yhtäkkiä hän hoksasi itsensä, ja meni juoksupotkaa Toivosen tykö, toivotti, häntä halaten, kaikesta sydämmestä muka onnea virkaveljeksensä, ja sanoi: »nyt me tästedes olemma varsin hyvät ystävät ja veljekset.»

Elsa ihmetteli tätä Karhulan äkkinäistä ystävällisyyttä, ja sanoi, hänen pois mentyänsä, miehelleen: »Toivonen, Toivonen, paree olisi ollut, jos et olisi koko virkaa ottanut vastaan! Karhulaan ei ole luottamista, se on petturi ja kaivaa vielä sinullen kuopan, saattaaksensa sinun hukkaan. Toivonen kulta, varo tuota Karhulaa!»

Toivonen syleili Elsaa ja sanoi: »Karhula ei olekkaan mikään raateleva karhu; mutta minä näen, se on pelkäävä, liehakoitseva ja pahanilkinen kissa. Mutta kyllämä hänen kyntensä taitan.»

Hallitusmiesten ensi kokouksessa Väkelä ja Toivonen ennen kaikkia tahtoivat saada luvun laskut ja yhteiset laskukirjat silmälläkseen. Mutta kaikki oli sikisoki ilman yhtään järjestyksetä. Monta asiaa oli, jota ei ensinkään ollut pantukaan ylös koko kirjoihin. Kyläkunnan oli velkaa niin seitsemäntuhannen ruplan paikoille. Melkeen puolet oli Karhulan saatavaa, joka siitä otti intressiä kuusi sadalta, koska hän itse oli lainaksi saanut kolmea eli neljää vastaan. Suurin osa vuoden sisääntuloista oli mennyt senaikaisten hallitusmiesten kaikellaisiin kustannuksiin, syyneihin, reisuihin, vaivan palkintoihin ja sellaisiin kulutuksiin. Kaikista näistä ei ollut tehty eri laskuja, mutta vaan summittain ylöspantu kulutukset. Eivätkä olleet köyhäin eli vaivaisten rahat paremmin käytetyt. Samaten leskein ja orpolasten varaksi kootut rahat. Kylän yhteistä metsää oli myöskin hakattu paljon ja myyty puita, niin kuin sanottiin, yhteiseksi hyväksi, mutta kuinka paljo rahaa niistä lienee saatu ja mihin net lienevät joutuneet, siitä ei ollut mitään selvää. Olipa tuo Karhula välistä kerskaton sanonut: »Minun kirveeni on enemmän puita kaatanut, kuin paras talo koko maakunnassa maksaa.» — Sanalla sanottu, Kyläkunnan tavara oli varsin pahoin käytetty, ja tuhlatu; luvunlaskut ja tilin teot eivät olleet luotettavia; mutta siihen sijaan kyllä nähtiin, ett'eivät suinkaan olleet hallitusmiehet itsiään unhottaneet. Niin havattiin, että tuhanteen ruplaan, joka oli aivan halpa hinta, oli myyty iso palainen yhteistä maata, ja että hallitusmiehet itse olivat sen ostaneet, mutta ei vielä kopeikkaakaan maksaneet, eikä intressiäkään koko viiteen vuoteen suorittaneet. Vielä löyttiin, että Karhula 11 vuotta sitten oli yksimielisesti virkaveljeinsä kanssa ottanut kyläkunnan nimeen lainaksi neljätuhatta ruplaa, joista oli annettu yhteistä metsämaata pantiksi; ja että yhteisestä kassasta oli räntyt maksettu, mutta itse pääsumma oli jäänyt hallitusmiesten käsiin.

Tästä Toivonen sangen paljo vihastui ja sanoi: »Minä olen pantu, ei yhteiseen neuvohuoneeseen, vaan yhteiseen läättiin, joka on täynnä likaa ja turmellusta. Mutta se pitää korjattaman ja puhdistettaman, jos vaikka haju ja löyhyä leviäisi ympäri koko maata. Te oletta, hallitusmiehinä olevinanne, yhteistä hyvää ei katsoneet eli suojelleet, vaan alaspolkeneet ja sortaneet. Leskein ja orvoihin isinä olevinanne, te oletta lapsianne varastaneet ja köyhille nakanneet homehtunutta leipää, koska te itse söitte ja joitte

herkullisesti heidän omaisuudesta. Sen joka varasti muutamia nauriita, te panitte köysiin, mutta itsellenne ostitte pehmiöitä vuoteita yhteiseltä kansalta varastetuilla rahoilla. Te, kyykäärmeen sikiät, jotka aina puhutte oikeudesta, mutta elätte vääryydessä, joilla on aina Jumalan nimi suussa, mutta perkele sydämessä — totisesti, totisesti te tuletta leikkaamaan mitä oletta kylväneet: köyhyyttä ylpeydestänne, rankaistusta ryöstöistänne!»

Kuultuansa tätä tuli Karhula suureen pelkoon, että hänen sisunsa vapisi. Hän syytti entisten virkaveljestensä päälle, ja itkien ja parkuin rukoili Toivosta, ettei hän tekisi häntä onnettomaksi.

Mutta vielä samana päivänä Toivonen lähetti Maaherralle kertomuksen ja selityksen koko ajasta. Ja kylässä oli suuri pelko ja hämmästyks; sillä niin paljon petosta ei ollut toki kukaan entisistä hallitusmiehistä uskonut. Eipä tahtonut moni sitä vielä uskoakkaan, ja he haukkuivat Toivosta panetteliaksi ja pahanilkiseksi ihmiseksi, joka itseänsä korottaaksensa tahtoi syyttömiä ihmisiä saattaa onnettomuuteen. Ja Karhula juoksi ympärin kylässä ja haki ystävänsä tykönä kaikellaisia todistuksia, niiden kautta pahimmat ees valitukset päältänsä poistaaksensa. Mutta hänen paraatkin ystävänsä puistivat päätä, eivätkä tahtoneet sekauta koko seikkaan. Ja pikemmin kuin luulikaan, tuli asia oikeuden eteen, kussa pian kaikki petos ja vilppi tuli ilmi. Karhula pantiin köysiin, ja tuomittiin pois virastansa ja kruunun työhön. Hänen omaisuudestansa maksettiin, niin kauvas kuin sitä piisasi, mitä hän oli yhteisistä varoista varastanut. Tämän lopun sai Karhulan ylpeys; sillä vääryydellä saatu tavara ei menesty, ja ylpeys saattaa kadotukseen.

Mutta Toivonen tehtiin hallitusmiesten päämieheksi ja kylän miehistä valittiin kunnan mies kolmanneksi hallitusmieheksi.

Tästä asiasta piti Herra Kappalainen kauniin ja opettavaisen saarnan. Hän sanoi: »Koska vanhemmilla on pahanjuonisia ja pahantapaisia lapsia, niin pitää ei ainoastaansa lapset kuritettaman, mutta myös vanhemmat huolettomasta lastensa kurista edesvastaukseen saatettaman. Ja koska kansakunnassa köyhyys ja pahuus ja rikokset enenevät ja pääsevät vallallensa, niin se on merkki siitä, ett'eivät hallitusmiehet mihinkään kelpaa, vaan ovat syy kaikkeen onnettomuuteen. Mutta Jumala määrää kullenkkin tuomiopäivänsä.»

22.

VELAT PITÄÄ SUORITETTAMAN

Toivosella oli nyt varsin paljon tekemistä. Ei tiennyt kukaan, mitä hän askaroitsi. Milloin hän juoksi ympäri kaikkein maantilusten, milloin koko päiväkaudet metsissä, milloin taas kaupungissa.

»Toivos rukka!» huokasi Elsa, illalla tullessansa häntä vastaan ulkona kylästä ja häntä tervehtäissänsä: »Miksikä sinä itseäsi niin vaivaat ja otat päällesi niin paljon työtä? Et sinä lopuksi saa kuitenkaan muuta kuin kiittämättömyyttä ja harmia kaikesta vaivastasi.»

Toivonen sanoi: »Kiittämättömyys on se raha, jolla ihmiset kernaimmasti maksavat. Mutta jolla on kansakunnan asiat hallittavana, hänen pitää katsoa Jumalata ja velvollisuuttansa, eikä palkkaa ja kiitosta. Ja totisesti, viimen Jumala palkitsee kaiken hyvän, niin kuin hän kaiken pahan rankaisee.»

Näin Toivonen puhui ja teki, mitä hänen piti.

Mutta nyt nähtiin että Seurakunta oli vielä yli 6000 Ruplaa velkaa, sekä viimeisen sodan ajasta asti, että muutamasta katovuodesta, ja velka oli myös enennyt entisten hallitusmiesten väärän ja petollisen hallinnon kautta. — Ja Toivonen mietti yöt ja päivät, miten tämä kuorma saataisiin Kultalasta poisvyörytetyksi eli ees huojennetuksi. Ja keksittyänsä neuvon, selitti hän sen virkaveljillensä; he, kauvan tutkittuansa, katsoivat sen hyväksi ja sanoivat: »Joska velat olisi maksetut, että kukin tietäisi, mikä hänen on omansa, ja saisi rauhassa hengittää, eikä joka hetki ajatella korkorahoja!»

Nyt tehtiin kaikkein taloin ja tilusten syyni ja arvio, että joksikin määrin tietäisiin, kuinka köyhä eli rikas kukin oli. Ja jokaisen piti kylän hallitusmiehille ilmoittaa ja näyttää, kuinka paljon hänen vielä oli talonsa ja maantilustensa päälle velkaa; tämä pantiin ylös kirjaan, ja sen jälkeen määrättiin, mitä kunkin piti maksaman.

Sitten sunnuntaina Toivonen molempain virkaveljeinsä kanssa astui kokouneen väestön eteen ja sanoi: »Hyvät ystävät ja kylänmiehet, meidän kylämme on velkaa kuusituhatta neljä sataa ruplaa. Siitä on meillä korkorahaa maksettavaa kaupungissa, ja itsellemme olemme velkaa heinistä, oljista, kauroista ja muista antimista, kyyteistä ja transporteista j.n.e. Mitä muualle on maksettavaa, siitä tahdomme toisti puhua. Nyt katsokaamme mitä kyläkunta on itsellensä velkaa.»

»Monella meistä on vielä paljon kyllä saamista kylän yhteydeltä, oljista, heinistä ja muista viimeisen sodan aikana tehdyistä antimista. Kyllähän niille nyt joka vuosi niistä maksetaan intressit; mutta ensinpä heidänkin pitää tähän yhteiseen intressi-maksoon osansa maksaa; niin että moni niin muodoin maksaa intressiä omasta rahastansa. Sepä on varsin työläs ja kokonaan nurja käytäntö. Nyt me olemme jakaneet velan kaikkien päälle, heidän tavaransa suhteen. Rikkaan päälle tulee enemmän, köyhän päälle vähemmän. Tällä muotoa yhteinen velka muuttuu kunkin asukkaan erinäiseksi velaksi. Jolla nyt näin löytyy olevan velkaa samaan määrään kuin hänellä on saamista, hän kuittaa velan saamisellansa, eikä saa, eikä maksa enään mitään korkoa. Jolla taas on enemmän saamista kuin tämän jakamisen jälkeen maksamista, pyyhkii ensin pois koko velkansa, ja siitä, mitä hänen on saamista, niin paljon kuin hänen velkansa teki, ja kysyy: 'Kuka minullen maksaa mitä minun vielä on saamista?' — Vastaus: 'Net sen maksavat, jotka eivät sodan aikana mitään antaneet yhteisiksi tarpeiksi.' Net ovat heidän velkamiehensä, ja taikka heti suorittakoot sen vähän rahan, joka heidän osallensa tulee, eli antakoot laillista korkorahaa, siksi että velka on maksettu.»

Näin Toivonen puhui. Moni oli joka ei sitä heti oikeen ymmärtänyt. Mutta nähtyänsä, ettei siitä ollut kellenkään vahinkota, tyytyivät he siihen. Sillä rikkaat, joilla oli enimmin saamista, saivat myös tavaransa suhteen maksaa enemmän yhteiseen velan maksoon. Niin oli köyhäin vähemmän maksettavaa, ja kukin katsoi tämän asetuksen kohtuulliseksi, sillä että taloin ja tavarain arvio oli tehty kohtuuden jälkeen ja ilman kenenkään puolta pitämätä.

Seuraavana sunnuntaina oli taas kokous ja Toivonen puhui tällä tavalla: »Hyvät ystävät ja kylänmiehet, me olemme kaupungista vähempään vuokraan (intressiin) saaneet niin paljon rahaa, kuin kyläkunta on velkaa, eikä tarvitse nyt Kultalan maksaa enemmän intressiä kuin kaksisataa ja kaksikymmentä Ruplaa vuodessa. Mutta vaikiaksi tulee kuitenkin monelle talonisännälle tähän tarpeeseen koota rahoja. Parempi on sentähden ettei kukaan tarvitse omista varoistaan mitään antaa tämän intressin maksoon.»

Tässäpä naurahtivat kaikki Kultalan miehet ja huusivat: »Kylläpä se neuvo meillen kelpaa; mutta mitenäs sen saat toimeen?»

Toivonen korotti äänensä ja puhui: »Hyvät ystävät ja kylänmiehet, meillä on vielä paljon yhteistä laidunta. Mutta se on huonoa ja kivistä maata, eläimiltä tallattua, jossa ei kasva paljo mitään. Jokainen teistä, jos se olisi hänen omansa, taitaisi sen paremmin käyttää hyväksensä. Mutta kenellen siitä nyt on hyvää? — Ei kenellenkään. Sillä rikkailten, joilla on paljon karjaa ja jotka kesällä sen sinne laskevat, on siitä silmin nähtävästi vahinkoa. Paitsi sitä että heidän lehmänsä illalla tulevat kotiin tyhjempänä ja enemmän nälissään, kuin net aamulla lähtivät ulos, menee myös kaikki pelloille tarpeellinen sonta siellä hukkaan. Köyhille taas, joilla ei ole varaa pitää lehmää, ei siitä ole vähintäkään hyötyä, ja heidän täytyy jättää sen rikkaille nautittavaksi. Onko siinä kohtuus? Miksikä rikkailta pitää oleman enemmän hyötyä yhteisestä omaisuudesta, kuin köyhillä? Emmäkö ole kaikki Kultalalaisia? Eikö ole yhdellä sama oikeus kuin toisellakin. Kuka rikkailten ainoastaan on antanut yhteisen maan nautinnon? — Jos köyhillä olisi siitä vaan palainen maata, että he sen saisivat aidata ja siihen kasvattaa apiloita ja muita ruohoja, olisi heidän karjallensa siitä kahta vertaa enemmän. Sekä terveellisempää että ravitsevampaa rehua, kuin nyt. On sentähden meidän neuvomme, että yhteinen laidunmaa jaetaan taloin päälle, jotta kukin saa osaansa hoitaa ja viljellä miten tahtoo. Mutta maa on kuitenkin ikuisesti kyläkunnan yhteistä omaisuutta, kukin saa osansa vaan arrennille, eikä saa sitä myydä, eikä testamentteerata eli muutoin pois antaa, mutta hänen kuoltuansa se tulee takaisin kyläkunnalle, joka sen uudestaan arrennillen antaa jollenkullen nuorelle isännälle, jolla on vasta aljettu talous, vaan ei vielä osaa yhteisessä maassa. Kukin maksaa osaltansa vähäisen arrennin vuodessa, ja sillapa yhteisen velan intressit suoritetaan. Näin ei maksa kukaan tätä vuokraa omasta talostansa, vaan siitä maan-osasta, joka hänellä on yhteisestä laitumesta.»

Näin Toivosen puhuttua, miehet vähän aikaa olivat ääneti, asiata miettien, mutta pianpa nousi tohina ja huuto ja riita ja tora, ikään kuin olisi ollut murhan asiat. Sillä rikkaat talonpojat, jotka tähän asti olivat yksin pitäneet karjansa tällä laitumella, eivät ollenkaan tahtoneet tätä jakamista, huusivat että heille tehtiin vääryyttä ja uhkasivat oikeuden käynnillä. Muutamat sanoivat: »Kyllä me sen näemme, että kerjäläiset tahdotaan tehdä rikkaiksi, ja kunnialliset ihmiset ryysyisiksi. Jolla on karjaa, lähettäköön sen laitumelle; se on vanha tapa ja oikeus, joka on esivanhemmilta peritty, ja josta me kiinni pidämme!»

Mutta suurin osa talonpoikia, jotka eivät olleet rikkaita, eli jotka, enemmän maitoa ja sontaa saadaksensa, elättivät karjansa navetassa, pitivät Toivosen puolta ja laidun päätettiin jaettavaksi. Heti kutsuttiin maamittari, jakamaan sitä yhtä suuriin osiin, joista vetivät arpaa ne, jotka niitä tahtoivat viljeltäviksi. Rikkaat talonpojat valittivat Esivallalle, että heidän oikeutensa niin oli sorrettu. Mutta sieltä tuli tällainen päätös: »Kultalan yhteinen maa on sen asukkain vaan ei lehmäin omaisuus. Sentähden jokainen asukas saa käyttää yhteistä maata eli sen osaa, kuinka hän tahtoo. Mutta te katsotte ja puollatte, ei vanhaa oikeutta, vaan omaa etuanne, ettekä sitäkään oikeen ymmärrä. Sentähden tulee tästedes laidunmaa jaettavaksi. Siihen tytykää ja menkää rauhaan!»

Sillä päätöksellä saivat rikkaat talonpojat mennä kotiinsa. Nyt he vasta rupesivat surkuttelemaan Karhulaa, että hän oli poissa ja Kruunun työssä, ja sanoivat: »Kaikkein vikainsa kanssa hän oli kuitenkin hyvä mies; hän piti kiinni vanhoista tavoista ja oikeuksista; hänen aikoinansa ei suinkaan olisi tällaista tapahtunut. Tuo Toivonen se on levoton ja tytyvätön ja aina uusia pyytävä ihminen.»

23.

JA VIELÄ KERRAN: VELAT PITÄÄ SUORITETTAMAN

Jo ensi keväimenä oli iloa ja toimea yhteisen laitumen entisessä autiossa. Sillä kussa ennen kulki yksinäisiä lehmiä, jyrkien ja pureskellen siellä ja täällä kasvavia huonoja ja karvaita ruohoja, oli nyt oikia kryptimaa. Siellä nyt nähtiin papuja, humaloita ja hamppuja, herneitä ja pellavia, kaalia ja potaattia, kaikellaisia ruohoja ja jyviä, mitä siellä mitä täällä kasvavan. Kukin taisi helposti laskea, että hänellen laidunosansa antimista piti oleman ei ainoastansa arrennin maksoksi, mutta vielä runsaasti päälliseksi. Rikkaatkin, tultuansa kerran ymmärtämään, joka kyllä oli heilien vaikia asia, tunnustivat viimen heillen siitä karttuvan hyvän edun. Sillä heillen oli voittoa ei ainoastansa karjan rehun, maidon ja lannan vuoksi, mutta myös rahassakin. Jos nimittäin kukin, niin kuin heidän päänsä jälkeen olisi käynytkin, yhteisen velan intressiä maksettaissa, olisi omasta kukkarostaan antanut rahaa siihen tarpeeseen, olisivat rikkaat tulleet maksamaan muita suhteen paljoa enemmän, koska nyt taas jokainen arentimaastansa maksoi yhtä paljon. Mutta Toivonen ei ollut vielä tähän tytyväinen, eikä ollut ilman syytä päiväkaudet juosnut ympärin metsissä. Hän myös kävi kaupungissa Yli-Maanmittarin tykönä, joka oli askareissansa varsin taitava mies, ja hän kuljetti häntä ristin rastin Kultalan yhteisessä metsässä, neuvoa kysyen kaikellisista. Nähtiin kyllä että Toivosella taas oli jotain miettimistä, mutta mitä? Sitä ei juuri tiennyt kukaan. Rikkaat sanoivat: »Kyllähän me sen näemmä, että meidän päallemme on taas tuleva joku rasitus!» Mutta sen kerran he kuitenkin erehtyivät.

Ja Kultalalaisten taas kokousta, oli kukin haluisaan tietää mitä uutta nyt tuumailtavaksi annettanee.

Toivonen astui taas esiin ja puhui korkialla äänellä: »Hyvät ystävät ja kylänmiehet! Velaton mies on kaikillen otollinen. Mutta meidän kylälämme on vielä velkaa. Sen intressit me maksamme arrentimaista. Paree olisi vielä, että pitäisimme kukin omassa kukkarossamme arentimaasta saadut rahat, kymmenenkään vuotta eli kauvemmin. Siitäpä meillen olisi kaikille varsin suuri apu.»

Miehet naurahtelivat ja sanoivat: »Ei suinkaan tuo olisi hullu neuvo.»

Toivonen sanoi vielä: »Minä ja nämät toiset kunnialliset hallitusmiehet otamme päallemme ja vastaamme, että yhteinen velka kokonaan eli suurimmaksi osaksi tulee suoritetuksi ilman Teidän kulustanne, jos vaan suostutte kolmeen asiaan, niitä tehdäkseenne.

»Ahaa!» huusivat rikkaat talonpojat: »Siinäpä se juuri on!»

Toivonen puhui: »Kuulkaat minua ja ajatelkaat tarkkaan, jos ma puhun oikeen eli ei. Täällä on Kultalassa nuin sata taloutta.»

»Se on tosi» huusivat talonpojat.

»Kukin talous,» sanoi Toivonen, »saapi vuodessa kaksikymmentä syltää puita, paitsi risuja, yhteisestä metsästä.»

»Tosi sekin on,» sanoivat Talonpojat.

»Ja niin paljon tarvitseekin joka talous,» puhui Toivonen; »muutama enemmän, toiset taas vähemmin, jotka ruokansa tuottavat yhteisestä ruan laitoksesta. Mutta kaikki tulisivat vähemmällä aikaan, jos eivät leipomisiin, viljan kuivaamisiin (riihiin) ja pesuihin kuluttaisi liian paljon puita. Arvelkaat vaan, jos yhdessä viikossa kymmenen eli kaksikymmentä taloa tekevät pesoa eli leipovat, kuinka paljon puita niin monessa talossa yht'aikaa poltetaan!»

Tähänpä talonpojat sanoivat muristen: »Kyllä se nyt niinki on, mutta emmähän me taida leivätä elää ja kulkea likaisissa vaatteissa.»

Toivonen sanoi: »Tässä maassa on monta seurakuntaa, jotka ovat paljoa rikkaammat kuin me, ja kuitenkin paljoa paremmin hoitavat talouttansa ja säästävät, kuin me. Mutta juuri sentähdenpä ne ovat rikkaammat. Seurakunta on, joilla ei ole niin paljon metsää, kuin meillä, mutta heillä on kuitenkin puita kylläksi ja vielä myydäkkin. Mutta kuinka he tekevät? Siellä on usiammalla talolla yhteisesti ainoastansa yksi yhteinen leipouuni ja kuivausuuni (riihi). Sinne kukin vuorossaan kantaa taikinansa ja

viljansa. Ja kuin niin muodoin ei uuni saa koskaan jäähtyä, saapi se vähemmällä puiden polttamisella tarpeellisen kuumuutensa. Se, mä sanon, on oikeen katsoa talouttansa ja säästää! — Miksi emme taida mekin sitä? Miksi emme jo aikaa ole näin tehneet? Vastaus: Sentähden että me olemme kaikkeen hyvään taikka liian hitaat elikkä nerottomat. Ja ajatelkaat myös se asia, kuinka helposti leipominen ja peseminen asuinhuoneissa eli kotona taitaa koko kylän saattaa valkian vaaraan. Ajatelkaat, kuinka paljon puita vaan sen kautta tulisi säästetyksi, että tuvissamme eli asuinhuoneissamme olisi pienemmät ja soveliaammat uunit, jotka vähemmin puita kuluttavat, kuin nuot hirmuiset kivimuurit, joita nyt leipomista ja kuivaamista varten tarvitaan. Puita polttaa on rahaa polttaa.»

Kuultuansa näitä sanoja Kultalalaiset kynsivät päätänsä vähän närkeästyneinä.

Mutta sitä ei näkevinäänkään Toivonen puhui edespäin: »Katsokaat kaikin puolin. Muissa seurakunnissa on jo yhteiset pesuhuoneet, joissa kukin talo vuorossaan toimittaa kaiken pesunsa. Siitä on sama puiden säästö ja valkian vaarasta sama vakuutus koko kylälle. Me tämän tiedämme ja katsomme sen hyväksi. Miksikä siis meillä joka talous tekee pesunsa kotona omassa huoneessa? — Leipoessa ja pestessä palava valkia pikemmin polttaa ja turmelee meidän uunimme ja takkamme. Täytyy niitä sentähden useimmiten parannuttaa ja korjauttaa. Se maksaa rahaa. Jos olisi kylällä yhteinen pesuhuoneet, ja jos usiammat talot yhtyisivät pitämään yhteistä leipo-uunia, niin se tulisi paljoa vähemmin maksamaan.»

»Nyt me siis, hyvät ystävät ja kylänmiehet! teitä kehoitamme rakentamaan yhteisiä leipo-uuneja ynnä kuivausrakennusten kanssa, ja yhteistä pesu-huonetta, niin kuin muissa seurakunnissa on. Ensimmäiset kulutukset annettakoon yhteisistä rahoista. Me kaikki tehkäämme tarpeelliset ajot ja päivätyöt. Mitä tästä arveletta?»

Siinäpä kaikellaista arveltiin. Muutamat tahtoivat vanhasta kiinni pitää; mutta usiammat jo kyllä ymmärsivät yhteisen pesuhuoneen olevan paremman. Leipo-uuneja het eivät tahtoneet, sillä ett'eivät sellaisia vielä tunteneet. Mutta toiset taas mielellään tahtoivat suostua myöskin yhteisten kuivaus- ja leipo-uunien rakentoon. Kun sitten kauvan riideltä huudot laskettiin, tultiin useimpain huutoin jälkeen siihen päätökseen, että, ei ainoastaan yhteinen pesuhuoneet, mutta myös yhteiset leipo-uunit piti rakennettaman.

Tähän Toivonen sanoi iloissansa: »Hyvät ystävät ja kylänmiehet! tämä teidän päätöksenne on teille kunniaksi ja teitä monella hyvällä edulla ja hyödyllä kostava ja palkitseva. Nyt tulee viiminen. Koska te nyt tästedes tuletta vähemmin puita tarvitsemaan, niin polttakaat myöskin vähemmin. Tehkää näin säästetyt puut rahaksi, sillä maksaaksenne yhteistä velkaa. Kuulkaat minua ja auttakaat minua laskeissani.»

»Jos kukin talous, joka nyt saapi, paitsi risuja, 20 syltää puita, tulee vuodessa kahdellatoista aikaan: niin sadan talouden säästöt vuodessa tekee kahdeksan sataa syltää. Syllästä maksetaan kaksi Ruplaa, joka tekee vuodessa tuhat ja kuusitoista sataa Ruplaa. Neljän vuoden kuluessa karttuu näin säästettyä kuusi tuhatta ja neljä sataa Ruplaa, jollapa velkamme jo pitäisi olla maksettuna.»

»Kuulkaat vielä. Meillä on vielä vähän yli kuudensadan tynnyrin alaa metsämaata. Sitten kuin on herjetty metsiä karjan laitumina pitämästä, kasvaa siellä, niin kuin kyllä tiedätte, kaikki iloisesti ja runsaasti. Minä olen kulkenut Maanmittarin kanssa läpi koko metsän. Hän sanoo, että joka vuosi tynnyrin alalle maata kasvaa puolen syltää halkoja tykö. Vielä hän sanoo, että meidän pitää antaa vesasta kasvavain lehtipuiden, niin kuin leppäin, haapain, vahterain, pihlajain, tuomien kasota kolmenkymmenen vuoden vanhoiksi; suurten tammien, mäntyin, ja muiden suurempain hirsipuulajien täytyy saada seisoa seitsemän kymmenen, eli sadan vuoden vanhoiksi ja vanhemmiksikin. Säästääksemme ja oikiassa järjestyksessä pitääksemme metsää, meidän pitää jakaa kaikki pienempi lehtimetsä kolmeen kymmeneen osaan, ja kaikki karkiampi hirsimetsä sataan ja usiampaankin osaan. Jos nyt vuosittain kustakin laista otamme ainoastaan yhden osan, niin me luonnollisesti saamme joka vuosi yhtä paljon puita, emmekä hakkaa liian paljon eli liian vähän, ja meille ja jälkeemme tulevaisille olisi aina vanhaa, täysikasvoista metsää hakata. Vielä hän sanoi meillä olevan petäjistössä niin vanhoja puita, että, jos niitä järjestänsä hakattaisiin, moni niistä tulisi liian vanhaksi ja ennättäisi lahoa pois. Jos me net muutaman vuoden kuluessa poishakkaisimme, olisi sadan vuoden perästä niiden sijassa taas jälkeentulevaisillemme sadanvuotinen metsä. — Niin on siis meidän neuvomme tämä: jos me joka vuosi säästämme kahdeksan sataa syltää, niin on kolme tuhatta ja kaksi sataa syltää neljän vuoden säästö. Mutta emme tarvitse neljä vuotta odottaakkaan, vaan saatamme kahdessa vuodessa kaataa kaiken tämän neljä vuotisen säästömetsän, sillä maksaa velkamme, pistää intressit omaan kukkaroomme, ja niinä neljänä vuotena kokea tulla aikaan kukin talo kahdellatoista syllällä ja risuilla.»

Miesten kuultua tätä neuvoa, syntyi taas riita ja huuto. Useimmat olisivat kyllä mielellään pitäneet intressin, mutta tahtoivat myöskin pitää puunsa. Näin riideltiin ja väitettiin, siksi että yö kerkesi, eikä tultu mihinkään päätökseen, vaan niin erottiin toinen toisestansa.

JO KÄYPI AINA PAREMMIN

Hyvin ajattelevaiset ja ymmärtäväiset miehet kylässä puistivat päätä ja sanoivat: »Ei tuo uppiniskainen kansa koskaan suostu puiden säästöön.» Mutta Toivonen naureskeli ja vastasi: »Malttakaa vaan! hyvä asia vaatii aikansa. Miesten pitää ensin miettiä asiata ja nukkua sen päälle. Ei Kultalakaan yhtenä päivänä rakennettu. Meidän kylämme asukkaat kuultuansa jonkun uuden, vaikka kuinka hyödyllisen neuvon eli osotuksen, ovat juuri kuin lapset, koska he näkevät jonkun oudon miehen. Ensin he huutain ja peljästyksissään juoksevat pois; sitten he kaukaa katselevat häntä, ja tulevat hiljalleen takaisin, havattuansa etteipä tuo pure; vihdoin he leikitsevätkin hänen kanssansa ja tulevat hyväksi ystäviksi.»

Näin Toivonen puhui. Mutta nyt ruvettiin pesu-huoneen ja leipo-uunein rakennusta. Puita hakattiin, kiviä murrettiin, savea, kalkkia, tiiliä tuotiin, kaikki yhteisellä työllä. Ne taloudet, jotka suostuivat yhteisen leipo-uunin tekoon, tulivat kokoon, keskustellen missä järjestyksessä kukin sitä saisi nautita, ja määräsivät silleen soveliaan paikan. Toivonen tuotti taitavan muurmestarin, joki tunsikin miten uunit ja takat parahiten rakennetaan. Itse hän kuljeskeli moniaissa kylissä, niissä olevia laitoksia katsellaksensa ja valitaksensa mitä parasta oli Kultalalle. Syksyn puoleen olivat jo pesu-huoneet ja uunit raketut ja Kultalalaisille suureksi iloksi ja hyödyksi; sillä pian aivan selvään nähtiin, että paljon puita tuli säästetyksi ja valkian vaarasta oli vähemmän peljättävää.

Mutta yksi asia vetää toisen perässään. Moni mies jo itsestensä rupesi ajattelemaan, ett'eivät nuot savuiset ja nokiset suuret uunit enään liene niin tarpeelliset kuin ennen; taitanee ehkä tulla aikaan pienemmillä, jotka vähemmän puita kuluttavat. Toivosella ja Herra Kappalaisella oli heidän huoneissansa sellaisia pieniä kamari-uuneja, jotka myöskin olivat niin raketut että niissä taisi keittää. Kaupungissa sellaisia nähtiin melkein joka paikassa. Karhulakin aikansa oli jo teettänyt itsellensä sellaisia, että muka hänen tykönänsä näyttäisi niin kuin kaupungissa. Ja olikin siitä voittoa. Säästetyt puut taittiin myydä ja saada rahaa. Eikä enään mennyt kenenkään mielestä nämät Toivosen sanat: Puita polttaa on rahaa polttaa! Mutta kustannukset uuneja muuttaissa ja uudestansa rakentaissa heitä vielä peljättivät.

Kuitenkin muutamat niistä kahdesta neljättä Kullantekiäliiton salaisista jäsenistä, jotka jo olivat oppineet Toivosen neuvoja noudattelemaan, antoivat Toivosen sanottua jo ensi syksynä muuttaa uuninsa, olletikkinkin koska hän muutamille köyhemmille lainasi vähän rahaa siihen tarpeeseen. Kaupungista tullut taitava mies rakensi kaikki varsin hyvin ja soveliaasti. Mutta nyt nähtiin kuinka kylän miehet ja vaimot kaikilta haaroin tulivat katselemaan näitä uuneja, niin kuin muitakin kummituksia. Kaikki he nauroivat, tekivät pilkkaa ja moittivat. Sitten, koska talvi tuli ja pakkainen jäinensä, pyryinensä ja luminensa, kävi heidän kummaksi, että nuo pienet, seinistä irtanaista seisovat uunit kuitenkin taisivat tehdä tuvat niin lämpimiksi. Mutta koska sitten kevätpuoleen usiammalla niistä, joilla oli sellaiset uunit, vielä oli puita myydä, alkoipa asia muillenko näkyä otolliselta. Eipä enään juuri paljon kehuttu niistä vanhoista, hirmuisen suurista uuneista, ja vihdoin kukin tahtoi tupaansa sellaisen pienen kummituksen. Moniaat jotka niitä olivat nähneet muiden tykönä, rakensivat itse samanlaisia kotonansa, ja miettivätkin myös kaikenlaisia parannuksia, jotka kaikilta hyväksi nähtiin. — Keväällä sanoma kulki ympäriin talosta taloon, muistuttain: »Tuokaapa nyt rahaa; yhteisen velan intressit pitää maksettaman; maksakaat siis arrenti rahat tiluksistamme!» — Sepä oli pahaa ja vastahakoista, näin yhtäkkiä antaa pois rahaa aivan muka tyhjän edestä. Muutamat sanoivat: »Menköt sinne ja sinne yhteiset velat!» Toiset juoksivat Toivosen tykö ja sanoivat: »Miksi et enään puhu siitä entisestä neuvostasi, kuinka yhteiset velat taittaisiin puilla maksettaa? Otappas se taas puheeksi!»

Tätäpä oli Toivonen juuri odottanut. Ja kansan kokousta, hän sanoi: »Kaikki yhteisesti ovat siitä mielestä, niin kuin joka haaralta olen kuullut, että velka pitäisi suorittaman. Mutta ei yksikään tahdo vähentää jokavuotista polttopuittensa tarvetta kahdeksalla syllällä. Noh, määrätkäämme sitä vaan neljää syltää vähemmäksi. Eihän tuo nyt tuntune niin paljon kuin kahdeksan syllän vähennys, koska uunitkin vähemmän puita vetävät. Jos siis hakkaatte vuoden tarpeeksenne, kahdenkymmenen sijaan ainoastansa kuusitoistakymmentä syltää, siksi että taas on metsään kasvanut kylläksi puita; niin on velka kuitenkin muutaman vuoden kuluessa maksettu.»

Vielä nytkin kuului morina, mutta otettiin kuitenkin tämä neuvo varteen ja säättiin seurattavaksi. Ja koska tämän säännön oli korkia Esivalta ei ainoastansa vahvistanut mutta vielä kiittänyt hyväksi, julistettiin likellä ja kaukana asuville tämä metsän kaanto eli hakkaus. Paljon ostajia tuli likeltä ja kaukaa. Yli-Maanmittarin läsnä ollessa ja hänen neuvottuansa kaattiin vanhimpia hirsipuita, ja muutamin paikoin myös nuoriakin puita, kussa olivat kovin tihissä; ei kuitenkaan myyty kaikkia kerrassaan, vaan kahden vuoden kuluessa, ettei niiden hinta hälvenisi, ja niin oli kahden ajastajan perästä saatu kokoon yli kuusituhatta Ruplaa, niin että ei ainoastansa yhteinen velka tullut maksetuksi,

mutta myös jäi yli melkoinen summa, joka tarvettilain varaksi lainattiin ulos korkorahaa vastaan.

Mutta nyt Toivonen myös noudatti Yli-Maanmittarin ja Esivallan tahtoa. Taitaaksensa nimittäin oikiassa järjestyksessä pitää ja hoitaa metsää, joka oli paras osa yhteisestä omaisuudesta, annettiin Maanmittarin mitata kaikki metsämaat ja panna net karttaan. Katsottuansa ja tutkittuansa ne kaikki, hän ne jakoi osiin, ja määräsi, kuta osaa kunakin vuonna sai hakata. Ja näin varustettiin yhteistä metsää kolmen kymmenen vuoden varaksi ja erittäin sadan vuoden varaksi. Hän antoi kylän Hallitusmiehille kirjallisen opetuksen ja neuvon, mitä heillä joka vuosi oli vaariin otettavaa puita hakattaissa ja uusia istuttaissa. Ja hallitusmiehet antoivat kansallen oikian metsä-orningin eli asetuksen metsän korjuusta, jossa oli sääty, mitä puita kaataissa ja niitä jakaissa piti vaariin otettaman, kuinka hirsipuita kansan tarpeiksi piti jaettaman, luvattomat hakkaukset ja muut rikokset rankaistettaman, mitä metsävahtia valitessa oli muistettava j.n.e., niin että kaikillen tehtäisiin oikeus ja yhteistä hyvää autettaisiin.

Nämät asetukset olivat varsin hyvät. Jos tuli vuoroon sellainen metsän osa hakattavaksi, josta saatiin aivan vähän puita, niin palkittiin mitä puuttui siitä mitä joku toinen osa antoi yli tarpeen. Metsänvahti sai paremman palkan, että hän öin päivin ahkerammin katsoisi metsävarkaiden perään. Joka toinen vuosi hallitusmiehet, seurattuna talon isänniltä, metsänvahdilta, ja muutoin sekä vanhemmilta miehiltä, että nuorilta pojilta, kulkivat ympäri, kaikkia metsämaiden rajoja ja rajamerkkejä, niin myös peltoja ja niittyjä katsomassa ja ojensivat mikä ojennusta vaati. Niin estettiin monta riitaa jotka muutoin syttyvät koska ei rajoista ja rajamerkeistä pidetä tarkkaa vaaria.

25.

VIELÄ ON PALJON VAIVAISUUTTA KYLÄSSÄ

Kaikki maakunta ihmetteli, eikä voinut kylläksi ihmetellä Kultalalaisia. Ihmisten tila oli silmin nähtävästi paranemallansa. Ei ainoastansa itse kylä ollut vapaana veloista, mutta myös net, jotka olivat varsin velkauneet, vähitellen maksoivat velkojansa. Jokainen kaupungissa, jolla oli rahaa lainata, antoi sen ennen kaikkia muita Kultalan miehille lainaksi; sillä kukin tiesi että kylän hallitusmiehet olivat varsin omatuntoiset pantattuun maatilusten arviota määrätessä, ja tunsivat aivan tarkkaan, kuinka paljon kukin talo eli tilus oli velkaa. Ei niin ollut muualla; ja sentähden Kultalalaista uskottiin kaikkialla ja arvossa pidettiin. Jos tuli kerjäläinen ja sanoi olevansa Kultalasta, sai hän tämän soimauksen: »Etkös häpiä kerjätä, ja olet Kultalasta?» Arveltiin muka ettei ollut yhtään kerjäläistä »Kullantekiäin kylässä».

Mutta siinä erehdyttiin. Sillä tässä uudestaan kukoistavassa kylässä oli vielä paljon tähteitä entisestä pahasta ajasta. Siellä asui muutamia viheliäisiä perhekuntia, joita ei auttaneet eli parantaneet Herra Kappalaisen puheet eikä Esivallan uhkaukset. Siellä eli ihmisiä, jotka ennen tahtoivat olla joutilaina, nälkää nähdä ja kerjätä, kuin kasvoinensa hiessä ansaita leipänsä. Siellä eli ihmisiä, jotka oikeen opettivat lapsensa kerjuuteen ja varkauteen, ja illalla heitä pieksivät, jos eivät olleet kylliksi koonneet. Siellä oli ihmisiä, jotka paloviinaan eli muihin herkkuihin tuhlasivat mitä het olivat taikka ansainneet työllänsä eli saaneet kerjäämällä. Eikä ollut toivomista, että tämä sukukunta kerrankaan kuolisi pois. Siihen sijaan niitä eneni, kuta myöden Kultalan tila parani. Sillä ne menivät naimisiin keskenänsä ja synnyttivät lapsia, ilman mitään huolimatta, miten itsiänsä ja lapsiansa elättäisivät. Sanoivat vaan näin: »Onhan täällä yhteinen köyhäin (eli vaivaisten) raha, se on meidän; yhteisen kansan velvollisuus on meitä elättää, tahtokoon taikka ei. Ajaa meitä pois eli antaa kuolla nälkään, sitä ei he uskalla.»

Tällainen hävytön puhet kävi liiatenkin seurakunnan hyväntahtoista Kappalaista sydämmellen. Ja hän sanoi usein Hallitusmiehille: »Ahkeroitkaat kuin paljon tahdotte: niin kauvan kuin kylässämme ovat nämät laiskuuden, riettauden ja irstaisuuden esimerkit, jotka ovat kaiken pahuuden emä, ei koskaan tule kylämme voimaan. Sillä mitä rehti ihmiset ansaitsevat, siitä syövät myös nämät laiskat joutilaat. Net alinomaa kuluttavat toisten tavaroita, ja vielä esimerkkillänsä viettävät muitakin samanlaiseen ilkiään käytäntöön ja riettauteen.»

Hallitusmiehet kyllä sen ymmärsivät niin hyvin kuin Herra Kappalainen. Mutta miten auttaa eli estää tätä ilkiötä kerjäystä ja laiskuutta? Siinäpä se juuri oli? — Olihan siellä kyllä vaivaisten huonet; mutta se oli kovin vähä tälle kerjäläis-joukolle, niin ettei sinne mahtunutkaan monta. Eikä ollut sinne panemistakaan ihmisiä. Kyllä Herra Kappalainen usein kävi siellä katsomassa, toivoin taitavansa heitä parannukseen saattaa; — mutta turha oli hänen toivonsa. Siellä asuivat yhdessä vanhat ja nuoret, miehet ja vaimot, joilla ei ollut omaa huonetta. Tämä oli, niin kuin Herra Kappalainen usein sanoi, oikia sieluin murhapaikka. Sillä lapset siellä näkivät ja kuulivat vanhoilta paljon häpiällistä; että miehet ja vaimot asuivat yhdessä; jotka muutoinkin olivat varsin pahantapaiset, se saatti paljon ilkeyttä ja riettautta. Se maan tilus, joka kuului tähän vaivaisten-huoneeseen, oli kokonaan laimin lyöty ja aina huonosti korjattu, ja Toivosella oli täysi työ, itse huoneessa ees saapa ulkonaistakaan puhtautta variin otetuksi. Mutta kuinka hän mieltikin ja ahkeroi, ei hän voinut kuitenkaan keksiä yhtään neuvoa,

miten tätä kokounutta, joutilasta ja pahanelkistä roistoväkeä parantaa ja auttaa; ja viimein rupesi hänkin uskomaan, että se oli paha, josta ei päästä ja jota ei saateta auttaa.

Mutta Herra Kappalaisella ei ollut yhtään lepoa eikä hän julennut nähdä niin suurta ilkeyttä ja turmellusta seurakunnassaan. Mutta hän oli viisas ja nerokas mies, joka ei huolinut suorastaan ja rohkeasti ryhtyä ja sekoittaa itseänsä yhteisiin asioihin, sillä, taitaaksensa vaikuttaa hyvää, hän tahtoi olla ystävytydessä kaikkein kylän asukkain kanssa. Hän antoi siellä ja täällä jonkun hyvän neuvon, tuumasi yhden eli toisen tuuman, ja oli iloissaan, jos ne siltä eli tältä Hallitusmieheltä vastaan otettiin ja noudatettiin. Eikä ollut olevinaanakaan, että se neuvo eli tuuma oli tullut häneltä; vaan hän salli Hallitusmiehille sen kunnian, että het olivat itse oikian keinon keksineet. Tämä heitä miellytti, ja sitä kernaammasti het toimittivat asiat. Hän myös arveli näin: se on oikeen ja hyvä, että kylän hallitusmiehet pidetään arvossa ja kunniaassa; mutta se arvo ja kunnioittaminen taitaisi vähetä, jos sanottaisiin, että he ottavat muilta neuvoa ja opetusta. Se ei kelpaa. Tällä tavalla tämä viisas ja nerokas mies vaikutti hiljaisuudessa, ilman omaa kunniaa eli kiitosta pyytämätä, ja vaikutti enemminkin kuin net itse tiesivätkään eli uskoivat, jotka hänen nevojansa noudattivat. Ja jos ei kaikki käyntykään aina, niin kuin hän olisi suonut, ei hän siitä narkästynyt, eikä sentähden herennyt hyvää asiaa toimeen auttamasta. Sillä hän oli myös niin ymmärtävä, että hän uskoi muidenkin ihmisten saaneen Jumalalta ymmärryksen, ja kukatiesi monta asiata taitavan ja tietävän paremmin kuin hän. Kaikki mikä oli hyödyllistä, sitä hän suuresti kiitti; tämä kiitos miellytti ja ilahutti. Ja jos havaittiin mitään väärin tehdyksi ja erehdytyksi, koki hän sitä hyvydellä ja lempeydellä peitellä ja autella, joka taas lohdutti ja rohkaisi erehtynyttä.

»Ei tämä kauvemmin näin kelpaa, että seurakunnalla on tällä lailla köyhiä ja joutilaita kerjäläisiä!» sanoi muuan päivä Toivonen Kappalaiselle: »Mutta en voi siihen keksiä kelpo neuvoa. Kerjäläiset ovat kansalle, niin kuin täit ihmisen ruumiille: räsitus ja häpiä; ja net imevät pois kaiken veren, nesteen ja voiman, ettei ole mahdollinen tervehtyä ja päästä voimiinsa. Minua oikeen hirvittää, nähdessäni vaivaisten huonetta. Se maksaa niin paljon, eikä mitään hyödytä, ja on vaan hävyttömyyden ja pahoin tapain elatushuonet.»

Kappalainen vastasi ja sanoi: »Tämän oletta puhuneet juuri kuin minun sydämmestäni. Jos ei kylällä olisi köyhäin huonetta, ei olisi sen asukkaitakaan. Enimmin kerjäläisiä ja joutilaita aina nähdään niissä paikkakunnissa, joissa on enimmät köyhäin vaivat eli missä enimpää almuja jakaillaan.»

Siihen sanoi Toivonen: »Kyllä jo olen minäkin ajatellut ettei pitäisi ollakkaan koko vaivaisten huonetta. Mutta ei silläkään tule paremmaksi. Parahitenkin asetetuissa seurakunnissa on aina köyhiä ja kelvottomia. Mitä niiden kanssa pitää tehtämän? — Olenma muissa seurakunnissa nähnyt, että köyhät saavat ruotivaivaisina kulkea ympärin varakkain talonpoikain tykönä vuorottain, elikkä viikon ajan kussakin talossa nauttivat elantoa eli saavat yösiaa. Mutta se on vanhoja ja kivuloisia vastaan julma käytös, ja työhön kykeneville kehoitus joutilaisuuteen ja laiskuuteen, sekä sielun että tapain turmellus. Toisissa seurakunnissa taas, joissa kerjääminen oli poiskielletty, minä olen nähnyt, että köyhät ja kerjäläiset seurakunnan kulutuksella elätettiin niiden taloissa, jotka siitä vaativat vähimmän maksun. Net olivat aivan köyhiä ihmisiä, jotka sen kautta tahtoivat ansaita jonkun pienen rahan, ja viimein sellaisessa pahassa seurassa itsekin pahenivat ja hävisivät. Siitä ei ollut seurakunnalle yhtään hyötyä, mutta vahinkoa ja turmellusta. Sillä kerjäläiset eivät paranneet, mutta siihen sijaan saastuttivat ja riettauteensa harjoittivat muita, joiden tykönä he asuivat. — Jaa, Herra Pastori, verta itkeä mahtaisin, ajattellessani köyhiä orpolapsi-raukkoja, joita näin muodoin ikään kuin auksionin kautta annettiin vähintä maksoa vaativallen syöttiläiksi. Minä muistan, kuinka kalliina aikoina tällaisten lasten ruokon edestä kyllä otettiin rahaa, mutta lasten annettiin nälkää nähdä; ja kuinka, jos net raukat nälissään parkuivat ja huusivat, heitä vitsoilla pieksettiin, että olisivat vaiti, eikä muut ihmiset saisi kuulla siitä. Minä muistan, kuinka kerran sellaisen lapsukaisen kuollut ruumis avattiin, eikä vatsasta löytynyt muuta kuin vähän ruokaa ja vettä, mutta selkä ja reidet täynnä verinaarmuja. Totta totisesti, Turkkilaisilla ja Pakanoilla on enemmän armeliaisuutta, kuin usein löytyy meidän raailla ja valistumattomilla talonpojillamme.»

»Tiedän minä myöskin kyllä,» sanoi vielä Toivonen: »että monessa paikoin hallitusmiehet ovat tuumailleet rakentaa vaivaisten huoneita, sinne pannaksensa köyhiänsä. Sitä ei he kuitenkaan tehneet totisesta armeliaisuudesta ja rakkaudesta ihmisiä kohtaan; mutta net kovasydämmiset ja laiskat hallitusmiehet tahtoivat sillä vaan helpoittaa vaivansa ja päästä alinomaan vaivaisten asioita ajattelema. Sillä hallitusmiesten ylpeys kyllä halajaa viran kunniaa, vaan sen kuormaa he kokevat kaikella tunnottomalla hävyttömällä tavalla välttää!»

Näin Toivonen puhui. Herra Kappalaista ilahutti hänen tarkka tietonsa ja ymmärryksensä näissä asioissa, ja hän sanoi: »Ajatukseni tästä varsin tarpeellisesta asiasta minä olen pannut paperille; lukekaatpa niitä. Kyllä niissä on vielä paljon ojentamista; mutta ojentakaat ja parantakaat ja jättäkää pois mikä ei kelpaa.»

Toivonen otti kotiinsa Herra Kappalaisen paperit. Hän luki niitä monet kerrat. Hän puhui niistä toisten hallitusmiesten kanssa. Hän meni Herra Kappalaisen tykö ja teki kaikellaisia muistutuksia ja kysymyksiä, kuulteli visusti hänen vastauksiansa ja taas keskusteli virkaveljeinsä kanssa. Vihdoin hän Herra Kappalaisen kanssa suostui millä neuvolla vaivaisten hoito parahiten taitaisi autettaa. Sitten hän kutsui kokoon kylän kunniallisimmat miehet, neuvotteli heidänkin kanssa asiasta ja kuulteli mitä heillä oli siihen sanomista. Sen jälkeen taas yksi ja toinen asian haara oikastiin ja paranettiin.

26.

MITÄ KULTALALAISET TEKEVÄT KERJÄLÄISILLENSÄ

Koska nyt kaikki oli hyvin mietitty ja tuumattu, tartuttiin työhön. Kuitenkaan ei tiennyt moni kylässä, mitenkä ilman aivan suurita kulutuksita taittaisiin ja tahdottaisiin hoitaa ja elättää niin monta kerjäläistä, joutilasta, apua tarvitsevaa sairasta, vian alaista ja sitä suurta lapsijoukkoa.

Ensistä otettiin, Esivallan luvalla, köyhäin rahakassasta, niin paljon rahaa kuin nähtiin tarvittavan; niillä hankittiin sorvituoli, nikkari-penkki, kirveitä, höyliä, sahoja, lapioita ja kaikellaisia muita työaseita. Vaivaisten huoneessa oleva köökki myös parannettiin, että siinä taittiin monelle perheellen yhtä aikaa keittää, ja tehtiin kaikellaisia muita muutoksia, niin että oli eri työhuoneet miehille, eri vaimoille, ja kummallenko sekä miehen että vaimon puolelle erittäin sairashuoneensa. Katettiin myös jokaiselle terveelle eri makaushuoneensa. Se oli pieni kammio, ainoastansa viisi kyynärää pitkä ja puolentoista leviä, niin että laattialle mahtui oljilla täytetty polstari ja pään alainen, ynnä karkiaivan lakanain ja villaisen peiton kanssa. Kussakin kamarissa oli oma ovensa, jossa oli reikä, että tuuli eli puhdas ilma pääsi sisälle juoksemaan. »Ei pidä sentähden laittaa aivan hyvää ja alkiata kerjäläisille,» sanoi Toivonen: »mutta niin että he saakoot halun, omalla työllään hankkia itsellensä parempaa oloa.» Sentähden joka loukko koko huoneessa oli laitettu makauspaikaksi. Katossa säilytettiin, mitä oli tarpeiksi ostettu, niin kuin villaa, hamppua, puita ja senkaltaista.

Koska nyt kaikki nämät asiat olivat valmiiksi toimitetut, kirjoittivat hallitusmiehet ylös kaikkein niiden nimet, jotka eivät voineet itsiään elättää ilman yhteisen kansan avuta. Se oli pian tehty. Kyllähän ne kaikki tunnettiin. Muutamilla oli vielä omat huoneensa; toiset taas kulkivat ympärin, ilman suojata ja kerjäten, talosta taloon. Joilla ei ollut omia huoneita, ne otettiin vaivaisten huoneeseen. He tulivat sinne mielellään, sillä talvi oli tulossa. Ne, joilla kyllä oli huoneensa, mutta jotka asuivat sekaisin ja ahtaasti muiden köyhäin kanssa, niin että vanhat ja nuoret, miehet ja vaimot makasivat samassa tuvassa, ne ilman viipymätä ja muuta kysymätä vietiin vaivaisten huoneeseen. Ainoastaan net saivat jäädä huoneisiinsa, jotka saattivat näyttää että he ja heidän lapsensa makasivat erittäin ja heillä muutoin oli raitis asunto.

Näin kaikki kylän köyhät ja vaivaiset olivat jaetut kahteen luokkaan: ne joilla oli omat huoneensa, ja ne jotka asuivat vaivaisten huoneessa. Mutta molemmat kuuluivat yhteisen vaivaisten-holhouksen alle, ilman eroitukseta. Kussa oli lapsia, net saivat enimmiten olla kotona vanhempainsa tykönä. Mutta jos oli huonet aivan pieni ja ahdas, eli jos vanhemmat olivat pahat ja siivottomat, elikkä vaivaisten huoneessa, niin laitettiin lapset johonkuun hyvään taloon mutta kylässä eli myöskin kaupungissa, ei köyhäin tykö rahan edestä, eikä myöskään rikkaiden, mutta niiden tykö, jotka olivat tutut rehellisyydestänsä ja jumalasuudestansa. Näille lapsille annettiin vaatteet yhteisistä vaivaisten huoneen varoista, ja elatusvanhemmillenko vähän elatusapua, jos niin vaativat. Mutta niistä jotka olivat lapsia tykönsä ottaneet, ei ollut monta jotka sitä vaativatkaan. He tekivät tätä, Herra Kappalaisen kehoitettua, omasta hyvästä sydämmestä ja kristillisestä rakkaudesta. Herra Kappalainen itse oli kaikkein orpoin oikia isä. Hän oli ottanut tykönsä kaksi pahanjuonista poikaa, joita ei kukaan tahtonut huoneeseensa, ja jo puolen vuoden perästä net olivat, jokaisen ihmeeksi, tulleet varsin hyvätapaisiksi. Tällä tavalla pidettiin huolta lapsista, eivätkä net enään nähneet joka päivä vanhempainsa pahoja esimerkkiä, mutta oppivat työtä tekemään ja Jumalata pelkäämään, siihen sijaan että het ennen olivat vaan oppineet kerjäämään, varastamaan ja juoksemaan ympärin joutilasna.

Kuin nyt kaikki köyhät lapsinensa näin jakailtiin, ja kaikki pääsivät katon alle ja suojaan, päätettiin kylän hallitusmiehiltä tämä pääperustus eli ojennusnuora, nimittäin: Joka ei kykene eli voi itseään elättää, eikä keneltään muulta elätetä, siitä täytyy yhteisen kansan pitää huolta. Mutta jota seurakunta elättää, sitä se myös saa pitää silmäinsä alla ja totuttaa työn tekoon, että hän oppisi itseänsä elättämään. Eikä siinä ollut muuta kuin oikeus ja kohtuus.

Sentähden jokaiselle köyhälle perheelle pantiin joku rehellinen mies holhojaksi eli peräänkatsojaksi. Hänen tuli pitää huolta hänelle uskotun perheen elatuksesta, vaatteista, tavarasta, veloista ja tuloista; hänen piti valvoa järjestystä, siivoa ja puhtautta heidän huoneessansa, ja katsoa heidän työtänsä. Kaikista näistä pidettiin tarkka vaari. Sillä koska nämätkin omissa huoneissaan asuivaiset saivat

ruokansa vaivaisten huoneen köökistä, ja heille myös vaivaisten huoneen varoilla hankittiin vaatteita ja tarvetkaluja, piti heidän myöskin työtä tehdä saman vaivaisten huoneen hyväksi, ja niin muodoin työllä maksaa leipänsä ja mitä he muuta nautitsivat. Mitä het, yli sen heiltä vaaditun työn, suuremmalla vireydellensä ansaitsivat, luettiin heille hyväksi. Tätä rahaa, eikä sitäkään mitä he talonpoikain työssä ansaitsivat, het eivät saaneet käsiinsä, mutta se heidän nimeensä pantiin säästökassaan. Sillä net, jotka eläöksensä saivat mitä tarvitsivat, eivät tarvinneet rahaa; heidän piti ensin oppia säästämään.

Kunkin holhojan piti tuo tuossakin Herra Kappalaisellen tehdä tilin hänellen uskotun perheen käytännöstä ja olost. Sillä Herra Kappalainen oli kaikkein holhojain oikia päämies; hän oli kaikkein vaivaisten hoitaja, ja hänellä oli kirja, kuhun kaikki olivat kirjoitetut. Jos oli syitä valitukseen jotain holhojata vastaan, että hän oli tätä rakkauden virkaa pahoin ja väärin täyttänyt, niin se tuli hallitusmiehiltä heti erotetuksi virastansa.

Tämä alinomainen perään katsanto ja jokaisen köyhän perheen eli ihmisen holhous vaikutti erinomaisesti paljon hyvää. Sillä että kullakin holhojalla oli ainoastaan yksi perhe katsottavana, ei hänellä siitä työstä ollut paljon vaivaa, mutta hän toimitti sitä paremmin ja suuremmalla huolella. Kukin tätä työtä teki mielellään, ilman maksota, paljaasta kristillisestä rakkaudesta. Pian syntyi oikia kilvoitus holhojain välille, että kukin katsoi kunniaksensa, taitaa hänellen uskottuita ihmisiä neuvoilla, opetuksilla ja muulla avulla hyödyttää ja auttaa. Näin oli aivan yhtäkkiä jokainen muutoin hyljätynksi jäänyt köyhä ihmis raukka löytänyt ystävän, isän ja hoitajan, jollen hänen oli syy koko elinkautensa olla kiitollinen.

Mutta nyt tuli kysymys: mistä ottaa elatusta ja vaatteita näille köyhille? Vaivaisten huoneen rahakassasta tuleva korkoraha eli intressi tähän tarpeeseen ei piisannut. Mutta Toivonen sanoi: »Sepä nyt olisi vasta häpiä, jos ihmiset, joilla on terveet kädet, eivät voisi ansaita leipäänsä. Kaikki köyhät yhteensä, sekä kotonansa että vaivaisten huoneessa asuvaliset, ovat nyt ikään kuin yksi ainoa suuri perhekunta, ja heidän pitää työtä tekemän, yhden kaikille ja kaikkein yhdelle. Kotonansa asuville annetaan kotiinsa viikon kuluessa tehtävä työ; jotka ovat vaivaisten huoneessa, niiden pitää tehdä työtä kahdeksan tiimaa päivässä, paitsi sunnuntai- ja juhlapäivinä.» Ja niin tehtiin. Joka ei tahtonut työtä tehdä, se pantiin pimiään huoneeseen; ja sai siellä istua ilman muuta juomata ja ruata kuin kylmää vettä ja huonoja potaatteja, netkin kylminä ja ilman suolata, joista ei muut olisi huolineet. Se ei ollut kenellenkään otollista. Mutta joka teki työtä, hän sai joka päivä lämmintä ruokaa. Joka yli niitä määrättyä kahdeksan tiimaa tahtoi vielä tehdä työtä, taisi niin muodoin itselleen ansaita rahaa. Mitä kalua hän oli valmistanut, se myytiin, ja siitä saatu raha pantiin hänen nimeensä säästökassaan, korkorahaa eli intressiä kasvattamaan. Näin heilien karttui vähäinen tavara. — Joka kiroi ja sadatteli, puhui hävyttömiä ja riettaita puheita, eli muutoin oli sopimaton ja pahanelkinen, tuli pimiään huoneeseen ilman armota. Mutta joka eli hiljaisesti ja siististi, sillä oli toivo tulla parempaan tilaan. Hän taisi tulla alavartiaksi vaivaisten huoneessa, ja vielä päästä ylivartiaksikin. Sillä niistä jotka olivat paraat ja kelvollisimmat, valittiin peräänkatsojat eli vartiat, joiden tuli pitää vaari toisten töistä ja käytännöstä, puhtaudesta ja siivosta huoneissa ja makauskamareissa ja vaatteiden korjuusta. Heidän piti kaikki ilmoittaa ylimmäisellen peräänkatsojalle eli ylivartiallen, joka itsekkin kuului vaivaisten huoneeseen. Hänellä, että myös ruan keittäjillä oli se etuus, ettei heitä pidetty yhteiseen työhön. Mitä he, virkansa töitä toimitettuaan, taisivat ansaita, se oli heidän omaisuutensa, ja tuli säästökassaan. Alavartioilla ei ollut myöskään kuin neljän tiiman työnteko päivässä yhteiseksi tarpeeksi; kaikki muut hetket he saivat käyttää omaksi hyväksensä. Elsalla oli vaarin pitäminen köökistä. Täällä hän opetti kahta köyhää vaimoa ruan keittoon. Yhdellä vaimolla oli vaivaisten pesut, vaatteet ja kalut katsottavana. Näin oli kaikilla yhdellä puolen rankaistuksen pelko, toisella toivo paremmasta olost, ja olivat niin muodoin ikään kuin pakotetut omaa etuansa pyytämään.

Ja työtä oli kyllä koko vuodeksi. Ennen kaikkia muita töitä piti kaikkein vaivaisten yhteisesti ei ainoastaan viljellä ja korjata vaivaisten huoneen alle kuuluvat kryytimaat ja pellot, niihin kylvää jyviä, kaalia, nauriita, papuja, herneitä, potaattia, pellavia, hampua j.n.e., mutta myös yhteisellä työllä viljellä vaivaisten huoneen arrentimaata. Kuitenkin jokainen jolla oli maata, sai omaksensa pitää oman maansa tulot, että mitä jäi yli, sittenkuin vaivaisten huonet oli saanut saatavansa ruan, vaatteiden ja suojan edestä, hänen holhojaltansa tehtiin rahaksi ja pantiin hänen nimeensä säästökassaan.

Vielä piti miesten auttaa teitä ja katuja korjatessa, kaivoja ja lähteitä puhdistaisa ja perkatessa, alaisia ja märkiä maita ojittaissa; yhteiseksi tarpeeksi kaataa puita ja hakata halkoja; metsässä oleviin avoimiin paikkoihin istuttaa nuoria kuusia, tammia ja muita puita, ja muutoin huoneita korjattaissa tehdä muurarin ja timmermannin eli salvajan töitä. Koska oli paha sää, elikkä talvisaikana, miehillä oli vielä enemmän tekemistä. Jotka osasivat vähänkään sorvata, höylätä, sahata, vuolla j.n.e., niiden täytyi valmistaa kaikenlaisia huonet- ja köökkikaluja, astioita ja peltoaseita. Toisia opetettiin kutomaan villaisia ja pellavaisia eli hamppuisia kankaita j.n.e. Aina oli muutama kangastuoli työssä sekä kesällä että talvella.

Vaimoin, ja myöskin lasten, piti, kuin oli väen puutos, auttaa peltotöissä; paitsi sitä vaatteita pestä ja

parantaa eli paikata; villaista, hamppuista eli pellavaista lankaa kehrätä, eli kankurein tarpeeksi puolata (kehiä); itse myöskin kutoa kankaita niin myös sukkia, lakanoita ja paitoja ommella, ja muuta senkaltaista työtä tehdä. Kaikki tekivät työtä yhdelle, ja yksi kaikille. Tämä elanto oli heille niin mieliin, että pari perhekuntaa, jotka ensistä, peljäten koko tätä laitosta, olivat sanoneet taitavansa tulla aikaan ilman kerjäämätä ja seurakunnan avuta, nyt omasta päästään tahtoivat tulla siitä osallisiksi. Tämä laitos oli siitä varsin etuisa, että sen hallitus ei vaatinut mitään kulutusta. Sillä ylivartia, alavartiat ja ruan keittäjät, piiat, halon hakkaajat j.n.e. eivät maksaneet mitään. He olivat kaikki vaivaisten huoneeseen kuuluvia. Herra Kappalainen, holhojat, Toivonen ja Elsa eivät tahtoneet mitään vaivastaan ja rakkauden työstänsä. Kylän kouluttaja, Juhana, myöskin ilman maksota, piti varsin tarkan selvän luvun laskuista ja räknungeistä, sekä tuloista että ulosannoista ja vaivaisten säästetyistä tavarasta.

Vielä: Koko tämä laitos kannatti itsensä ilman vieraata avuta. Väki itse kylvi, kasvatti eli istutti ja keitti ruokansa; itse he kehräsivät, kutoivat ja valmistivat vaatteensa, kotikasvoista hamppuista ja pellavista; tekivät itse pöydät, penkit, tuolit ja lautaiset; kaapit j.n.e.; korjasivat ja paransivat itse huoneita ja kaikkia kaluja ja työ-aseita. Pian karttui enemmän elatusta, saatiin valmistetuksi enemmän lankaa ja kangasta ja kaikenlaisia kaluja kuin tarvittiinkaan eli kotona kulutettiin. Se myytiin kaikki, ja rahoilla taas ostettiin muita tarpeita, niin kuin villaa, rautaa j.n.e. Jotka olivat viriämmät, taisivat niinä hetkinä, joina olivat heille määrättyistä töistä vapaat, kaikenlaisella työllä ansaita jonkun kauniin rahan. Se pantiin intressille, elikkä ostettiin mitä työ-aseita eli kaluja heidän näitä töitä paremmin tehdäkseen puuttui. Jo kahden vuoden perästä ei enään tarvittukaan köyhäin yhteisestä rahasta kasvavaa intressiä eli korkorahaa.

Kuin näin ihmiset kohtuullisella ruualla paljon työtä tekivät ja paitsi sitä miehet ja vaimot melkein alinomaan elivät toisistaan erillään, katosi itsestään kaikki ylellisyys ja kopeus. Vielä päälliseksi oli yhteinen sääntö, ettei saanut heistä kukaan mennä naimisiin, muu kuin se joka voi elättää itseänsä ilman vaivaisten huoneen eli seurakunnan avuta.

Kaikkein paras, erinomattain kiitettävä asia oli se Jumalan pelko, joka vähitellen syntyi näissä ennen niin raaoissa ja valistumattomissa ihmisissä. Ja sekin oli Herra Kappalaisen tekemä. Sillä joka viikko hän piti muutaman kerran ehto-rukouksia vaivaisten huoneessa; sinne tulivat silloin myös muutkin, omilla huoneissaan asuvat köyhät. Hän puhui aina monta ylösrakentavaa ja opettavaa sanaa heidän sieluinsa tilasta, ja näytti heidän, kuinka rakkaudella Jumalata ja ihmisiä kohtaan tavoitetaan sydämen puhtain autuus sekä tässä maailmassa että ijankaikkisuudessa. Nämät rukoushetket vaikuttivat paljota enemmän heidän parannustansa, kuin esivallan uhkaukset ja rankaistukset.

Muutoin oli jokaisella köyhällä täysi vapaus eroittaa itsensä milloin tahansa tästä köyhäin holhouksesta. Hänen täytyi vaan näyttää ja todistaa, että hän ilman yhteistä köyhäin avuta, ja kunniallisella tavalla taisi ja tahtoi itseänsä auttaa tämän maailman läpitse. Ja se oli lakina, että jos joku näin erkaunut, yli vuoden ajan oli ilman kerjäämätä ja muiden avuta, omalla viriällä työllään itseänsä elättänyt, ja muutoin ansainnut hyvän nimen ja lausunnon, sai hän omiin käsiinsä säästökassassa olevat rahansa, ja net oman vapaan tahtonsa jälkeen käyttää. Ymmärrettävä on, että hän nyt myös pääsi holhojansa, ja pidettiin samanvertaisena kuin muutkin kyläkunnan jäsenet.

Mikä Kultalan köyhäin holhous-rakennuksessa oli erinomattain, ja enemmän kuin missään muussa samankaltaisessa laitoksessa, kiitettävä ja varsin sangen hyödyttävä, oli se, että köyhät olivat pakotetut aivan itse omilla käsillään tekemään kaikki mitä he tarvitsivat elääksensä, pukeaksensa ja muutoin aikaan tullaksensa. Ei heistä pitänyt kukaan huolta. Heidän piti itsensä pitää huolta omista tarpeistansa ja niitä saadaksensa työtä tehdä. Täällä ei ollut heillä sellaista työtä jossa istutaan yhdessä kohden, eikä sellaisia pieniä työhuoneita eli fabriikeissa tehtäviä naputustöitä, jotka tekevät ihmisraukat kelvottomiksi raskaampiin ja vaikiampiin töihin; täällä ei ollut niin helppo rahan saalis, että nuoret tytöt ja pojat olisivat tainneet ansaita yhtä paljon kuin vanhatkin, joka vaan yllyttää ylelliseen elämään ja liian varhaisiin naimisiin ja niin muodoin enentää köyhäin lukua; niin kuin sanoo sananlasku: Vaivainen vaivaisen naipi, Siitä saadaan pussiseljät, Siitä vaivaiset venyvät. Täällä jokaisen täytyi tehdä sellaista työtä, joka oli hänelle koko-elinkautensa hyödyllistä, sitä myöden muka kuin hänen voimansa myöden antoi; hänen piti nimittäin kaivaa, hakata, kylvää, istuttaa puita, puida riittä, rakentaa huoneita, höylätä, kehrätä, kutoa, vaatteita ommella eli kraataroita j.n.e.

KOETTA ON PAREMPI KUIN MIETTIÄ

Kultalassa oli niin kuin muuallakin. Koska vaan joku ymmärtävä ja toimellinen mies toi esiin jotain uutta neuvoa, josta olisi ollut silmin nähtävä etuus ja voitto oli jokainen sitä vastaan ja koki sitä estää. Silloin kukin oli täynnä pelkoa ja epäilyksiä; silloin kukin puisti päätänsä, kohotti hartioitaan ja hoki sitä

vanhaa kaikkein laiskain ja toimeettomain sananpartta: Olkoon sillänsä; ei siitä tule mitään.

Toivonen kyllä sen tiesi ja oli koetuksesta ja vahingosta tullut viisaammaksi. Jos hän oli Kultalalaisille edeltä käsin ilmoittanut kaikki mitä hänellä oli mielessä ja tarkoituksena köyhäin holhouksen suhteen, olisivat kaikki peljästyneinä peränneet, nähneet tuhansia esteitä, ja suorastaan hyljänneet hänen neuvonsa, huutain: Olkoon sillänsä; ei siitä neuvosta tule mitään.

Mutta Toivonen ajatteli: Koettaa on parempi kuin miettiä. Ei hän ollut virkaveljillensäkkään, toisille Hallitusmiehille kaikkia ajatuksiansa ja tuumiansa ilmoittanut; sillä he olivat kyllä hyväntahtoisia ja kelpo miehiä, mutta pelkureita ja epäileviä. Sentähden hän ei sanonut heilienkään muuta kuin vähitellen yhtä asiaa kerrassaan, jota juuri piti tehtämän.

Niin ensin kirjoitettiin ylös köyhät ja kerjäläiset lapsinensa, joista muutamat laskettiin omiin huoneisiinsa asumaan ja toiset pantiin vaivaisten huoneeseen. Se oli pian tehty. Sitten määrättiin joka perheelle holhojansa, ja hänelle selitettiin Herra Kappalaiselta mitä hänellä oli tekemistä. Sekin tuli viimen toimeen. Sitten hankittiin höyliä, kirveitä, sahoja, rukkeja, kangastuoleja j.n.e. vaivaisten holhouksen yhteisillä rahoilla. Eikä sekään ollut mikään noitakeino; niin kuin myös villan osto, hamppuun ja pellavain kylvö, kehräys ja köökin uusi rakennus. Näin tuli vähitellen yksi asia toisen perästä matkaan saatetuksi; jokainen asia erittäin ei katsottu vaiaksi; niin tuli koko asia toimeen, ja vahvistettiin korkialta Esivallalta varsin kehoittavilla kiitossanoilla. Saatiinpa kyllä jälistäpäin kuulla, että myöskin muutamat Esivallan herrat olivat katsoneet tätä asiaa mahdottomaksi ja sillen nauraneet, koska se jo, heidän tietämätänsä, oli täydessä toimessa.

Pahimman seikan eli esteen tekivät alusta vaivaisten huoneen asujat; eivätpä ne ollenkaan tahtoneet maata niissä ahtaissa makauskammioissa. Mutta heille sanottiin: Tehkää vieriästi työtä, niin saatatte itsellenne vuokrata eli rakentaakkin parempia huoneita. Mutta eivät he tahtoneet tehdä työtä; sentähden tulivat pimiään huoneeseen kylmälle, huonolle ruulle. Sepä heille vielä vähemmin kelpasi. Muutamat koettivat tottelemalla parantaa tilansa, ja antausivat onnensa alle, olletikkin talvisaikana, koska ei ollut huvittava ajella pitkin maanteitä ja maata ulkona. Koska he kerran olivat saaneet nauttia parempaa ruokaa ja nähneet itsensä paremmin kohdattavan, olivat tottuneet työn tekoon ja heillä jo oli muutamia Ruplia säästökassassa vanhain päivain varaksi eli lapsillensa, jäivät he sinne varsin kernaasti. Sillä he eivät tahtoneet jättää tätä pientä kasvolle pantua tavaratansa, mutta ahkeroivat sitä enentää. — Toiset taas juoksivat tiehensä ulos mailmaan, saadaksensa elää joutilaina ja kerjätä. Se nyt oli heidän oma asiansa, ja seurakunnalle oli vaan se hyvä siitä, että pääsi niitä elättämästä. Muutamat näistä poisjuosneista eivät enään näyttäneet silmiään. Eikä se Kultalalle ollut mikään paha onni. Toiset taas tulivat, kerjäläisinä, kiini otetuiksi Kruunun Palvelioilta ja tuotiin takaisin. He saivat ensin istua pimiässä huoneessa, ja sitten pantiin työhön niin kuin ennenkin. — Ei ajastaikaakaan kulunut, ennen kuin vastahakoiset olivat suostuneet tähän järjestykseen, eikä ollut enään yhtäkään kerjäävää Kultalalaista, paitsi niitä muutamia vieraisiin maihin poiskaranneita.

Omissa huoneissaan asuvat perheet myöskin olivat alussa vastahakoiset, ja tahtoivat elää entisessä liassaan ja saastaisuudessaan, johon olivat harjauneet. Ja he valittivat ja huusivat hirmuisesti Kultalalaisten kovasydämmisyydestä, jotka eivät tahtoneet antaa heidän syödä ja juoda ilman rahata, eikä ees antaa heillen rahaakaan. Mutta nälkä ja pimiä kamari vihdoin taivutti kankeimmatkin ja uppiskaisimmat, ja Kultalalaiset pitivät kiinni siitä, että joka tahtoo syödä, hänen pitää tehdä työtä, joka tahtoo hyvää nautita, hänen pitää hyvää tehdä.

Vaivaisten holhous oli ennen maksanut paljon. Nyt ei se maksanut mitään. Ei Kappalainen, eikä Toivonen, eikä Elsa tahtoneet siitä koota rikkautta. Köyhäin piti itsensä toimittaa heillen määrätty vartiavirkansa. Jollen sellainen toimitus uskottiin, sillen se oli kosto eli palkinto hänen hyvästä käytöksestänsä; jolta se pois otettiin, sillen se oli rankaistus. Niin kaikki virkaa pyysivät toinen toiseltansa. Vaivaisten huoneen kryptimaat ja muut tilukset antoivat elatusta kyllä; ja myös ne maan tilkat, jotka köyhät perheet olivat yhteisestä laitumesta saaneet osaksensa, tulivat satoisammaksi, yhteisesti viljeltynä ja korjattuna. Viriät maksoivat arrentimaitensa annoista vaivaisten huoneelle elatuksensa ja vaatteensa, ja mitä jäi yli, tehtiin rahaksi, ja pantiin säästökassaan heidän nimeensä.

Miehet, jotka tulivat vaivaisten huoneeseen, olivat ensin olevinaan aivan taipumattomat ja kelvottomat höyläämään ja sahaamaan, kutomaan j.n.e. Mutta heidän täytyi oppia. Kaupungista tuotettu mestari pian pani asian toimeen. Hän oli ymmärtävä ja nerokas mies, Herra Kappalaisen hyvä tuttu ja ystävä. Näin muodoin köyhäin vaatteet maksoivat aivan vähän, ja penkit, tuolit, sängyt, kaapit ja muut kalut ja aseet, niin myös huoneen parantaminen ja korjaaminen eivät maksaneet melkein mitään. Täällä asuvaisten täytyi myöskin rakentaa tarvetkaluja niillen köyhille, jotka olivat omissa huoneissaan; niin kukin perhe tuli niillä varustetuksi ja tottui parempaan elantoon.

Niin kuin köyhäin holhousrakennukselle ja vaivaisten huoneelle siitä oli hyvä etu, että niin monet kädet tekivät työtä ainoastansa ruan ja vaatteiden tähden; niin oli myös köyhillekin siitä hyöty ja tavaran kartutus. Sillä mitä he yli ne määrätty kahdeksan tiimaa päivässä askaroitsivat ja ansaitsivat,

sen he saivat tehdä rahaksi ja panna säästökassaan; samaten mitä he arrentimaistansa saivat yli. Eikä ollut tämä vähä etu. Ihmiset tulivat työhön mieluisemmiksi ja saivat halun säästää ja tavaratansa kartuttaa, nähden muka edessänsä sitä aikaa, jona ehkä taitaisivat elää aivan omin varoin ja parempata elantoa nautita.

Kaikkein paras oli ylivartian ja alavartiain tila. Sillä kaikki mitä he, virkansa töitä toimitettuaan, taisivat askaroita myytäväksi, myytiin heidän nimeensä ja heidän hyväksensä. Sentähden jokainen koki käyttää itseänsä hyvästi, päästäksensä sellaiseen virkaan. Ja net, joilla se jo oli, pitivät tarkkaa huolta ja vaaria, ett'eivät mitään virkansa toimituksia laimin löisi eli väärin tekisi. Vähinkin väärä käytös eli vika saatti heidät eroittaa tästä etuisasta virasta, johon kyllä oli hakioita.

Oli vihdoin Kultalan vaivaisten huoneessa varsin taitavia työntekijöitä. Ei ainoastaan kylän talonpojat, mutta moni kaupunkilainenkin ostivat siellä tehtyjä kaluja eli teettivät siellä. Ja jos näin taitava työmies havaitsi ansaitsevansa enemmän, jos hän yksin tekisi työtä, muutti hän pois vaivaisten huoneesta, vuokrasi itselleen huoneen kylässä eli kaupungissa ja eli itsekseen. Tämä taas kehoitti muita pyrkimään myöskin tullaksensa taitaviksi.

Kylässä oli luonnollisesti jokainen iloinen päästä kerjäläisten juoksua ja varkauksia. Kukin ilolla lähetti mitä hän voi vaivaisten huoneeseen, jos siellä mitään joskus puuttui, ennen kuin hän antoi almuja kerjäläisille. Mutta tästä vielä syntyi kylälleen toinen etu, jota ei ollut kukaan ennen ajatellutkaan. Nimittäin, jos kesällä puuttui peltotyötä, otettiin muita ulkotöitä tehtäviksi. Ja niin toimitettiin, että kaikki kylän tiet ja kadut, joita ennen sadetaikoina täytyi kulkea aina polviin asti liassa, tulivat laitetuiksi ja paratuiksi; että pitkin kylän läpitse juoksevaa ojaa, joka usein nousi yli äärtensä ja teki suuria rapakkoita, tuli kivimuuri; että kaikki polut ja kulkutiet tulivat kivistä ja kuopista perkatuiksi, ett'ei ollut yhteisissä metsissä enään sitä paikkaa, jossa ei nähty nuoria istutettuita puita iloisesti ylöskasvavan. Eikä ollut koko maassa likitienoilla yhtään metsää paremmassa korjuussa, eikä sievempää kylää, kuin Kultalan. Tuli vielä Esivallan korkioita Herroja katselemaan Kultalan laitoksia ja rakennuksia, ja he arvelivat että niinpä pitäisi olla joka paikassa. Mutta turhaanpa he hakivat muissa kylissä sellaisia ihmisiä kuin Kultalan kunniallinen Herra Kappalainen, kuin se ihmisiä rakastava Toivonen ja hänen uuttera auttajansa Elsa. Kuitenkin muuallakin koetettiin muutoksia ja parannuksia, jotka myöskin onnistuivat. Ja siinä tehtiin oikein. Koettaa on parempi kuin mieltiä. Ja kussa, hartaalla rakkaudella ihmisiä kohtaan, tahdotaan mitä oikia on, siellä myös tapahtuukin mitä oikia on.

28.

TAASEN JOTAIN UUTTA

»Mitään tuo Toivonen nyt taas askaroinnee?» kysyivät talonpojat keskenään. Sillä muiden joutilaina ollessa, hän juoksi ympäri peltoja ja maita koulumestarin ja muutamain nuorten poikain kanssa; he kantoivat myötänsä ketjuja, pistivät maahan pitkiä seipäitä, ja Toivonen kurkisteli niiden päälle yli pienen, korkiajalkaisen pöydän, eikä saattanut niitä kylliksensä katsella. Ja koulumestari Juhanakin sitä myös teki kernaasti. Eikä niissä seipäissä ollut mitään katsomista.

Näin kului melkein vuoden aika. Ja kuultuansa että Toivonen oli mitannut kaikki maat ja pellot, ja pani net ja kaikki tiet ja polut paperillen, tuli monelle pelko. Sillä taas kuului puhut sodasta; ja he luulivat Toivosen aikovan saattaa maan vihollisten käsiin. Mutta näin oli asian laita. Toivonen taisi maanmittauskonstia ja hänellä oli kirjoja joissa sitä selitettiin. Ja hän oli Juhanallenkin opettanut sitä konstia, niin myös muutamillen kylän pojille, jolla oli terävä ja tarkka pää sitä ymmärtämään. Ja koska nyt yhteiset metsät olivat varsin tarkkaan mitatut, tuli hänellen mieleen, vähitellen väliaikoina mitata kaikki kyläkunnan tilukset, tiet ja polut ja siitä tehdä suuri kartta.

Kartasta nähtiin aivan selvästi joka maan tilkka, joka polku, joka aita, joka talo. Joka tynnyrin ala oli kartassa neljäkulmaisen tuuman suuruudessa. Ja tämä suuri kartta, koska oli valmis, ripustettiin seinälle kylän yhteisessä kokoushuoneessa. Nyt talonpojat sinne juoksivat joka päivä karttaa katsomaan, ja olivat varsin kummissaan. Sillä he pian siihen tottuivat, ja kukin tunsu peltonsa, kryptimaansa, niittynsä. Ja mikä paras oli, joka tilukselle eli pellolle oli kirjoitettu sen laveus, tarkkaan aina korttelin päälle. Nyt vasta kukin tiesi, kuinka suuret hänen peltonsa ja niittynsä olivat, ja hän kirjoitti sen ylös tiedoksensa. Tämä ei ollut vähä asia ostaissa ja myydessä; sillä tähän asti oli tiluksia arvattu vaan askeleista, ja moni oli sanonut net liian vähäksi, moni taas liian suureksi. Tästä oli siis suuri hyöty.

Mutta Toivonen sanoi talonpojille, kuin he karttaa katselivat: »Tämä ei ole suurin hyöty tästä; vielä minä tiedän paremman.» Heidän sitä kysytyänsä hän vastasi: »Jos ette ole sitä arvanneet Kynttilänpäivään asti, niin minä sen teille sanon.» Mutta eivätpä he sitä arvanneet.

Kynttilänpäivän tultua ja kyläkunnan kokousta kaikellaisten asiain suhteen, Toivonen astui esiin, koska kaikki muut asiat jo olivat päätetyt, ja sanoi:

»Te jo tunnetta kyllä kartan kaikkein tilustemme yli, niin kuin sen Kouluttaja Juhana koulupoikinensa on tarkasti ja koriasti tehnyt. Hyvät ystävät ja kylänmiehet, kullakin on siitä ollut eri ajatuksensa, ja minulla myös minun ajatukseni. Ja net minä nyt tahdon teille ilmoittaa.»

»Katsoissani maantiluksia, joita me kasvoimme hiessä viljelemme, ei ilman Herran Jumalan siunaukselta, kävi minun usein sydämmelleni, että työ meillen tekee niin paljon vaivaa; ja minun kävi usein sydämmelleni, ett'ei ole kaikki vielä niin hyvin viljelty, eikä sentähden anna niinpajon, kuin pitäisi. Ja minä vielä kerran loin silmäni kartallen, ja katso, minun sieluni silmät aukenivat, ja minä havaitsin mikä on päävika maanviljelyksessämme.»

»Hyvät ystävät ja kylänmiehet, se on nyt aivan selvä asia, että jos vaan keskenänne suostutte, niin taitavat teidän peltonne ja muut tiluksenne vähemmällä ajan, työn ja rahan kulutuksella tulla viljellyksi ja korjatuksi, ja paljoa satoisammaksi, kuin tähän asti.»

Siihen huusi moni talonpoika: »Kyllähän me siihen ilman vastukseta suostumme, jos ei tule maksamaan niin paljon kuin ennen.»

Toivonen sano: »Minä teillen toivotan siihen onnea. Minä sanon teillen, mitä tähän asti on saattanut paljon kulutuksia, joita nyt taidatte säästää, jos tahdotte. Se on aika! — Kukin teistä on nimittäin taikka perinnön kautta, eli ostolla saanut maantiluksensa, niin kuin net olivat. Niin hänellä on yksi palainen vuoren syrjällä, toinen metsän takana, toinen taas tuolla puolen siltaa, toinen maantien vieressä, taas toinen ojan rannalla j.n.e. Näin häneltä kuuluu aivan turhaan monet ajat yhdestä toiseen juostessansa, samaten piioilta ja rengeiltä; niin myös sonnan veto ja muut ajot sinne ja tänne paljon aikaa kuluttavat. Näin suuri osa päivää, jona olisi taittu työtä tehdä, menee turhiin juoksuihin ja kulkuihin. Renki ja piika saa palkkaa edes ja takaisin kuljettuaan, josta ei ole yhtään hyötyä. Sentähden tulee sitä vähemmin työtä päivässä tehdyksi, ja maa sitä vähemmin oikialla toimella viljellyksi, että puuttuu siihen työhön tarpeellista aikaa. Monikin pelkää, vielä enempää maata ostaa, sillä että hän tuskin voi täydellä toimella korjata ja viljellä mitä hänellä jo on; eikä hänellä kuitenkaan ole paljon. Mutta alinomainen kulkeminen yhdestä paikasta toiseen kuluttaa ajan. Jos olisivat kaikki hänen tiluksensa yhdessä ja vieretysten, taitaisi hän yhtä paljolla väellä, ja samalla aikaa korjata kahta vertaa enemmin maata, kuin hänellä nyt on, ja tulla sitä rikkaammaksi.»

Talonpojat sanoivat: »Kyllä se on aivan oikein, mutta eipä sitä saata auttaa. Eihän saateta peltoja ottaa selkäänsä ja niitä kantaa yhteen joukkoon.» Toivonen sanoi: »Sen taidatte, jos tahdotte, koska teillä nyt on kartta, ja nyt kukin tietää, kuinka suuri jokainen maanpalaisensa on. Mutta senmä teille myös sanon, että asialla on paljon esteitä ja vastuksia. Teidän pitää keskenänne vaihettaa ne hajalla olevat maan tilukset, niin että vihdoin jokaisella on maansa yhdessä paikassa, niin kuin olisi vaan yksi maa eli kantti. Siitä kukin suostukoon naapureinsa ja rajaikkoinensa kanssa. Annettakoon väliä silleen, jolla on joku määrä enemmän eli muutoin parempaa maata, kuin toisella. Ja joskin yksi eli toinen tulisi vaihettaissa vähäisen tappamaan, voittaa hän kuitenkin kahta vertaa siinä, että hänellä on kaikki yhdessä. Jos ette sovi keskenänne, ottakaat vakavia, ei kumpaisenkaan puolta pitäviä arviomiehiä eli kohtuullisia riidan ratkaisioita, elikkä heittäkää arpaa. Sen mä vielä sanon: älkäät antako minkään esteen eli vastuksen teitä peljättää, älkäätkö olko sentähden tytyväiset entiseen, että niin kauvan olette siihen tottuneet; tässä on se asia hankkeissa, että taitaisitte tulla rikkaammaksi ilman suuremmata vaivata.»

Toivosen näitä puhuttua seurakunta erkausi kukin päätään puistain. Kaikki kyllä sanoivat, sen neuvon olevan varsin hyvän, mutta eivät luulleet koskaan saattavansa tulla siitä sopimaan.

Kuitenkin muutamat joutilaisina hetkinä ajattelivat, minkä palaisen maistansa he saattaisivat antaa sille eli tälle saadaksensa siltä tilkan, joka oli hänen maansa vieressä. Ja rupesivatkin leikkiä muka länkein siitä puhumaan naapureinsa kanssa. Heillen ei ollut tarjottu maantilus aina sopiva, mutta he tahtoivat toista, joka oli kolmannen miehen. Sitäpä sitten molemmat puhuttelivat. Yksi kehoitti toista. Pian kukin rupesi neuvoittelemaan, miten saattaisi tiluksensa saada yhteen jatkoon. Ennen pitkää oli melkein yhteinen keskusteleminen tästä asiasta. Moni vaihetus tuli toimeen, monesta ei tullut mitään. Aina tuli jotain päätetyksi. Kultalassa oli niin kuin aukسیونissa eli markkinoilla, liiatenkin talvisaikana, koska oli enemmän aikaa ja iltapuhteella tultiin toinen toisensa kotiin puheskelemaan: Sillä mennä krouviin ja siellä juoda eli ryypätä ylös rahansa ja tulla järjettömän eläimen kaltaiseksi, sitäpä jo häpesi jokainen kunnan mies kylässä. Ennen he joivat juotavansa kotona vaimon ja lasten tykönä.

Toivonen oli sanonut, että tällä tilusten vaihetuksella oli esteensä ja vastuksensa. Ja niin olikin. Mutta puolen vuoden kuluttua oli kuitenkin jo viisi isäntää suostuneet tilustensa vaihetuksesta ja melkein saaneet kaiken maansa yhteen jaksoon. Tämä toisia pisti vihaksi. He varsin hyvin näkivät siitä olevan suuren voiton. Koettivat siis saada hekin asiaa toimeen. Kylän kokoushuoneessa oli illoilla väkeä

alinomaa. Aina seisoj kartan edessä muutamia talonisäntiä, jotka keskustelivat ja riitelivät, niin että uloskin kuului, ja erkausivat vihapaissään, mutta tulivat taas yhteen uusia tuumia tuumaillemaan. Mitäpä tästä oli? Vuosi vuodelta saatiin tilukset enemmän ja enemmän yhdistetyiksi, ja silmin nähtävä oli mikä voitto ja hyödytys siitä karttui.

29.

KUINKA KULTALA NYT OLI

Olikin Kultalan kylä nyt oikia Kultakylä. Siellä se seisoj satoisimpain kryytimaiden keskellä, ikään kuin peitettyinä hedelmäpuilta, piiritettyinä niityiltä ja kultaisilta jyvämaita, juuri kuin Paradiisissa. Tiet peltoin välillä olivat siivotut ja siliät niin kuin polkutiet kryytimaissa, ja molemmin puolin maanteitä oli istutettu hedelmäpuita niin kauvas kuin kylän alustaa oli.

Ja joka sinne tuli, ei luullut tulevansa johonkuun kylään, vaan komiaan markkinapaikkaan eli pieneen kaupunkiin. Sillä huoneet olivat, jos ei juuri suuret, kuitenkin kaikki hyvin raketut ja hyvässä korjuussa ylähältä alas asti; akkunat olivat kirkkaat ja selkiät; ovet ja pielet aina pestyt ja maalatut; huoneet olivat melkein kaikki tiilikatoilla, sillä yhteisen kylän-asetuksen kautta olkikatot olivat kielletyt valkian vaaran tähden. Koska uutta kattoa pantiin, niin se piti tiilillä katettaman. Monella katon harjalla myöskin nähtiin ukontulen johdattaja; melkein joka akkunassa kukkia; taloin vieressä oli pieniä sievästi siivottuja kryytimaita ja niissä hyvästi hoidettuja mettiäispesiä.

Ihmiset jokaista kadulla tervehtivät ystävällisesti, ja sanoivat toisillensa sivuitse mennessä vilpittömiä leikkisanoja. Kyllä näkyikin heidän päällensä, että he elivät suosiossa keskenänsä ja olivat oloonsa tytyväiset. Eikä saattanutkaan olla muutoin. Myös arkipäivinäkin töissäänsä kaikki olivat, ei koreissa, vaan puhtaissa ja sievissä vaatteissa; ei nähtykään likaisia ryysyjä. Nähtiin kyllä ruskioita ja ahvettuneita kasvoja, mutta ei likaisia eikä siivomattomia pörröpäitä; voimaa ja terveyttä loisti kaikkein silmistä. Muiden kyläin nuoret miehet kernaimmin katsoivat Kultalan tyttöjä; sillä net olivat ei ainoastaan varsin sievät ja näppärät, mutta myös talouden töihin tottuneet, taitavat ja säästäväiset. Moni rikas muun kylän talonpoika otti vaimoksensa tytön Kultalasta; jos ei sillä ollutkaan paljon rahaa, oli kuitenkin paljon hyviä avuja. Ja jos nuori mies Kultalasta aikoi naimisiin, sai hän valita maakunnan tyttäristä. Harvoin Kultalan mies sai vasikan nahan, jos olikin tyttäreillä enemmän tavaraa; sillä se tettiin tulevan hyviin käsiin. Sekin varsin paljon kartutti kylän hyvää oloa ja voimaa.

Ett'ei Kultalassa nähty kerjäläisiä ja joutilaita, on tietävä. Mutta ei ees nähty ulkonäöltäkään köyhiä ihmisiä. Sillä vaivaisten huoneen asukkaillakin oli kyllänsä syödä ja juoda ja siivo puku. Joka meni pienimpäänkin, köyhimpään taloon, luuli tulevansa herrashuoneeseen. Laattiat olivat puhtaat, penkit, tuolit, pöydät ilman liata ja viata, akkunat ja pelit aivan kirkkaat — lyhyesti sanottu, ei ollut niin kuin monen talonpojan likaisissa huoneissa muissa kylissä. Teki oikein mieli asua siellä näiden kunnan ihmisten kanssa.

Kesällä, sunnuntaipäivinä kuin oli kaunis ilma, oli Kultalassa iloinen elämä. Siellä oli paljon ihmisiä kaupungista. Se suuri, uudesta rakettu kestikiivaritalo, jonka — kukapas olisi uskonut? — yksi niistä kahdesta-neljättä köyhistä kullantekiäin-liittolaisista oli perinnön kautta ja ostamalla omaksensa saanut, oli täynnä kaupunkilaisia, jotka nauttivat virvoituksia. Toiset tulivat tuttavain talonpoikain huoneisiin: istuivat siellä kryytimaissa, nauttien maitoa, hedelmiä, mettä eli mitä oli muita kylän herkkuja; elikkä istuivat viheriäisessä ruohossa leikiten ja iloiten; eli puhtailla penkeillä huoneiden edessä varjossa, katsellen sivuitse edes ja taas kulkevia ihmisiä; elikkä he tulivat pihlajan tykö, kussa kylän nuorukaiset välistä tanssasivat toisten laulaissa eli soittaissa. Ymmärrettävä on että nämät kaupungin herrasväet eivät olleet kiittämätä ja kostamata tätä iloa ja huvitusta, jota he Kultalassa nautitsivat, ja kaikki vieraiden varaksi tehdyt rakennukset ja kaunistukset huoneissa ja kryytimaissa kyllä maksoivat vaivan ja kulutuksen. Myös talvellakin tuli usein vieraita reellä ajain. Ja missä olikaan parempaa eli hupaisempaa paikkaa?

Muiden kyläin asukkaat tätä näkivät ja kuulivat, ja olivat kummissaan, miksi heillä myöskin ei ollut niin. He jo luulivat käyneen toteen, että Kultalalaiset tunsivat taikvoja. Mutta siihen sijaan että olisivat kuulustelleet, millaiset net tajjat olivat, jäivät he vaan istumaan vanhaan likaansa, ja elivät niin kuin ennenkin. He osottivat vaan kateutta ja vainoa Kultalasta puhuessu, ja pilkaten sitä kutsuivat kullantekiäin kyläksi. Mutta tämä liikanimi ei ollut mikään likanimi.

Eivätkä siitä Kultalalaiset paljon huolineet. Sillä mihin vaan tulivat, heitä kohdeltiin kunnialla ja hyvydellä. Het elivät tätä hyvää elämätäänsä, ja olivat niin muodoin iloiset. Koko viikon työtä tehtyäänsä he pitivät sunnuntain oikianu lepopäivänä. Krouviin he nyt ei menneet. Olipa heillä kotonansa virvottavia juomia. Mutta talvella nuorukaiset usein tanssasivat. Muutamat miehet ja pojat olivat kouluttajalta, Juhanalta, oppineet viulua soittamaan ja pilliä puhaltamaan. Ja olivatkin jo melkoiset

mestarit. Usein nuoret laulua oppineet pojat ja tytöt lauloivat yhteisesti suuria, koreita veisuja, joita tuskin sai kuulla kaupungissakaan. Vanhat miehet ja vaimot kävivät perheineen illoilla toistensa tykönä; kussa heitä ravittiin talonpoikaisella rualla ja aika vietettiin iloisilla ja ystävällisillä puheilla. Juopuneista ihmisistä, tappeluista, riidoista, käräjänkäynnistä, tai muusta ylellisyydestä eli irstaisuudesta ei kuultu puhuttavankaan. Sillä sekä parempi olo, että koulussa saatu parempi oppi oli heidät totuttanut kunniallisempaan ja siistimpään elämään, jota muutoin ei havaittu muissa kylissä. Jo ensi näöltä kaupungissa tunnettiin ja erotettiin Kultalalaiset muista talonpojista. Heidän pukunsa oli yksinkertainen ja puhdas, ei liian pulska eli kallis, heidän puheensa hiljainen ja siivo, heidän käytöksensä oli ilman ulkokultaisuutta, mutta tarkka, hyväsydäminen ja siisti.

Ei pidä kuitenkaan uskoa, että tämä siisti ja kiitettävä elämä tuli ainoastaan opetuksesta ja ihmisten paremmasta tilasta; kylän yhteiset asetukset myöskin paljon vaikuttivat. Sillä muutamat talonpojat, tultuansa rikkaammaksi, tahtoivat taas ruveta elämään ylöllisesti ja suunnattomasti. Muutamat tahtoivat tulla ylpiäksi, antoivat tyttärillensä ylimäärin pulskia vaatteita, pukivat itsensä kalliisiin verkoihin ikään kuin kaupungin herrat, ja pyysivät kaikin muodoin elää suuresti. Toiset rupesivat taas kortteihin elikkä viinaklasiin krouvissa. Mutta tätä suuresti pahastuivat kaikki kunnan ihmiset, ja he sanoivat: »Joko nyt taas ruvetaan sillä tavalla elämään, ja pitääkö taas ruveta kaikki menemään takaperin!» Ja oli yhteinen mielipaha ja närkästys niitä vastaan, jotka luopuivat yksinkertaisesta, kiitettävästä elämän laadusta; ja vaadittiin että kylän hallitusmiesten piti paremmin ja tarkemmin valvoa hyviä tapoja kylässä.

Tämä hallitusmiehille tehty soimaus ei ollenkaan tehnyt pahaa mieltä Toivoselle, mutta siihen sijaan häntä oikeen ilahutti. Ja niin tuli toimeen yhteinen ankara kylän asetus; siinä oli kielletty kaikki kopeus ja ylöllisyys vaatteissa ja joka ijälle määrätty hänen pukunsa; kortin pelille ja kaikelle pelille rahasta ja rahan arvosta, juopumiselle, sadatuksille ja hävyttömille puheille, tappeluille ja muulle vallattomuudelle määrättiin kova rankaistus ja sakko. Tästäpä tuli ettei kukaan ylpeillyt eikä ylöllisiä noudatellut, että jos tulikin joskus kellenkään halu tehdä mitään ylöllistä, hävyttöä eli väärää, häntä kuitenkin siitä peljätti ja esti häpiän ja rankaistuksen pelko.

Joka vuosi tämä asetus luettiin koko kansalle. Silloin piti vanhain ja nuorten, miesten, vaimoin ja lasten olla kuulemassa. Jos nähtiin tarpeelliseksi, niin tehtiin lisäyksiä. Ja koska se oli ylösluettu, kysyi aina ensimmäinen hallitusmies: »Tahdotteko noudattaa ja seurata tätä asetusta, joka on hyvän voimamme, sopumme ja kunniamme perustus?» — Ja kaikki, sekä vanhat että nuoret vastasivat yksimielisesti korkialla ja selkiällä äänellä: Me tahdomme.

30.

RISTIÄISET

Toivoselle tapahtui siihen aikaan suuri sydämen ilo ja riemu, jota hän jo kauvan turhaan oli halainnut. Hänen rakas hyvä vaimonsa, Elsa, oli hänelle synnyttänyt terveen ja virkun pojan. Hän oli niin kuin taivaassa.

Ja hän meni yhden ystävänsä tykö, joka oli niitä kaksi-neljättä liittolaisia. Sitten hän sanoi: »Hyvä ystäväni, en ole tähän asti sinulta vielä mitään anonut, ja nyt tulen ensi kerran. Vaimoni makaa lapsenvuoteessa, enkä saata häntä jättää yksinänsä ja mennä kaupunkiin. Mutta minä tarvitsen viisi sataa ruplaa, jos ei pitemmäksi kuin viikon ajaksi, ja jos on mahdollinen kultarahoissa. Tahdotkos minulle niin paljon lainata viikoksi?»

Toinen vastasi: »Onhan minun niin paljon sinua kiittämistä; miksikä en tahtoisin? Juuri nykyisin sain kahdeksan sataa ruplaa, jotka ovat vielä tallessani. Mutta niitä on osa hopiarahaa. Jos tahdot, niin ota kaikki niin kauvaksi kuin tahdot.»

Toivonen sanoi: »Minä kernaasti tahtoisin kaikki kultarahassa; se on minulle sangen tarpeellinen.»

Ystävä vastasi: »Yhtä kaikki, kyllämä siihen neuvon keksin. Milloinkas net tahdot?»

Toivonen vastasi: »Tuo minulle rahat huomen illalla kello kahdeksan minun kotiini. Mutta älä siitä virka kellenkään mitään.»

Tämän asian näin toimitettuansa, Toivonen meni toisten liittolaisten tykö, ja puhui kullenkin samoilla sanoilla, kuin ensimmäiselle, ja anoi viisisataa ruplaa, jos mahdollinen oli kultarahoissa. Ja kukin oli iloisissaan, kerran toki saattavansa tehdä tälleen kunnan miehelle työn, ja lupasi tuoda hänelle rahat. Hän käski jokaisen tulla tykönsä seuraavana päivänä illalla kello kahdeksan aikana.

Ja he tulivat määrätyllä hetkellä, ja silloin jo oli pimiä. Hän vei heidät kaikki sisälle tupaansa, mutta ei ollut vielä valkiaan sytytetty. Kukin itseksensä kummasteli että siellä oli niin paljon muitakin. Toivonen meni valkiaan noutamaan. Ja kuin hän tuli takaisin tupaan, kaksi kynttilää kädessä, näkivät he hänen, niin kuin jo kerran ennenkin olivat nähneet, komioissa upseerin vaatteissa, korkia höyhenvihko hatussa, rinnassa tähti ja pitkä sapeli vyöllä. He kummastuksissaan katselivat toisiaan, ja näkivät, niin kuin seitsemän vuotta sitten, samat ihmiset, samassa tuvassa, ympärin samaa pöytää, jollen upseeri pani kynttilät seisomaan.

Toivonen sanoi nyt: »Jos olette tuoneet, hyvät ystävät, mitä teiltä olen anonut, niin pankaat tänne pöydälle.»

Niin astuivat kaikki, yksi toisensa perästä, pöydän tykö, ja moni oli pahoilla mielin, ettei saattanut antaa koko summaa kultarahassa. Siihen hän vastasi leppiästi ja ystävällisesti: »Yhtä kaikki se on. Antakaat mitä tahdotte.» Ja kaasivat pöydälle kultarahoja, muutamat hopiarahoja, muutamat sedeleitä ja reverssejä.

Sitten Toivonen korotti äänensä ja sanoi: »Muistakaat se, koetuksen aika on ohitse, ja nyt ovat kuluneet ne seitsemän vuotta ja seitsemän viikkoa, joista olen teillen puhunut. Ja te olette enemmän rahaa tälle pöydälle kaataneet, kuin minä seitsemän vuotta ja seitsemän viikkoa sitten osotin teidän silmäinne eteen. Silloin tuskin olitte miehet kokoon saamaan viisisataa kopeikkaakaan; eikä kaupungissa olisi kukaan niitä teille lainannut. Nyt olette vuorokaudessa saaneet kokoon kukin viisisataa ruplaa, niin että tässä on pöydällä yhtäkkiä koossa kuusitoistakymmentä tuhatta ruplaa. On siis koetuksen aika ohitse, ja minä olen teillen opettanut konstin tehdä kultaa. Ja nyt taidatte ymmärtää, mitä sanoin, koska ensikerran tässä seisointe: Minä sanoin: itse konsti on enemmästä arvosta kuin kulta; sillä tämä konsti on paras elämän viisaus. Olkaat lupauksillenne ja Jumalalle uskolliset, ja teidän onnenne ja hyvä tilanne kasvaa päivä päivältä. Joka pettää lupauksensa, hän pettää onnensa. Painakaat nämät lupaukset lastenne sydämiin, että he niitä vaariin ottavat, ja heidän tulee hyvin käymään. — Nyt minä olen täyttänyt, mitä teillen lupasin. Te olette rikkaat sentähden, että tarvitsette vähän ja ansaitsette paljon, ja että rikkaat teitä uskovat ja teidän varaksenne pitävät raha-arkkunsu auki ja altisna. Näin olette oppineet kultaa tekemään, niin kuin rehelliset ja kunnan miehet kultaa tekevät. Elikkä oletteko muuta keinoa odottaneet oppiaksenne?»

Tähän miehet kaikki naurahtelivat ja sanoivat: »No, olemmehan me tuon jo aikaa havainneet, mitä tuolla kullalla teolla ajattelit. Ja tultuamme kerran oikiaan kuntoon, me myös häpesimme sitä tyhmää epäluuloa, joka meidät ennen villitti, ja sydämissämme sinua kiitimme, että meidät paremmalle retkelle olet saattanut. Mutta ilman sinuta ja sinun avutasi emme olisi koskaan tulleet tälle tielle.»

Toivosta ilahutti nämät heidän sanansa, ja se sydämellinen kiitollisuus, jolla he häntä kättivät ja hänen kättänsä puistivat. Ja hän antoi heille takaisin heidän rahansa, jota hän ei tarvinnut, mutta oli anonut vaan koettaaksensa heidän hyvää tahtoansa. Mutta he sanoivat: »Hallitse meitä, miten tahdot, öin päivin. Sillä sinua meidän tulee kiittää onnestamme. Sano, ja me tahdomme sinun tähtesi mennä vaikka tuleen. Sano, ja me tahdomme kuolla sinun edestäsi, emmekä pelkää kuolemaa.» Ja näin ystävällisesti seisoinaan hänen ympärillensä, he katselivat hänen kaunista pukuansa ja tähteä hänen rinnassansa, ja olisivat mielellään kysyneet, mitä se merkitsi.

Hän vastasi: »Minä kiitän teidän vanhaa kouluttajaanne, isä vainajaani, vielä haudassansa, että hän minulle opetti monta hyödyllistä asiaa ja myöskin maanmittausta. Sillä tultuani sotaväkeä, oli minulle siitä, ynnä myös rehellisestä mielestäni ja urhollisesta käytännöstäni se hyvä, että minä ylennettiin sotakumppaneini yli. Minä tein velvollisuuteni ja pääsin ryttimestariksi eli hevoisväen kapteeniksi. Ja kuin kerran meidän Kenraalimme tunkeusi kovin kauvas vihollisten keskelle, ja seuroinensa tuli niiltä piiritetyksi, riensin minä miehineni avuksi, ja pelastin Kenraalini. Siitä sain tämän haavan otsaani ja tämän tähden kunniamerkiksi rintaani, ja kuin sitten rauhan tultua otin eroni sotapalveluksesta, annettiin minulle vuosinen elatusraha eli pensio. Sama Kenraali tuli sitten Maaherraksi, ja matkustaissansa Läänissään, ei hän minua unhottanut, vaan, niin kuin itse näitte, kävi minuakin katsomassa.»

»Kotia tultuani Kultalaan, rakkaaseen kotimaahani, ja nähtyäni täällä olevaa viheliäisyyttä, köyhyyttä ja kehnoutta, en ollenkaan ilmoittanut varojani, päästäkseni kerjäläisiä. Eikä paljon tehnyt mieleni tänne jäädäkään, ja olisinkin taas mennyt tieheni, jos en olisi nähnyt myllärin nuorta tytärtä. Elsa minun tänne pysäytti. Silloin minä sydämessäni päätin koettaa, jos taitanen tehdä elämäni teidän seassanne hupaiseksi. Ja olin olevinani köyhä ja muiden vertainen, ett'eivät minusta vierastuisi. Enkä sanonut kellenkään virastani ja kunniamerkistäni, enkä vuosirahasta jota nautitsin. Ainoastaan Elsan vanhemmille minun täytyi sitä ilmoittaa sinä iltana, jona anoin heiltä tytärtänsä; muutoin eivät olisi minulle antaneet lastansa, sillä he pitivät minua köyhänä. Mutta kuin minä vielä samana iltana vein myllärin ja hänen vaimonsa kotiini, ja täällä otin päälleni upseerin-vaatteet ja tämän tähden, näytin heille kootut rahani ja esivallallisen armokirjoituksen, josta näkivät, minulla olevan enemmän tuloa

vuodessa, kuin myllärin mylly taisi ansaita kolmessa vuodessa, tuli heidän toinen mieli. Kuitenkin heidän täytyi pitää suunsa kiinni, sillä se oli tarpeellinen. Mutta nyt joka ihminen sen tietäköön, enään ei se haita mitään.»

Näin Toivonen selitti asian, ja miehet ihmeissään iloitsivat hänen onnestaan. Ja hän oli heidän silmissään niin suuriarvoinen mies, että tuskin uskalsivat häntä sinuksi kutsuakkaan. Mutta hän sanoi: »Mitä nyt arvelette? — Ei niin, minä olen teidän vertaisenne; olkaat siis te minun veljeni. Ei mikään upseerin vaatet eikä mikään kunnia tähti, vaan hyvätahtoinen sydän täynnä Jumalan pelkoa tekee kunnian ja kunnon mieheksi.» Näin hän puhui ja syleili heitä kaikkia; ja poismennessänsä he häntä kiittivät, sillä hän oli heidän maallisen ja ijankaikkisen onnensa oikia perustaja, ja he kutsuivat häntä Isäksi. Ja kuin ristiäiset piti pidettämän, lupasivat he kaikki iloita hänen kanssansa, juuri kuin olisi heidän oma ilojuhlansa.

Kuin nyt kolmen päivän perästä tuli sunnuntai, jona Toivosen poika piti ristittämän, olivat kaikki ihmiset kylässä jo varahin valveillaan. Mutta Toivonen astui Elsan tykö, suuteli nuorta äitiä ja hänen pientä lastansa ja sanoi: »Katso, rakas Elsan, minun sydämmeni on suuresti iloissaan. Minun poikani, jonka sinä olet synnyttänyt, tekee minulle suuren riemun ja ilon; mutta vielä suurempi riemu on minulle, katsoissani meidän kyläämme. Ja se on kuitenkin tosi, että ihmiset eivät ole niin pahat, eikä niin ilman sydämettä, kuin usein hoetaan. Ei pidä koskaan heittää pois uskoa ihmiskunnan hyvästä luonnosta. Katso, tänä yönä he ovat taas koristaneet ja kaunistaneet huoneemme kukkakiehkuroilla, niin kuin meidän hääpäivänäkkin. Mutta ei siihen kyllä. Kaikki huoneet kylässä ovat kukilla ja puiden oksilla kaunistetut, juuri kuin meidän juhlamme olisi joka talon juhla. Ja meidän talostamme aina kirkon ovelle ovat he istuttaneet viheriöitsemiä koivuja molemmiin puolin tietä, ja koivusta koivuun ripustaneet nuoralle pujotetuita kukkia, ja pitkin koko tietä he ovat varistaneet viheriäisiä lehtiä ja kaikellaisia kukkia.»

Näin Toivonen puhui ja nuori äiti punastui hiljaisessa ihastuksessa, ja hänen silmiinsä tuli kyyneliä. Hän sanoi vaan: »Kuulinki minä yöllä usein kulkua ja vähää tohinaa siellä ulkona, enkä tiennyt mitä se oli.» Eikä hän malttanut olla sängyssä, mutta nousi ylös ja meni akkunalle, katsomaan sitä koreutta. Ja hän itki hiljaisuudessa; sillä ei ole hellää mieltä mikään enemmän liikuttava, kuin nähdä hyväin sieluin sopua ja sisällistä sovintoa, ja murhetta taikka iloa toisten ihmisten onnettomissa eli onnellisissa elämän vaiheissa. Sepä se on se oikia ja totinen ihmisyyden kirkastus ja ennustus eli esimaku siitä ihanammasta taivaan ilosta, joka meitä odottaa.

Elsan jälleen tultua vuoteelle lapsensa tykö, tulivat hänen vanhempansa, sillä he olivat kutsutut kummiksi. Myllärin emäntä ei saattanut niin sanoa, kuinka olivat huoneet koristetut, kuinka olivat kaikki liikkeellä kylässä, ja hän huusi ehtimiseen: »Ei suinkaan sellaisia ristiäisiä ole koskaan nähty Kultalassa! eihän ruhtinaankaan eli kuninkaan syntymistä niin kunnioiteta.»

Hänen vielä puhuisansa, tuli koko joukko nuoria tyttöjä ja poikia Toivosen taloon, kaikki juhla-vaatteissa ja parittain kulkein. Jokaisella oli vanhemmiltaan joku pieni lahja vastasyntyneelle; muutamat antoivat lumivalkoista liinaa, toiset sokuria, ja rusinoita, ja manteleita, eli kukkia, elikkä kotikutoja sukkia eli vanttuita, toiset sieviä huonetkaluja, pieniä köökin tarpeita ja senkaltaista. Niin monta kuin oli perhettä kylässä, niin monta oli lahjaa. Ja kaikki lapset suutelivat Elsan kättä ja sanoivat: Muori Elsa! ja he suutelivat Toivosen kättä, sanoin vaan ne sanat: Isä Toivonen! Mutta mikä suloinen ääni oli Toivosen ja Elsan sydämmille tämä isän ja äitin nimitys! Ei ole totisempaa ja ilahuttavampaa onnen toivotusta.

Nyt rupesivat kellot soimaan kirkkoon. Lapsi kannettiin ristille, ensimmäisenä; sitten tulivat hänen äitinsä vanhemmat ja sitten hänen isänsä, ilokyyneleet silmissä. Koko seurakunta seiso kirkon edessä, sekä nuoret että vanhat, odottain Toivosen tuloa. Hiljan ja ystävällisesti sanoivat kaikki, sitä myöden kuin hän kävi heitä sivuitse: »Hyvää huomenta, Isä Toivonen!» Sitten häntä kaikki seurasivat kirkkoon.

Lapsi kastettiin ennen saarnaa, ja sitten piti Herra Kappalainen kauniin saarnan Kansan velvollisuudesta julkiseen kiitollisuuteen hyvää Esivaltaa kohtaan. Ei hän ollut koskaan ennen näkynyt niin liikuttettuna ja innoissaan ja niin sydämmen hartaudella puhuneeksi. Joka sana kävi sydämmeen. Koko seurakunta oli syvimässä hartaudessa ja aina enenevässä sydämmen liikutuksessa. Kukin koki pidättää kyneleitänsä ja itkuansa. Mutta koska nyt Herra Kappalainen tuli loppurukoukseen, ja hän siinä korotti äänensä Jumalan tykö rukoillen Kultalan hyvän hallituksen edestä, josta kukin itseksensä muisti Toivosta; koska hän nyt ei enään voinut pidättää sydämmensä liikutusta, ja kyneleitä vuodattain mainitsi Toivosen nimen — silloin oli yhteinen itku ja tyrskintö ympärin koko kirkon. Sillä nyt jokainen ajatteli ja muisti kaikkea, mitä Toivonen oli kylälle tehnyt ja toimittanut; kukin tunnusti hänen olevan yhteisen onnellisuuden perustajan ja kaikkein hyväntekijän. Kappalainen ei voinut puhua enempää. Hän lopetti saarnansa; hän sanoi siunauksen Jumalata pelkäävän ja kiitollisen seurakunnan ylitse. Ei ollut koskaan Kultalassa suuremmalla hartaudella veisattu, kuin nyt veisattiin virsikirjasta rukous hyvän ja hurskaan esivallan edestä.

Toivonen, nöyränä ja kainostellen ja kuitenkin ilolta liikutettuna, vaivoin saattoi nostaa ylös silmiänsä, kirkosta ulos astuissaan, ja meni, päätänsä kumartain, häntä tervehtivän kansan keskitse kotiin Elsansa tykö. Hän tuskin voi puhua. Puolipäiväiseksi oli hänen tykönänsä hänen appensa ja anoppinsa, Herra Kappalainen, kouluttaja ja molemmat hallitusmiehet, hänen kumppaninsa kylän hallituksesta. Net sanoivat että melkein joka talossa oli vieraspidot, joihin olivat toiset toisiansa kutsuneet; köyhät söivät rikkaampain tykönä. Toivonen puisti päätänsä ja sanoi: »Se on minulle liian suuri kunnia; en minä sitä ole ansainnut.»

Mutta kaikkein yhteinen ilo teki hänenkin iloiseksi ja hyville mielin. Hän meni illan puoleen, vierainensa, ulos kylään, ja kävi siellä talosta taloon, ja istui hetken aikaa kunkin perheen tykönä ja kiitti kaikkia niin suuresta hänelle osotetusta rakkaudesta. Kultala oli täynnä vieraita; sillä kaupungissakin oli kuultu tästä juhlasta, ja joka vaan pääsi, tuli tänne sitä katsomaan. Hiljaan yöhön kestivät nuorukaisten tanssit, ja kuului kaikilta puolin soittoa ja laulua huoneista, pihlajan alta ja kryptimaista.

Puhuttiin ja puhutaan vielä kauvan Kultalassa tästä ihanasta päivästä. Ja Toivonen kutsuttiin siitä saakka ei muulla nimellä kuin Isä Toivonen ja hänen suloinen Elsansa: Muori Elsa.

Totisesti, totisesti, mitä elämässä hyvää kylvetään, se saapi viimeinkin aina ihanan elon-aikansa. Sillä meidän yllämme elää hyvä Jumala, kostaja täynnä laupeutta ja rakkautta.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KULTALA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States,

we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™

works.

- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and

future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.